

Språk i Norden

1989

NORDISK SPRÅKSEKRETARIATS SKRIFTER

6861
1989

Sprog!
Norden

Nordisk språksekretariat	Postboks 8107 Dep N-0032 Oslo 1
Dansk Sprognævn	Njalsgade 80 DK-2300 København S
Finska språkbyrån	Sörnäs strandväg 25 SF-00500 Helsingfors
Føroyenska málnevndin	Debesartrøð FR-100 Tórshavn
Íslensk málnefnd	Aragötu 9 ÍS-101 Reykjavík
Norsk språkråd	Postboks 8107 Dep N-0032 Oslo 1
Oqaasiliortut/ Grønlands Sprognævn	Postboks 279 DK-3900 Nuuk Grønland
Samisk språknemnd	Nordisk samisk institutt N-9520 Kautokeino
Svenska språkbyrån, Finland	Sörnäs strandväg 25 SF-00500 Helsingfors
Svenska språknämnden	Lundagatan 42, uppg. 5, 5. tr. S-117 27 Stockholm
Sverigefinska språknämnden	Lundagatan 42, uppg. 5, 5. tr. S-117 27 Stockholm

NORDISK SPRÅKSEKRETARIATS SKRIFTER 10

Språk i Norden Sprog i Norden 1989

*Årsskrift for Nordisk språksekretariat
og språknemndene i Norden*

Redigert av Else Bojsen (Danmark), Mikael Reuter (Finland),
Ståle Løland (Norge), Birgitta Lindgren (Sverige)

J.W. CAPPELENS FORLAG A.S
ESSELTE STUDIUM
GYLDENDAL

© Nordisk språksekretariat 1989
ISSN 0108-8270
ISBN (Danmark) 87-00-59154-8
ISBN (Norge) 82-02-11767-4
ISBN (Sverige) 91-24-35666-2

Innhold

Nordisk Sprogsekretariat: Vedtægt og virksomhed, av <i>Allan Karker</i>	5
Det nordiska språksamarbetet. Idéer och framtidso ppgifter, av <i>Ulf Teleman</i>	14
Idear og framtidsoppgaver for det nordiske språksamarbeidet, av <i>Johs. Aanderaa</i>	33
Dansk under engelsk-amerikansk fortryllelse? av <i>Else Bojsen</i>	39
Engelsk påvirkning på færøsk, av <i>Jóhan Hendrik W. Poulsen</i>	47
Engelsk-amerikansk indflydelse på islandsk sprog, av <i>Kristján Árnason</i>	57
Engelskan i svenskan, av <i>Alvar Ellegård</i>	67
Kampen mot anglonorsk, av <i>Egil Pettersen</i>	77
Anglicismerna i finska språket, av <i>Paavo Pulkkinen</i>	89
Tak for lån, av <i>Jørn Lund</i>	94
Nordisk språk – nordisk identitet, av <i>Einar Lundeby</i>	102
Språksamarbeid i Norden 1988, av <i>Ståle Løland</i>	107
Ny språklitteratur	
Publikasjoner fra språknemndene	112
Danmark, av <i>Else Bojsen</i> og <i>Henrik Galberg Jacobsen</i>	117
Finland, av <i>Charlotte von Herten</i> og <i>Mikael Reuter</i>	125
Norge, av <i>Vigleik Leira</i> og <i>Ståle Løland</i>	130
Sverige, av <i>Birgitta Lindgren</i> , <i>Lena Moberg</i> , <i>Jan Svanlund</i> og <i>Margareta Westman</i>	138

Nye ordbøger og ordlister	
Danmark	147
Finland	151
Norge	153
Sverige	155
Om forfatterne	156
Register til Språk i Norden 1980–1989	158

Nordisk Sprogsekretariat: Vedtægt og virksomhed

Af Allan Karker

I det nordiske sprogsamarbejdes historie danner den 1. juli 1978 epoke. Med virkning fra denne dato oprettede Nordisk Ministerråd et nyt organ som skulle virke sammen med og ved siden af de allerede eksisterende sprognævn.

Arbejdsgrundlaget for dette nye organ, *Nordisk Sprogsekretariat*, er en instruks som Ministerrådet vedtog den 17. august 1977 og som stadig gælder. Denne instruks, der er gengivet i sin helhed nedenfor side 9 ff, er udtryk for en politisk målsætning som de berørte parter kan være helt eller delvis uenige i, men som de ikke har ret til at modarbejde ex officio. I vedtægten har Ministerrådet fastslået eksistensen af sprognævn for alle de hjemmehørende sprog i Norden (og antagelig derved bidraget til at sikre deres fortsatte eksistens) og har pålagt dem at samarbejde gennem Sprogsekretariatet for derved at bevare og styrke sprogfællesskabet og fremme den nordiske sprogforståelse (§ 1).

De hjemmehørende sprog i Norden er (i alfabetisk orden) dansk, finsk, færøsk, grønlandsk, islandsk, norsk (bokmål og nynorsk), samisk og svensk. Disse 8 sprog er i styrelsen for Nordisk Sprogsekretariat repræsenteret af 12 medlemmer (§ 5). Fire af sprogene har således fået tildelt dobbelt repræsentation; og det er repræsentanterne for de samme fire sprog som udgør arbejdsudvalget (§ 8). Styrelsen skal træde sammen mindst én gang om året (§ 7), men vedtægten forudser implicit (og økonomiske hensyn dikterer faktisk) at dette sædvanligvis er identisk med højst én gang om året. For den samlede styrelses vedkommende tillader instruksens uenighed som finder sin demokratiske afgørelse ved flertalsbeslutning (§ 7). Derimod har arbejdsudvalget pligt til at forlige sig,

idet alle beslutninger skal være enstemmige (§ 8); det anser jeg for at være en god beskyttelse af et eventuelt mindretal.

Når vedtægten taler om sprogfællesskabet i Norden og den nordiske sprogforståelse (§ 1), sigter den givetvis ikke blot på forholdet mellem dansk, norsk og svensk, som jo udgør det egentlige (primære) sprogfællesskab, men også på det sekundære fællesskab hvor dansk, norsk og svensk gør tjeneste som hjælpesprog. At netop disse tre sprog er repræsenteret i arbejdsudvalget er derfor ikke overraskende; men det er bemærkelsesværdigt at et af de sprog som hører til det sekundære fællesskab har adgang til samme position, nemlig finsk (§ 8: «en medlem från . . . Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland»). Denne disposition kan begrundes med det særlige samspil mellem finsk og svensk både i Finland og i Sverige, men Ministerrådet har nok tillige ønsket at tildele det fjerde «store» sprog i Norden samme politiske rolle som de tre andre. Herved falder der imidlertid i øjnene at kun fire af de fem suveræne stater i Norden er repræsenteret i arbejdsudvalget. Personlig så jeg gerne at også repræsentanten for islandsk fik sæde i arbejdsudvalget, men det forudsætter at Ministerrådet vil bevilge de nødvendige ekstra midler.

Tyngdepunktet i Sprogsekretariatets virksomhed har hidtil ligget og vil sikkert altid ligge i de tre skandinaviske sprog: svensk, norsk og dansk. Men Sprogsekretariatet har også eller kan i hvert fald have en vigtig funktion i forhold til de mindre sprog, specielt dem som tales i ikke-suveræne områder. Eksempelvis har Sprogsekretariatet støttet indførelsen af den nye nordsamiske ortografi på svenske landkort og har udtalt sig positivt om et udkast til en norsk lov der sikrer samernes sproglige rettigheder, ligesom Sprogsekretariatet har tilsluttet sig et forslag om at kvænsk (dvs. finsk) i Norge får samme valgstatus i grundskolen som samisk.

Udtalelser af just denne type er ikke direkte omtalt i vedtægten. Men de falder uden tvivl inden for rammen af § 2, sidste stykke. Samme paragraf indeholder i øvrigt en specifikation af de opgaver der omfattes af den generelle bestemmelse i § 1. Trods begrænsede personressurser har Sprogsekretariatet gjort en indsats på alle de nævnte felter, mindst dog

ved samarbejde med massemedierne (§ 2 d): Her er først i 1988 indgået en aftale med Nordisk Råds tidsskrift *Nordisk Kontakt* om en regelmæssig sprogrubrik, ligesom Sprogsekretariatet er gået ind i et samarbejde med Bokklubben Norden som forlægger for 6 tosprogede ordlister; og i november 1988 arrangerede Sprogsekretariatet en nordisk konference om tv-tekstning.

De omtalte små bilaterale ordlister mellem dansk, norsk og svensk (jf. § 2 e) udkom alle i 1988/89. De bygger på eksisterende undersøgelser over de hyppigste ord i hvert af sprogene og medtager af dette vokabular kun de ord som fra nabosprogets synsvinkel er vanskelige at forstå; ideen er at om man lærer sig disse ord, vil man have dækket omkring 90% af det almindelige sprogs ordforråd. Selvom en vis skepsis er på sin plads, er ideen nok værd at prøve; om nødvendigt kan ordlisterne senere udbygges.

I fortsættelse af Ministerrådets konference i 1987 om nabosprogsundervisningen i dansk/norsk/svensk i den videregående skole har Sprogsekretariatet sidst i 1988 holdt en konference som var helliget finsk, færøsk, grønlandsk, islandsk og samisk. Den tjente til at kortlægge problemer vedrørende disse sprog som modersmål i uddannelsessektoren og de vanskeligheder som findes i deres forhold til de tre skandinaviske sprog. Denne opgave hører til § 2 g, men den har forbindelse med § 2 b. Her agter Sprogsekretariatet at iværksætte en dybtgående undersøgelse af den faktiske sprogforståelse i Norden, eksemplificeret ved kommunikationen på nordiske møder i officielle organer, i brancheorganisationer og i andre sammenslutninger. Fil.kand. Ulla Börestam er engageret til at lede undersøgelsen, som ventes tilendebragt i 1992. En mindre omfattende undersøgelse af gymnasielærernes holdning til nabosprogsundervisning i Skandinavien og det svensksprogede Finland er nær ved at være afsluttet; den er udført af Johannes Dalsgaard, tidligere dansk lektor ved Stockholms universitet.

Dette leder over til § 2 c: Nabosprogsundervisningen. Et initiativ som Sprogsekretariatet har taget med henblik på brevveksling mellem skoleklasser i Norden vil, ligesom læ-

rer- og elevudvekslinger, efter politisk beslutning hovedsagelig blive overdraget til foreningerne Norden. Derimod vil Nordisk Sprogsekretariat få en funktion som sekretariat for en politisk besluttet efteruddannelsesvirksomhed i form af bilaterale kurser for lærere i de tre skandinaviske sprog dels som nabosprog (dvs. integreret i modersmålsundervisningen), dels som fremmedsprog. Sprogsekretariatet vil selv igangsætte faste efteruddannelseskurser i nabosprogsmetodik på grundlag af erfaringer fra en konference i maj 1988 for metodiklærere ved svenske lærerhøjskoler. Yderligere har Sprogsekretariatet planer om at arrangere mindst ét årligt kursus i internordisk kommunikation for medarbejdere ved nordiske institutioner. Endelig vil Sprogsekretariatet, på baggrund af erfaringer fra konferencer i Reykjavík og København 1987 om undervisningen i de tre skandinaviske sprog, arbejde for at der oprettes en ny stilling som konsulent ved Nordens Hus i Reykjavík; konsulenten skal i samarbejde med Sprogsekretariatet bistå de lærere som underviser i et skandinavisk sprog med at fremskaffe undervisningsmidler, arrangere efteruddannelse i Skandinavien, formidle lærer- og elevudveksling med Skandinavien osv.

I forhold til opgaven under § 2 a vil Sprogsekretariatet så vidt muligt gøre sin indflydelse gældende når der skal skabes ny terminologi inden for hele fagområder med bred kontakt til almensproget. Her er chancen for en nordisk harmonisering sikkert størst. Derimod har anbefaling af enkeltstående fællesskandinaviske afløsningsord for fremmede (især engelske) betegnelser ringere gennemslagskraft i almenheden; dels kommer anbefalingen ofte for sent, dels er det ofte vanskeligt at nå til enighed.

Denne vanskelighed har en vis forbindelse med forholdet mellem Sprogsekretariatet og de enkelte sprognævn. Før Sprogsekretariatet blev oprettet, var der nogen tvivl om og bekymring for de politiske hensigter; men kommissionsbetænkningen fra 1977 erklærede utvetydigt: «Att sekretariatet skall vara jämställt med nämnderna, och inte överordnat, måste särskilt betonas» (Nordisk utredningsserie A 1977:1, side 29). Det blev i den politiske instruks til at «Språksekreta-

riatet är ett organ för samarbete mellan språknämnderna» (§ 1), og jeg tror ikke at nogen ønsker det anderledes. Men når det gælder enkeltstående sprogspørgsmål af den slags som nævnes i § 2 a: «språk- och termfrågor som rör mer än ett nordiskt språk», så viser det sig at det forum som udgøres af arbejdsudvalget og de nordiske sekretærer har et usikkert mandat: Det hænder at arbejdsudvalgets enstemmige forslag om en fællesskandinavisk betegnelse – enstemmig i henhold til § 8 – bliver underkendt af et eller flere af de nationale sprognævne, som sætter hensynet til tradition eller tendenser i modersmålet højere end det nordiske argument (jf. *Sprog i Norden* 1979, s. 33 og 57–80). Denne side af Sprogsekretariatets virksomhed anser jeg dog ikke for den vigtigste. Den største betydning tillægger jeg de opgaver som hovedsagelig eller helt ligger uden for de nationale sprognævns virkefelt, og hvor Sprogsekretariatet derfor kan øve en (ikke hierarkisk overordnet, men) overgribende indflydelse. Jeg tænker især på nabosprogsundervisningen i videste forstand (§ 2 c–g) som middel til at fremme sprogfællesskabet og sprogforståelsen og på spørgsmål om sprogenes retsstilling i Norden.

Instruktion för Nordiska språksekretariatet

Nordiska språksekretariatet inrättades genom beslut av Nordiske ministerrådet (undervisnings- och kulturministrarna) den 14 mars 1977 med anledning av Nordiske rådets *rekommendation nr 6/1976*. Instruktionen är fastställd av ministerrådet den 17 augusti 1977 och träder i kraft den 1 juli 1978.

§ 1

Nordiska språksekretariatet har till ändamål att verka för att bevara och förstärka den språkliga gemenskapen i Norden och främja den nordiska språkförståelsen.

Språksekretariatet är ett organ för samarbete mellan språknämnderna och motsvarande organ i de nordiska länderna. Det skall även verka för samarbete mellan andra språk- och terminologiorgan i Norden.

§ 2

Språksekretariatet har särskilt till uppgift att

a) vara rådgivande och koordinerande organ i språk- och termfrågor som rör mer än ett nordiskt språk,

b) ta initiativ till utredningar och forskningsprojekt av gemensamt nordiskt intresse rörande t.ex. språkvård, terminologi, nordisk språkförståelse och grannspråksundervisning samt verka för att dessa frågor uppmärksammas i universitets- och högskoleutbildningen,

c) följa utvecklingen av grannspråksundervisningen på alla utbildningsnivåer i de nordiska länderna,

d) samverka med massmedierna – radio och television, press och bokförlag om åtgärder för att främja den nordiska språkförståelsen.

Härvid skall sekretariatet bland annat

e) ta initiativ till och medverka vid utarbetandet av ordböcker och ordlistor mellan olika språk i Norden,

f) medverka till att resultaten av utredningar, terminologiarbete m.m. publiceras på lämpligt sätt,

g) anordna nordiska möten, konferenser och seminarier i språkfrågor.

Sekretariatet kan på begäran eller på eget initiativ avge yttranden och rekommendationer till myndigheter, organisationer, företag m.fl. samt till enskilda personer.

§ 3

Medel för sekretariatets verksamhet anvisas av Nordiska ministerrådet inom ramen för den för de nordiska länderna gemensamma budgeten för nordiskt kulturellt samarbete. Sekretariatet får för särskilda ändamål uppbära bidrag från annat håll.

Sekretariatets räkenskapsår är kalenderåret. Sekretariatets räkenskaper skall granskas av statlig revisionsmyndighet i det land där sekretariatet är placerat.

§ 4

Språksekretariatet leds av en styrelse.

Till sekretariatet knyts personal i den omfattning som Nordiska ministerrådet bestämmer.

Sekretariatet bistås dessutom av personal vid Dansk Sprognævn, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Norsk språkråd och Svenska språknämnden.

Sekretariatets kansli placeras i anslutning till något av de nationella språkvårdsorganen i Danmark, Norge eller Sverige. Ministerrådet beslutar om kansliets placering.

§ 5

Styrelsen består av tolv medlemmar, som skall representera danska, finska, färöiska, grönländska, isländska, norska, samiska och svenska språken.

Medlemmerna utses av Nordiska ministerrådet efter förslag av respektive språknämnd eller motsvarande organ enligt följande sammanställning.

Språk	Antal medl.	Utses efter förslag av
Danska	2	Dansk Sprognævn
Finska	2	Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland (1) Sverigefinska språknämnden (1)
Färöiska	1	Fróðska parsetur Føroya
Grönländska	1	Landsrådets sprog- og retskrivningsudvalg
Isländska	1	Íslensk málnefnd
Norska	2	Norsk språkråd (1 representant för bokmål och 1 representant för nynorsk)
Samiska	1	Sámi Giellalavdegoddi (Samiska språknämnden)
Svenska	2	Svenska språknämnden (1) Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland (1)

För varje medlem utses på samma sätt en suppleant.

Medlemmar och suppleanter utses för tre år i sänder. Avgår medlem under mandatperioden utses ny medlem för den återstående delen av perioden. Detsamma gäller suppleanter.

Styrelsen utser inom sig ordförande och vice ordförande bland representanterna för Dansk Sprognævn, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Norsk språkråd och Svenska språknämnden.

§ 6

Styrelsen har inseende över sekretariatets alla angelägenheter. Styrelsen fastställer riktlinjer för sekretariatets verksamhet och tillser att dessa riktlinjer följs samt att styrelsens beslut i övrigt verkställs.

§ 7

Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden eller när minst fem medlemmar begär det. Styrelsen skall dock sammanträda minst en gång om året.

Styrelsen är beslutförför när minst sju medlemmar, däribland ordföranden eller vice ordföranden, är närvarande. Som styrelsens beslut gäller den mening varom de flesta förenar sig. Vid lika röstetal gäller den mening som ordföranden biträder.

Vid styrelsens sammanträden förs protokoll.

§ 8

Styrelsen utser inom sig ett arbetsutskott bestående av en medlem från resp. Dansk Sprognævn, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Norsk språkråd och Svenska språknämnden, däribland ordföranden, som tillika är ordförande i arbetsutskottet. För varje medlem utses en suppleant.

Arbetsutskottet är beslutförför när samtliga medlemmar är närvarande. Arbetsutskottets beslut skall vara enhälliga. Protokoll från arbetsutskottets möte kommer att tillställas samtliga styrelsemedlemmar.

§ 9

Styrelsen får i arbetsordning eller genom särskilt beslut överlämna åt arbetsutskottet, åt ordföranden eller åt tjänsteman vid sekretariatet att fatta beslut på sekretariatets väg-

nar. Sådant överlämnande får dock inte avse ärenden som gäller förslag till eller fastställande av instruktion, arbetsordning eller budget.

§ 10

Styrelsen har att varje år till Nordiska ministerrådet avge framställning om anslag för verksamheten.

Vid utgången av varje kalenderår skall styrelsen till ministerrådet avge en berättelse över verksamheten under året.

§ 11

Sekretariatets personal anställs av styrelsen. Riktlinjer för personalens avlönings- och anställningsförhållanden meddelas av Nordiska ministerrådet med utgångspunkt i överenskommelsen den 31 januari 1974 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om de anställdas rättsställning vid Nordiska institutioner.

§ 12

Denna instruktion träder i kraft den 1 juli 1978.

Instruktionen gäller tills vidare, dock längst till utgången av år 1983. Förslag till ändringar i instruktionen skall i god tid dessförinnan inges till Nordiska ministerrådet.

Det nordiska språksamarbetet. Idéer och framtidsuppgifter

Av Ulf Teleman

När man talar om nordiskt språksamarbete kan man betona antingen det nordiska eller samarbetet. Dvs. man kan se huvudmålet som att »bevara och förstärka den språkliga gemenskapen i Norden och främja den nordiska språkförståelsen», som det står i instruktionen för det nordiska språksekretariatet. Eller man kan lägga tonvikten vid samarbetet mellan de nationella språknämnderna: en viss arbetsdelning skulle kunna ske, eftersom språken och samhällena liksom arbetsuppgifterna är så lika.

Historiskt sett, genom Nordiska rådets initiativ, är den nordistiska aspekten den dominerande. Därför ska jag börja med att se lite närmare på idéerna, ideologin, bakom det nordiska språkarbetet. Därefter ska jag spekulera om de framtida livsvillkoren för våra nordiska språk. Slutligen ska jag peka på några arbetsuppgifter som avtecknar sig mot bakgrunden av ideologin och det tänkta språkpolitiska läget i den närmaste framtiden.

1. Idéerna

Det vanliga är (se Einar Lundeby i en kommentar till Bengt Lomans översikt i rapporten från symposiet på Sundvollen. Nordisk språksekretariats rapporter 2 1981, 35) att man tar önskvärdheten av förbättrad internordisk kommunikation för given. Man förutsätter utan vidare diskussion att den starka känsla av gemenskap som obestriddligen finns mellan de nordiska folken bör bevaras och fördjupas.

Men vad är det som säger att en viss gemenskapskänsla, ett visst mått av språklikhet, ett visst mått av inbördes kommunikation definitionsmässigt bör bevaras och förstärkas?

Om det föreligger ett visst mått av släktskapskänsla mellan kusiner, bör den då nödvändigtvis fördjupas? Om människor har en känsla av utstötthet, bör också denna känsla fördjupas?

Dvs. för att inte talet om nordisk gemenskap bara ska låsa diskussionen och sluta i avsjungandet av hymner, så måste vi gå vidare och motivera stärkandet av den nordiska gemenskapen och den internordiska kommunikationen med hänvisningar till andra, mera basala mål. Detta är särskilt viktigt eftersom mycket tyder på att dagens intresse för nordiskt kulturellt och språkligt samarbete ska ses som en omvänd reflex av den nordiska gemenskapens reella försvagning. Med krav på intensifierat kulturellt och språkligt samarbete söver man in det dåliga samvetet när man tvingats konstatera att det inte blev något nordiskt försvarssamarbete, ingen nordisk ekonomisk union, ingen nordisk telesatellit.

Så länge vi som representerar gemenskapskänslan bara talar med varandra, behöver vi inte lägga fram några argument för den. Det är när vi vill övertyga människor som prioriterar andra lojaliteter eller som inte drar de rätta slutsatserna av sin latenta hållning, som det blir nödvändigt att resonera om värdet av nordisk språklig gemenskap.

Jag har i andra sammanhang (Sundvollen-rapporten, 54) urskilt några historiska huvudlinjer i argumentationen för nordisk språksamverkan och språkvård:

a) Religiösa föreställningar: Världens språksplittring ses som ett syndastraff med utgångspunkt i Bibeln och det är en kristens plikt att minska denna förbistring. Detta är knappast en särskilt intressant argumentation idag. I princip är det dessutom en plädning för skrotande av nationalspråken, dialekterna, minoritetsspråken till förmån för en övergång till ett internationellt enhetsspråk, t.ex. angloamerikanskan.

b) Politisk-psykologiska föreställningar: Det finns en grundläggande skandinavisk identitet som döljs av historiskt slagg. Det gäller att återfinna denna identitet genom att återupprätta dess språkliga uttryck. På det viset frigörs andliga krafter. Så formulerad låter kanske inte argumentationen särskilt modern, men jag misstänker att många som kämpar för

en samnordisk språkbaserad identitet tänker ungefärligen i de här banorna.

c) Maktpolitiska spekulationer: Språklig enhet underlättar politiskt och ekonomiskt samgående som behövs för att Norden ska bli starkt nog utåt och inåt, starkt nog för att kunna överleva och stå emot det externa trycket. Detta är ett mera tidsenligt sätt att tänka och uttrycka sig. Problemet är bara att man måste veta varför egentligen vi måste stå emot det externa trycket, dvs. vi måste fortsätta en argumentering som eljest stannar på halva vägen. Annars gör vi inget intryck på folk som bekänner sig till Europa och världen och som inte har något till övers för de nordiska ankdammarna, ens om de får rinna ihop till en något större pöl.

En sådan fortsatt argumentation skulle, som jag ser det, bygga på sambandet mellan graden av reell demokrati och storleken av den befolkning som demokratin omfattar.

d) Ekonomiska intressen: Om språken blir mera lika eller om folks förmåga och vilja att förstå varandras språk ökar, så blir marknaden för språkliga produkter större: tidningar, tidskrifter, böcker, språkburen underhållning. Man kan tillägga att ökad språklig gemenskap skulle underlätta en ekonomisk integrering i Norden. Redan nu är det lätt att göra affärer över Nordens gränser och lättare skulle det bli.

e) Kulturpolitiska perspektiv: Konsumenterna får tillgång till ett större utbud av texter. (Det här är en konsumentorienterad spegelbild av den säljarorienterade (d).) En relativt liten ansträngning skall till för att lära sig läsa det som skrivs på de andra skandinaviska språken. Man kan jämföra vilken insats det kostar att på motsvarande vis få tillgång till den engelska, tyska eller franska textproduktionen. Också för dem som agerar på den kulturella arenan (författare, musiker, mediefolk, konstnärer etc.) skulle troligen en språklig integrering av Skandinavien medföra större spelrum, plats för fler livaktiga kulturella centra.

Språksamarbetet får olika inriktning beroende på vilka bevekelsegrunder som är viktigast. (b) leder till en historicistisk hållning: man försöker återuppliva de äldre språkstadier som tydligare manifesterade den nordiska gemenskapen.

Om grundvalen för språksamarbetet är (c) blir målet en språklig enhet inåt som vänder taggarna utåt. Man blir puristisk och vill inte att språklig enhet vinnas genom att man lånar in samma engelska lånord.

Den sista typen av argument, (d) och (e), bejakar alla former för ökad internordisk kommunikation och begriplighet. Purism och historicism ger med denna utgångspunkt ofta fler problem än de löser från internordisk synpunkt.

2. Framtiden

Innan vi går in på de konkreta arbetsuppgifterna i framtiden måste vi också fundera lite över de nordiska språkens framtidsvillkor. Ett studium av den äldre och nyare språkhistorien ger vid handen att den medvetna språkstyrningen, språkplaneringen, har betytt rätt lite för våra språks utveckling. Vad som däremot har varit betydelsefullt har varit de samhälleliga villkor som gällt för den språkliga kommunikationen, språkets ekologi. Troligen har en språkplanering som griper in i denna ekologi större chanser att bli framgångsrik än en språkplanering som vill direkt reglera det språkliga normsystemet.

Hur kommer då våra språks ekologi att se ut i framtiden? Låt mig spekulera lite över detta.

Tre händelser tror jag vi kan förutsäga som alla kommer att ha inverkan på vårt språkbruk och på våra språk: europeiseringen, datoranvändningen, etermedierna. Dessa tendenser är naturligtvis lika intressanta att begrunda från den särskilt språkliga språkvårdens som från den nordistiska språkvårdens synpunkt.

a) *Europeiseringen* verkar oundviklig idag. Den är en logisk konsekvens av det ekonomiska system som gäller och som det inte syns något slut på. Förr eller senare kommer EG att reducera de nuvarande nationella gränsernas betydelse, dvs. människor, tjänster, varor, kapital kommer att röra sig fritt, så som EG-entusiasterna idag drömmer om att de ska göra. P.G. Gyllenhammar, Volvochefen, skrev en artikel i Dagens Nyheter i somras där han lyriskt talar om det nya Europa:

I den svenska debatten om EG och dess inre marknad talar vi mest om avskaffandet av tullar och handelshinder för varor.

Ute i Europa talar man lika mycket om hur livet ändras för människan. De unga européerna kommer att kunna fritt välja land för sin högre utbildning. Olika länders examina kommer att godkännas i hela EG. Färdigutbildade européer kan söka arbete i vilket EG-land de vill.

Den enskilde har frihet att investera och spara varhelst han vill – även i bostäder och fritidshus. Förmodligen kommer EG att få en enda gemensam valuta och man slipper allt krångel med växlingskurser.

Med dessa friheter kommer troligen ett rikare kulturutbyte och vi får ta del av varandras konstnärliga utveckling.

Det är i denna nya gemenskap vi måste vara med. Eljest hamnar vi i en nordisk isolering, i utvecklingens bakvatten och skilda från vårt europeiska arv.

I det nya Europa tonas rollen för våra nationella regeringar. Politikerna får mindre makt över vardagslivets detaljfrågor. Det kommer inte att finnas behov av detaljregleringar och politiska krångligheter. Det svenska kommer att finnas kvar, men friheten att välja kommer att öka.

Anta att Gyllenhammar får rätt. Vad kommer en sådan utveckling att betyda för nationalspråken i Norden? Hur länge kommer medlemsländernas språk att vara likaberättigade inom gemenskapens administration? Även om man där av politiska skäl blir tvungen att kosta på sig en dyr och tungrodd översättnings- och tolkningsapparat, kommer man nog inte att göra det i de allt mäktigare och allt färre *storföretagen* i gemenskapen: där kommer nog den s.k. europeiseringen att accelerera övergången till angloamerikanska som lednings-språk. Språken kommer heller inte att vara likvärda i *utbildningens* prestige-centra. Efterhand misstänker jag att de mindre ländernas universitet kommer att gå över till angloamerikanska, i samband med att de vill bygga upp utbildningar som säljer inom hela marknaden, utbildningar som

ungdomar från andra länder kan tänka sig att välja. Prestige-
ämnena kommer nog att dra med sig resten av universitetet,
som vill sola sig i glansen av de institutioner som är attrakti-
va på europeisk nivå. De högutbildade, som kan ta jobb
överallt, kommer snart att ingå blandäktenskap. Finlands-
svenskarna och våra egna minoriteter kan tala om för oss
vilket resultatet blir för gemenskapens små språk. Troligen
kommer också *kulturen*, i första hand musik och bilder med
tillhörande språkbruk, att europeiseras. Många författare
med två modersmål kommer att skriva på det språk som ger
den största potentiella läsarskaran.

Som Gyllenhammar säger försvagas de nationella
regeringarna kraftigt. Ekonomiskt och politiskt kommer
gemenskapen att styras av en liten elit med Europa som fos-
terland. De demokratiska processer som är knutna till de sto-
ra och viktiga avgörandena kommer med nödvändighet att
bli rätt uttunnade och manipulerbara. Redan idag är Europa-
parlamentet svagt och ingen tror väl att det kommer att få
mer makt på administrationens bekostnad? Avståndet till
den verkliga makten från den enskilde medborgaren kommer
i näringsliv och politik tvivelsutan att bli än längre.

Har vi skäl att frukta för de nordiska nationalspråkens
framtid som politiska, ekonomiska och vetenskapliga språk?
Inte obetingat, tror jag. Politiskt är det möjligt att europeise-
ringen tvingar fram *ett ökat regionalt spelrum*, dvs. att det
inom vissa centralt givna ramar ges ökat utrymme för demo-
krati i regionerna, kanske större utrymme än vad som nu
gäller i de hårt integrerade nationalstaterna av Sveriges typ.
En annan möjlighet är förstås att den europeiska integrering-
en hejdas på grund av motsättningen mellan Västtyskland,
Frankrike och Storbritannien på en nivå där det blir intres-
sant för de andra medlemsländerna att organisera sig i en-
heter som kan balansera de tre stora. I det läget blir Norden
kanske en möjlighet igen.

På samma sätt ser vi i de stora företagskonglomeraten hur
man tvingas ge de enskilda företagen större autonomi för att
främja effektiviteten och flexibiliteten i lönsamhetens intres-
se.

Och vi får väl anta att också inom utbildning och forskning nationalspråken kommer att överleva för att producera ideologi och kvalifikationer för en mellanelit som ännu väsentligen är regionalt och nationellt förankrad. Frågan är bara hur långt ner i utbildningen superspråket kommer att gå. Nedanför forskarutbildningen? Nedanför universitetet? Nedanför gymnasiet? Kommer humaniora att bli de nuvarande nationalspråkens indianreservat i framtiden?

Framtidens språkpolitiska arena ser alltså ut så här ungefär. Vi får ett europeiserat toppskikt av politiker, administratörer, företagsfolk och vetenskapsmän som snart är reellt tvåspråkiga med en tendens att efter en generation gå över till ett av de segrande språken i gemenskapen. De nu existerande nationalspråken kommer att finnas kvar under en lång tid, även om de hela tiden utsätts från en kraftig lexikalisk press från de segrande EG-språken. Fonetiskt och morfologiskt kommer de säkert att överleva så länge de är standardiserade skrift- och talspråk i de nationella eller regionala offentligheterna. Även inom dessa kommer nog en del av språkbruket att vara på ett av de större EG-språken, sannolikt angloamerikanskan, och man kan nog förutspå att nationalspråken överlever som B- och C-lagens medium. De kommer att vara skrift- och talspråk i de regionala offentligheterna: för länspolitiken, för de lokalt verksamma författarna och teatrarna, för företagsadministration som ligger långt ner i hierarkierna etc. Också så ett språk för intimsfären naturligtvis.

Jag föreställer mig att den stora marknaden leder till större och färre enheter på alla områden, alltså också så att vi får färre författare, musiker, konstnärer som hörs av alltfler. Dvs. den kommersiella populärkulturen kommer att dels europeiseras och dels tränga ut mer ambitiös kultur i provinserna, medan den kvalificerade kulturen också kommer att europeiseras (och kanske bli mera kvalificerad och exklusiv) men samtidigt bli mer oåtkomlig för andra än dem som bor i de stora politiska och ekonomiska centra. Vi skulle alltså i stort sett få ett USA-liknande Europa. Jämför t.ex. Sverige och Färöarna. På Färöarna vet många, låt oss säga 60 % vuxna, dels vilken skönlitteratur som kommer ut och dels vilka

politiska frågor som står på dagordningen. En jämförbar orientering i fråga om den relevanta svenska offentligheten har kanske bara 25 % vuxna i Sverige. (Hans Magnus Enzensberger lär ha sagt att det finns en viss typ av viktig litteratur som har ungefär samma upplaga i det stora landet som det lilla, dvs. relativt sett är det lilla landet mera demokratiskt, procentuellt flera läser denna viktiga litteratur där än i det stora landet.) Man kan undra om en europeisering av exempelvis Sverige inte skulle leda till att samhällets politiskt och kulturellt välunderrättade skikt, dvs. det skikt som läser den kvalificerade politiska och kulturella offentlighetens texter, blir procentuellt mindre och att den växande återstoden av befolkningen kommer att följa en europeisk version av USA-vägen: det politiska intresset koncentreras på enstaka massmedialt drivna politiska frågor och så blir det TV-underhållning för resten.

b) *Medierna*. En våldsam ökning av TV-utbudet tycks också oundviklig. Av ekonomiska skäl kommer sändningarna att inrättas så att de kan ses av så många som möjligt. Detta leder sannolikt till en förstärkning av den bildburna kommunikationen på bekostnad av den verbala. Också i andra medier har vi skäl att vänta en relativ ökning av bildkommunikationen.

Bilden är i sig oanalyserad, implicit meddelelse. En förstärkning av bilden innebär också en förstärkning av den implicita kommunikationen, den oanalyserade rapporten. Delvis går det åt samma håll i stora delar av pressen. Journalisten berättar om vad som hänt och vad folk tycker och tror och känner och upplever. Deskription, mer eller mindre dramatiserad, fikionaliserad och personcentrerad, breder ut sig på bekostnad av tolkning och analys.

Ökningen av TV-utbudet kommer antagligen att öka också TV-konsumtionen i vissa stora tittargrupper. Detta innebär en förstärkning av det offentliga talet på bekostnad av den offentliga skriften, men lägg märke till att TV-ns offentliga tal är mera privatspråkligt än skriftens och radions, eftersom det är underordnat bilden precis som vårt privata talsspråk är inbäddat i en konkret situation.

Slutligen kommer det ökade TV-utbudet att innebära en förstärkning av det angloamerikanska språkbruket. Redan nu fungerar televisionen med sin stora andel engelskspråkliga program som en ständigt pågående engelskundervisning. Också skolornas engelskundervisning blir säkert allt bättre inte minst i samspelet med utbudet från medierna, och det dröjer nog inte så länge innan de kommersiella kanalerna kommer att kunna sända otextade program på amerikanska, liksom filmreklamen för amerikanska varor idag oftast redan är på amerikanska. Eva Ekselius, DN 26 juni 1988: »Vad händer med ett folk när människorna känner sig mera trygga och hemma i den amerikanska tvåoperans värld än i sin egen och i sitt grannland?» Man kan undra hur det går med den inledningsvis diskuterade national- och nordismkänslan i en sådan situation.

Man kan alltså räkna med att massmedierna (i varje fall de som konsumeras av andra är eliten) kommer att förete följande utveckling:

ordet viker för bilden
analysen viker för berättelsen
skriften viker för talet
nationalspråken viker för angloamerikanskan

Sådana här perspektiv ställer framför allt den nationellt inriktade språkvården inför många frågor: Ska vi försvara skriftspråket? Ska vi försvara ett analytiskt förhållningssätt i språkbruket, t.ex. så att också andra skolelever än de som ska ingå i eliten fostras att använda ett argumenterande och utredande skriftspråk? Ska vi hålla emot när angloamerikanskan – inte i form av lånord utan i form av totalt språkbruk i stället för något av våra egna modersmål – breder ut sig i TV-mediet?

c) *Datorerna* kommer att fortsätta sitt segertåg i alltfler samhällslager och de kommer att få alltfler uppgifter. Från språklig synvinkel kan man undra över vilka följder en ökad datoranvändning kan få på skriftspråket, skriftspråkskunskapen och skriftspråksanvändningen.

Ett standardiserat skriftspråk är viktigt i många sammanhang vid ordbehandling och andra datorstödda arbetsuppgifter. Korrekt stavning är exempelvis viktig vid etablerandet av och sökandet i register.

På sikt kommer det sannolikt att finnas program som kan underlätta standardiserat skrivande: exempelvis program som avstavar och kontrollerar stavning. Men vi bör då också notera att sådana hjälpmedel har en tendens att på sikt avkvalificera skrivande själv. Om maskinen avstavar och kollar stavning, behöver man ju inte lära sig sådant med påföljd att man heller inte ser de konstiga rester som sådana program alltid lämnar efter sig i texten. Man överlåter hela ansvaret för saken till de tillgängliga programmen och deras konstruktörer i stället för att använda programmen bara som stöd.

I ett visst avseende ser det ut som om datatekniken redan har blivit ett hot mot respekten för det standardiserade skriftspråket. Redan har många dagstidningar sparat in korrekturläsningen, eftersom journalisterna kan skriva direkt för tryckning på sin ordbehandlare. Möjligen – det sågs så i alla fall – är språkriktighetsfinnisen i de svenska dagstidningarna sämre idag än före den nya teknikens tid.

Vad ordbehandlaren kommer att betyda för texternas utseende är idag svårt att säga. Som skribent får man med datorn starkt förbättrade möjligheter att rätta och förbättra texten lokalt under revisionsfasen. Däremot minskar överblicken över texthelheten, eftersom man inte kan bläddra så lätt i texten och titta på olika textbitar samtidigt. Om detta på något avgörande vis påverkar textens dispositiva kvalitet eller typ är ovisst.

I många sammanhang blir det nog lockande att skriva texter efter färdiga dispositionsmallar, dvs. den skrivande följer standardplaner som finns lagrade i datorn, kanske också med fixa formuleringar för vissa ofta återkommande innehåll. Detta kan leda till en standardisering också på textnivå, som ökar effektiviteten men också bidrar till att texten blir mera opersonlig och till att skribenterna blir förvirrade inför skrivuppgifter som inte passar in i mallen. Här ligger, tror

jag, en klar risk för avkvalificering av de skrivande i många företag och ämbetsverk.

Strikta regler för hur vissa texter, t.ex. innehållsredogörelser, ska skrivas underlättar automatisk informationsbehandling men definierar också i viss mån den summerade artikelns användning och begränsar dess åtkomlighet utifrån andra perspektiv än de som gäller i författarens kulturella miljö.

Möjligen ska man också nämna att datoranvändningen innebär ett ökat tryck på de små språken, eftersom många program och databaser inte kommer att översättas. För folk som vill använda dator för olika ändamål kommer det att i stigande grad betala sig att behärska angloamerikanskan.

Avslutningsvis ett par mer allmänna reflexioner. Det brukar ibland sägas att datoranvändningen kan få språkligt kognitiva effekter eftersom den förtingligar språket och ger försteg åt det rationella, explicita, digitala, fyrkantiga tänkandet på bekostnad av det sökande, metaforiska tänkandet. Särskilt om ordbehandlandet har tillgång till olika lexikaliska och andra hjälpprogram kan hanteringen förstärka uppfattningen om språket som ett system av fixt avgränsade byggklossar och språkbruket som en hantering av dessa klossar.

Man räknar vidare ofta med att det samhällseliga arbetets organisation och därmed det samhällseliga språkbruket kommer att påverkas genom att folk med datorer kan sitta hemma. (Man behöver då inte åka bil till jobbet och smutsa ner miljön, man kan passa barn samtidigt som man jobbar, brukar det heta.) Men idag är många arbetsplatser ett slags mikrooffentligheter där man talar med varandra om vad som rör sig i tiden. Övergången till hemdatorarbete skulle innebära att den sortens deltagande i vardagsnära offentligt samtal skulle falla bort. Å andra sidan skulle den anställda i högre grad få ägna sig åt skriftligt arbete, låt vara normalt mycket standardiserat. Men återigen: den nämnda tendensen gäller folk i allmänhet, inte eliten.

Sammanfattningsvis: De högutbildade samhällsskikten kommer att i sitt offentliga liv gå över till ett europeiskt stor-språk (och reservera modersmålet för frukostbordet), medan

folket ännu länge kommer att via skola, massmedier och lokalpolitik ha kvar sina nationalspråk, eventuellt t.o.m. i mera utpräglade regionala varianter. Ståndscirkulation, blandäktenskap, de nationella parlamentens maktlöshet, datorisering och TV-tryck kommer att leda till en svårare situation för nationalspråken. Försvagning av skriftens ställning kan innebära en försvagning av standardiseringens möjligheter och därmed av de små språkens chanser att stå emot de stora. Försvagning av de nationella språken som medier för en kvalificerad offentlighet kan få viktiga negativa symboleffekter: nationalspråket talas bara av dem som inte vågar sig ut i vida världen. Nationalspråken blir stugsittarnas och ankdammsplaskarnas tungomål, med en för varje decennium alltmera provinsiell klang.

En provokativt pessimistisk framtidsbild alltså. Jag hoppas att andra kan argumentera för en – ur nordistisk och sarspråklig synvinkel – mera hoppfull inställning.

3. Arbetsuppgifter

Jag tror ändå vi kan bli ense om att dagens nationalspråk kommer att ligga under en svår press i framtiden. I det här perspektivet är det nog inte så stor skillnad mellan att arbeta med nationell språkvård och en språkvård som stärker den nordiska språkliga gemenskapen. Att rädda nationalspråken innebär att rädda den internordiska kommunikationen på dagens nivå. Låt oss ändå först se på de åtgärder som tar sikte på den internordiska kommunikationen.

Om målet är ökad internordisk språkförståelse och kommunikation, finns det två vägar att gå: (1) Man kan försöka minska skillnaderna mellan de skandinaviska språkens normsystem genom gemensamma standardiseringsåtgärder. (2) Man kan stimulera viljan och öka förmågan att förstå grannspråken, t.ex. genom åtgärder i den obligatoriska skolan, genom att öka tillgängligheten av grannspråkstexter i tal och skrift (främst genom etermedierna) etc. Under de tio år som det nordiska språksamarbetet har varit institutionaliserat har arbetet följt båda dessa vägar.

Den första vägen har granskats rätt ingående vid den konferens i Sundvollen som Erik Hansen och jag planerade och som det nordiska språksekretariatet ordnade 1981. Där gick vi område för område igenom möjligheterna att samnordiskt standardisera svenska, danska och norska för att göra språken mera lika varandra.

Konklusionen blev på det hela taget pessimistisk. *Stavningen* är mycket svår att ändra på i länder med så hög grad av allmän läskunnighet som i Norden, och eventuella ändringar måste i första hand ta hänsyn till nationella behov. I dag är det svårt att tänka sig en reform av stavningen som inte skulle göra den ljudenligare, men en nordistiskt inriktad stavningsjustering skulle säkert i de allra flesta fall leda åt motsatt håll. (Även om dagens språkvetare brukar tala sig varma för icke ljudenlig stavning, så sker argumenteringen normalt ändå i konserverande syfte, man vill inte ta ansvaret för att göra stavningen ännu mindre ljudenlig.)

Samverkan för att *standardisera nya ord* har kanske hittills inte gett så mycket resultat, lika litet som den institutionella språkvården nationellt har så mycket att skryta över här. Personligen tycker jag ändå att det här området är spännande och jag är övertygad om att arbetet på samnordiska nyord har ett starkt symbolvärde. En lyckad, väl marknadsförd lexikalisk harmonisering kan vara ett bra sätt att göra folk medvetna om sin känsla av nordisk gemenskap och om sitt värdesättande av den internordiska kommunikationen. På så vis kan aktionen indirekt ge en skjuts åt andra aktiviteter som i det långa loppet betyder mer för den internordiska kommunikationen. Detta gör mig benägen att förorda få men spektakulära, väl förberedda aktioner med stor massmedieinsats, aktioner som helst bör involvera många personer.

En nordisering (som tyvärr inte går ut över svenskan och som det därför kanske är otaktiskt att påminna om i detta forum) vore en *räkneordsreform* i Danmark. Norge har redan satt i gång. Det tycks gå framåt även om takten är långsam. Kanske behövs det att man sätter förnyad skjuts på utvecklingen. I Danmark har man visst inte vågat satsa på saken. Detta vore ändå en språkreform som framför allt skulle kun-

na motiveras inomspråkligt (isomorfi mellan språk och siffernotation) men som dessutom skulle vara till stor fördel i den internordiska kommunikationen, inte minst för den gemensamma handeln och det sifferdominerade politiska samarbetet. Jag kan inte tänka mig annat än att en sådan reform skulle vara möjlig när det konservativa Storbritannien vågade gå över till decimalsystemet. Här ligger det en spännande uppgift framför de danska kollegerna. Ska man lyckas i Danmark med en sådan här sak måste man ju visa att övergången är både rolig och nödvändig. Kanske räkneorden trots allt är mindre känsliga än majonnäsen?

Än viktigare är förstås sådana åtgärder som syftar till att göra den skandinaviska semikommunikationen effektivare utan ingrepp i de nationella språken. Vad det gäller är då framför allt att *vänja folk* vid att läsa och höra varandras språk. Danskar, norrmän och svenskar måste ofta få hamna i situationer där de ser att det inte alls är så svårt att begripa grannspråken. Då nedmonteras emotionella blockeringar och förmågan att förstå övas upp. De givna metoderna är exempelvis följande

nordisk TV (Vad gör vi nu när planerna på en nordisk telesatellit har havererat?)

nordiskt skolsamarbete: gemensamma läroböcker (till att börja med i små specialämnena), utbyte av lärare, utbyte av elever

Den just sjösetta nordiska bokklubben verkar vara ett utmärkt initiativ som bör ges stöd tills det får luft under vingarna. En ännu viktigare åtgärd vore att bygga upp ett *nordiskt universitet*. Troligtvis borde man börja med sådana specialiteter där den internationella utvecklingen går snabbt och där det är viktigt att samla resurserna: naturvetenskap, teknologi, biologi, ekonomi, internationell juridik. För att inte de olika ländernas grundutbildningstraditioner ska sätta käppar i hjulet bör man satsa på forskning och forskarutbildning i första hand. Förebilden bör vara institutioner av typ Max Planck-institutet eller de östeuropeiska vetenskapsakademierna.

Den traditionella metoden är regelrätt *undervisning i grannspråken*. Jag tror personligen inte det finns så mycket att vinna på en ökning av tiden för undervisning i grannspråken. Som jag ser det bör vi framför allt arbeta för ett ökat inslag av undervisning *på* grannspråken av lärare som har grannspråken som modersmål. Detta är det bästa sättet att undervisa också i grannspråken. En sådan undervisning bör komma tidigt, kanske i tredje och fjärde klass, när barnen ännu inte drar sig för att härma (och när de har lättast för att intuitivt internalisera fonologiska system), den tid då barnen också lär sig tusentals ord om året och då några hundra särpräkliga tilläggord inte skulle utgöra någon större belastning. Då vore det lätt att vänja sig vid de andra skandinaviska språkens fonetik och vid att lära sig några skandinaviska ord extra. Fr.o.m. högstadiet bör eleverna enligt min mening läsa grannspråkstexter för innehållets skull – i alla ämnen.

Här finns det förstås många svårigheter att övervinna. Framför allt måste man kunna argumentera mot skolmyndigheter, lärare och föräldrar att den här inriktningen inte berövar modersmålsundervisningen något utan ger eleverna en språklig medvetenhet som tvärtom redan på kort sikt kan antas gynna läs- och skrivinläringen på modersmålet. Reformen behöver kanske inte bli så dyr, men merkostnader blir det förstås. Den förutsätter att lärare från grannländerna anställs på fast basis vid alla grundskolor. Detta är enligt min mening det enda verkligt effektiva sättet att via skolan förbättra den internordiska språkförståelsen. Det är viktigt att med nordiska pengar börja med försök i några valda kommuner. Här kunde Nordiska rådet kanske göra något för att visa om man menar allvar med retoriken.

Undervisning i grannspråken skulle faktiskt också kunna ges i TV och i radio. Självklart bör den kopplas till allmän samhällsinformation om grannländerna. Vidare bör man erbjuda korta intensivkurser för anställda inom näringslivet, organisationerna, politiken, den offentliga administrationen i språkförståelse och internordisk kommunikation av samma typ som de kurser vilka ges i främmande språk, när människor ska börja arbeta i ett annat land.

En annan väsentlig uppgift är att åvägabringa *internordiska språkhjälpmedel*. Det är en skam att det inte finns aktuella tvåspråkiga ordböcker åt båda hållen mellan alla de nordiska språken, de större och de mindre. Ett *nordiskt lexikografiskt institut* (redan tidigare föreslaget av Baldur Jónsson) borde ofördröjligen upprättas med språknämnder och språksekretariat som faddrar och med uppgift att modernisera och nyskriva sådana ordböcker. Möjligen bör dessa ordböcker läggas upp kontrastivt (särordböcker), eftersom ordförråden överlappar i så hög grad. Dessa ordböcker bör vara encyklopediskt inriktade så att namn på företeelser som är landsspecifika beskrivs innehållsligt (och inte bara språkligt) och kontrastivt. Även om man satsar på ordböcker med det skiljaktiga ordförrådet, bör man enligt min mening parallellt arbeta med fylligare (datorlagrade) internordiska ordböcker med encyklopediska inslag. Man kan förutse en allt vidare marknad. Ett samarbete av det här slaget skulle innebära betydande effektivitetsvinster, eftersom det inte minst med datateknikens hjälp skulle vara lätt att utnyttja materialet i ett tvåspråkligt lexikon vid arbetet på andra tvåspråkiga lexikon, där det första lexikonets språk ingår i kombination med andra språk. På sikt skulle ett sådant institut ta sig an också viktiga ordböcker mellan de nordiska språken och språk utanför Norden i de fall där kommersiella förlag inte vågar sig på uppgiften.

Eftersom jag tror att kunskap om och intresse för de andra nordiska länderna är den bästa garanten för att man också ska lära sig förstå grannspråken ser jag inte en nackdel i att böcker eller andra texter från de andra nordiska språken översätts. Det vi från språkligt håll skulle kunna bidra med är *automatiska översättningsprogram*. Såvitt jag vet finns det i dag ingen forskning på detta området trots att det översätts mycket grannspråkstext. (Mellan nynorska och bokmål lär det dock finnas ett översättningsprogram.). Program för råöversättning mellan de nordiska national- och minoritetsspråken bör utarbetas. (Jag ser med fasa fram emot den dag då det går snabbare att få en text från ett annat EG-språk översatt till danska än en text på något grannspråket bara

därför att det råkar finnas program för det förra men inte för det andra.)

Men det nordiska språksamarbetet behöver som jag redan har sagt inte gälla bara den internordiska språkförståelsen, det kan också avse de nationella språknämndernas inre arbete, eftersom så många av arbetsuppgifterna är desamma. Jag ska avslutningsvis också ta mig en titt på vad som här kan vara intressant att göra.

Naturligtvis är det inte allt som lönar sig att samarbeta om. I en del fall blir samarbete en omväg, i andra en arbetsbesparande genväg. Inom *följande områden* tror jag man kunde överväga någon form av samarbete eller arbetsdelning:

lexikografi (t.ex. om enspråkiga konstruktions- och uttalsordböcker eller tvåspråkiga ordböcker mellan främmande språk och nordiskt språk)

principer för textrådgivning (till myndigheter, organisationer, massmedier o.l.)

skrivregler

förarbeten till språkriktighetshandbok (»antibarbarus»; inkl. telefonsvararverksamheten)

nyordslansering

avstavningsprogram

åtgärder för att höja språklig medvetenhet hos befolkningen (göra »var och en sin egen språkvårdare»)

Låt mig kommentera ett par punkter. Vi borde gemensamt arbeta på att hitta ett system som tillåter oss att fånga behovet av *nya ord* på ett tidigt stadium, samtidigt som vi bygger upp ett effektivt system för marknadsföring av bra ord som svarar mot de uppkomna behoven. Man kunde tänka sig ett kontaktnät av dels grindvakter (som spelar en nyckelroll vid kontroll av mycket lästa texter) och dels skribenter som skriver mycket lästa texter (kanske inte minst s.k. kolumnister). En ny sak som vi kanske kunde gemensamt hitta på en modell för vore den *talande ordboken*. Inte minst när det gäller uttalsordböcker (vanliga ord, ortnamn) vore det en stor för-

del om brukaren kunde slå upp ordet och få uttalet i talad form, t.ex. från en kompaktskiva.

Samarbete sker redan på en del av dessa områden, genom språksekretariatet och vid språkmötena genom erfarenhetsutbyte. I framtiden skulle vi kunna pröva andra, kompletterande former:

ad hoc-seminarier och kurser för nämndernas personal (lexikografi, datoranvändning för olika uppgifter, textrådgivning, marknadsföring av nyord etc.)

arbetsdelning, t.ex. så att tjänstemän i olika nationella nämnder skriver underlag för olika kapitel i skrivregler eller antibarbarus

gemensamma forsknings- eller utredningsprojekt som underlag för det praktiska arbetet, t.ex. med stöd från samnordiska forskningsfonder, utförda av folk utanför nämnderna

Slutord

Om jag i ett tidigare avsnitt var spekulativ och provokativ så kanske det kan tyckas som om mina förslag till arbetsuppgifter delvis är utopiska. Min tanke har varit att vi bör sikta på stjärnorna för att träffa trädtopparna. Möjligen bör vi inte ängslas för att ärligen lägga fram anspråksfulla förslag, om vi nu är övertygade om att de skulle få stor betydelse för den nordiska språkliga gemenskapen. Låt oss alltså arbeta för

ett nordiskt lexikografiskt institut

fast anställda grannspråklärare i skolorna

ett nordiskt universitet

Dessutom bör vi inte glömma att den nationella språkvården, bedriven som ett försvar för våra standardspråk, troligen är den bästa insatsen för bevarandet av den nordiska språkliga gemenskapen. Om våra nationalspråk överlever som fullfjädrade språk, så har vi också en framtida plattform för en internordisk kommunikation.

I detta arbete måste vi själva göra oss klara över vad det är som driver oss. Vi måste bli medvetna om vår egen nordistiska ideologi och inse hur den hänger ihop med och kan avledas av andra mera grundläggande värderingar. Vi måste

se hur vårt försvar för de nordiska nationalspråken och den internordiska kommunikationen ska förhålla sig till vår känsla av gemenskap med Europa, med våra egna regioner, med minoriteterna i våra länder.

Idear og framtidsoppgåver for det nordiske språksamarbeidet

Innleiing på det nordiske språkmøtet i Kristiansund 19. august 1988

Av Johs. Aanderaa

Nordisk ministerråd har som kjent nyleg vedteke ein ny handlingsplan for nordisk kulturelt samarbeid. I det utkastet som ei særskild arbeidsgruppe for allmennkultur la fram, heiter det m.a.:

«Generelt kan det konkluderes, at medens det økonomiske samarbejde, velfærdspolitikken, arbejdsmarkedspolitikken og den fri trafik på tværs af de nationale grænser er blevet væsentlig styrket i Norden i de seneste 25 år er den lingvistiske enhed og sprogforståelsen i Norden blevet betydeligt dårligere.»

Vi kan alle peike på eksempel som tyder på at arbeidsgruppa hadde rett i sin nedslåande konklusjon, f.eks.:

- Den fellesnordiske bokmarknaden som vi eit stykke på veg hadde - i alle fall mellom Noreg og Danmark - er det praktisk talt ingenting att av. Det er ikkje lenger mogleg å selje vanlege nordiske bøker i andre nordiske land utan at dei er omsette.
- I alle nordiske land blir fjernsynsprogram frå andre nordiske land teksta i omsetjing på skjermen.
- Trass i alle gode forsett er undervisninga i grannelandspråk i praksis blitt mindre omfattande enn før.
- På nordiske konferansar - særleg for fagfolk - går ein meir og meir over til å bruke engelsk som fellesspråk.

Sjølvsagt finst det også visse trekk som er meir positive, m.a. det at folk reiser meir i Norden enn før (om dei da ikkje er

på Kanariøyane, der dei også berre treffer skandinavar), og på den måten venner seg betre til å oppfatte skandinaviske grannespråk. Det er også innleidd eit terminologisk samarbeid om nyord som har gitt visse resultat. Men alt i alt må vi konstatere at det stigande offentlege engasjementet for nordisk språksamarbeid i alle fall hittil ikkje har gitt dei resultat i praksis som vi kunne ønskje. Så kan vi da diskutere om det er oppgåva som er for stor og vanskeleg, om det offentlege engasjementet har vore for svakt, eller om vi ikkje har valt dei beste måtar i arbeidet.

Det er mange grunnar til å fremme det nordiske språksamarbeidet. Eg vil særleg understreke ein meir politisk og prinsipiell grunn. Det er eit allment politisk ønske i alle nordiske land at ein skal verne om det nasjonale kulturgrunnlaget og gi det vekstvilkår også inn i ei tid som i stigande grad blir prega av kommersielle massetilbod frå den internasjonale – først og fremst angloamerikanske – kultur- og underholdningsindustrien. Det er inga lett oppgåve, og vi har lykkast berre så måteleg. Enda vanskelegare blir denne oppgåva i tida framover, særleg på grunn av den medieteknologiske utviklinga med fjernsynssatellittar.

Dette er ei allmenn internasjonal utvikling. Verda held på å bli delt i to på ein ny måte. Skiljet går ikkje lenger primært mellom rike og fattige land, men mellom dei få store kultureksporterande land, først og fremst USA, og dei mange kulturimporterande land. Her stiller eit land som Noreg praktisk talt i same gruppe som u-land, til liks med dei fleste europeiske land. Ein viktig grunn til dette er sjølvstekt den dominerande plass engelsk språk har. I tillegg kjem organiseringa av internasjonal produksjon og distribusjon på dette området.

Når ein skal prøve å møte denne utviklinga med nasjonale tiltak, seier det seg sjølv at små land kjem dårlegare ut enn større. På viktige område er Noreg ei for lita eining til å halde oppe ein forsvarleg nasjonal kulturproduksjon, m.a. fordi dei internasjonale tilboda blir billigare, og distribusjonsapparatet er på deira side. Det er heller inga løysing å stengje grensene. Det verken kan eller vil vi.

Norden er til saman ei langt større og sterkare eining enn kvart land for seg. Dersom vi kunne stå saman, har vi betre håp om å lykkast. Det gjeld både på produksjons- og distribusjonssida. Kulturelt og på annan måte er vi så like at ein felles nordisk kulturell heimemarknad ville styrkje vårt nasjonale kulturgrunnlag.

Det er i eit slikt perspektiv vi også må vurdere det nordiske språksamarbeidet. Språkleg er det ein uvanleg situasjon at dei tre skandinaviske språka er så like at vi kan forstå kvarandre, om vi vil. Vi er 18 millionar skandinavisktalande i tre-fire ressurssterke land. Desse språka blir også i stor grad forstått i resten av Norden. Ein viktig føresetnad for utbygd kulturelt samarbeid på fleire område er at vi maktar å styrkje dette nordiske språksamarbeidet slik at vi også i praksis har ein språkleg fellesmarknad.

No må vi raskt nysansere problemstillinga noko. Språkleg er Norden delt i to – det skandinaviske språkområdet, og alle dei andre språka: finsk, samisk, islandsk, færøysk og grønlandsk, som både seg imellom og i forhold til dei skandinaviske språka er isolerte språkøyar. Alt realistisk språksamarbeid må sjølvstøtt ta utgangspunkt i denne situasjonen. Oppgåvene og problema er vidt ulike når det gjeld samarbeid mellom dansk, norsk og svensk på den eine sida, og samarbeid mellom desse skandinaviske språka og dei andre språka på den andre sida, eller samarbeid internt mellom dei ikkje-skandinaviske språka. Eg synest kanskje ikkje at det noverande handlingsprogrammet for språkleg samarbeid i Norden i struktur og innhald i tilstrekkeleg grad tek utgangspunkt i denne realiteten, og heller ikkje det eg har sett av førebunde materiale til det nye handlingsprogrammet for 1989–93.

Både det skandinaviske språksamarbeidet og det vidare fellesnordiske språksamarbeidet byr på store og viktige utfordringar, men ein må skilje klart mellom desse ulike oppgåvene om ein konkret skal oppnå noko. Politikarane kan ha hatt ein tendens til å tilsløre dette, ut frå fellesnordiske politiske haldningar.

Før eg går vidare, vil eg kort minne om dei viktigaste fellesnordiske ordningane til støtte for nordisk språksamarbeid:

- Det viktigaste tiltaket er Nordisk språksekretariat, som vart etablert i 1978 med kontor i Oslo. Eg har inntrykk av at det gjer eit godt arbeid.
- I Finland har vi eit nordisk språk- og informasjonssenter. Det skal først og fremst fremme undervisning i og kjennskap til dei andre nordiske lands språk, kultur og samfunnsforhold.
- På det formelle planet har vi fått ein nordisk konvensjon som gir nordiske statsborgarar rett til å bruke sitt eige språk i andre nordiske land etter nærmare reglar. Konvensjonen vart eigentleg laga i 1981, men først sett i kraft i 1987 da alle land hadde ratifisert avtalen. Konvensjonen forpliktar landa til å leggje tilhøva til rette for bruk av nordiske språk ved publikums kontakt med offentlege organ, og utgiftene til omsetjing, tolking o.l. skal i hovudsak dekkjast av det offentlege. Dette gjeld også finsk og islandsk, men ikkje dei andre små språka.
- Det finst elles fellesnordiske støtteordningar for omsetjing av litteratur, særleg til og frå dei ikkje-skandinaviske nordiske språka. Det blir også gitt andre former for litteraturstøtte, m.a. til nordisk litteraturpris. På undervisningsområdet har det vore gitt støtte til visse former for læremiddel, språkkurs for lærarar osv.

Som før nemnt skal det no lagast eit nytt handlingsprogram for språkleg samarbeid i Norden for perioden 1989-93. Nordisk ministerråd skal drøfte saka 3. oktober 1988. Etter planen vil Språkutvalet - eit samarbeidsorgan for Nordisk språksekretariat, Nordisk språk- og informasjonssenter og organisasjonen NORDSPRÅK - få i oppdrag å lage utkast til det nye handlingsprogrammet. Det skal leggjast fram for Ministerrådet mot slutten av året. Det er føresetnaden at det nordiske språksamarbeidet skal intensiverast i kommande femårsperiode, men førebels er det sagt lite om korleis det konkret skal skje. Den allmenne handlingsplanen for nordisk kulturelt samarbeid, som vart vedteken tidlegare i år, viser m.a. til framlegget om at danske, norske og svenske fjernsynsprogram bør tekstast på originalspråka når dei blir sende

i andre skandinaviske land. Det kan i prinsippet gjennomføres i Nordvisjons-sendingar, om kringkastingselskapa finn det formålstenleg, men det planlagde offentlege nordiske TV-samarbeidet over Tele-X-satellitten vart som kjent skrinlagt for godt i vår, utan at noko anna førebels har komme i staden. Det er ikkje alltid samsvar mellom dei store ord og gjennomførte tiltak i nordisk samarbeid.

På utdanningsområdet nemner den kulturelle handlingsplanen fleire prioriterte tiltak som kan styrkje språkforståinga i Norden, utan at formuleringane er konkret bindande. Det gjeld m.a.:

- Orientering om språka i Norden må gjerast til ein obligatorisk del av undervisninga i grunnskolen.
- Interesse hos elevane for andre nordiske språk må stimulerast gjennom auka utvekslingsverksemd.
- Det må skaffast rikhaldig og pedagogisk veileigna undervisningsmateriell. Det vil derfor m.a. bli gitt støtte til utgiving av nordiske tema- og periodeantologiar om litteratur, språk- og samfunnsforhold. Ein vil også vurdere å utvikle den danske hefteserien NORDPÅ til ein publikasjon for skolar i alle nordiske land.
- Det vil bli gitt pengar til kurs slik at lærarane blir betre kvalifiserte til å undervise i nordiske språk.
- Det vil bli sett i gang eit utviklingsarbeid for bruk av data-tekniske og audiovisuelle hjelpemiddel i nordisk språkundervisning.
- Nordisk språk- og informasjonssenters tolkekurs vil bli utvida.

Kor snart og kor langt desse tiltaka – og andre som førebels ikkje har komme inn i planane – kan bli gjennomførte, vil vere avhengig av meir konkrete og bindande formuleringar i handlingsprogrammet for språkleg samarbeid i Norden, og enda meir av dei årlege budsjett-drøftingane i Nordisk ministerråd. Generelt er det for tida ikkje særleg godt budsjettklima for nye eller utvida tiltak, og samarbeidet mellom dei fem landa er innretta slik at den minister som byr minst, får

stikket. Men mitt inntrykk er likevel at mange no vil prioritere det nordiske språksamarbeidet høgare enn før, utan at ein dermed skal vente seg gull og grønne skogar.

Om eg – utan å vere ekspert på dette området – skulle prøve å systematisere oppgåvene i det nordiske språksamarbeidet, vil eg dele dei i tre:

1. Fremme ei fellesnordisk utvikling av nordiske språk, f.eks. når det gjeld alfabet, rettskriving, talord (rekneord) og særleg terminologi.
2. Fremme forståinga av nordiske språk i andre nordiske land, både forståinga av skrive og talt språk. I denne samanhengen er særleg skolen og TV viktige.
3. Styrkje bruken av nordiske språk allment i Norden, f.eks. i staden for engelsk. Det blir meir og meir ei hovudoppgåve.

Alle desse oppgåvene er viktige, og heng sjølvsagt i ein viss grad saman. Eg trur eit handlingsprogram ville bli ryddigare om ein tok utgangspunkt i ei liknande systematisering av oppgåvene, men som før nemnt er problema dessutan ulike alt etter om vi vil fremme samarbeidet mellom dei tre skandinaviske språka, eller mellom alle åtte nordiske språk.

Vi har i alle fall nok av uløyste oppgåver. Eit lite eksempel på kor seint det nordiske språksamarbeidet har utvikla seg: Den første ordboka som nokosinne er utgitt mellom finsk og norsk, er ei lommebok som kom no på 1980-talet, utgitt på eit finsk forlag og særleg laga for finnar.

Eg trur at to faktorar vil vere særleg viktige om ein vil få politisk tilslutning til eit utvida og meir bindande handlingsprogram for nordisk språksamarbeid:

- Framlegga må vere gjennomtenkte og konkrete og ambisjonsnivået rimeleg realistisk.
- Ein må samtidig lykkast i å felle språksamarbeidet inn i ein vidare kulturpolitisk og allmennpolitisk samanheng, slik at dette samarbeidet blir oppfatta som ein nødvendig føresetnad for at Norden skal kunne haldast oppe som ei kulturell eining i ei verd som meir og meir blir ein marknad for den angloamerikanske kommersielle kulturindustrien.

Dansk under engelsk-amerikansk fortryllelse?

Af Else Bojsen

Det vigtigste eller i hvert fald det mest karakteristiske der sker med sproget i vores levetid, er jo den engelsk-amerikanske påvirkning.

Det var vist Groucho Marx der engang blev spurgt om hvad han mente om *sex*, og som svarede: «Jeg tror det er kommet for at blive!». Det samme kunne man sige om den engelsk-amerikanske påvirkning på de nordiske sprog. Vi må i hvert fald erkende at indflydelsen vestfra er af vital betydning for udviklingen i de nordiske *samfund* og den nordiske *kultur*. Men i modsætning til *sex* er der ikke tale om noget naturgivent. Der er jo tale om et bevidst valg. Vi har valgt at tilhøre den vestlige verden. Danmark er en del af vestmagten.

Engang vil vi måske vælge helt andre modeller, som så også vil kunne spores i sprogudviklingen. Men der er jo det underlige ved sprog at det er så sejlivet. Hvad der én gang er kommet ind i et sprog kommer ikke så let ud igen. Vi må altså regne med at vores engelsk-amerikanske tilhørsforhold vil kunne spores i sproget mange generationer efter at tilhørsforholdet er ophørt, på samme måde som tysk og fransk har holdt sig i det danske sprog, og dansk har holdt sig i det engelske.

Hidtil har sprogfolk mest interesseret sig for hvori den sproglige påvirkning består, nemlig ved at registrere engelsk-amerikansk lånegods. I Danmark har professor Knud Sørensen fra Engelsk Institut på Århus Universitet beskæftiget sig med spørgsmålet gennem adskillige år, og han har udsendt flere afhandlinger om engelske lån i dansk. Og så foregår der jo en daglig registrering i Sprognævnet. Eller rettere sagt: I Danmark foregår registreringen af nye ord i Sprognævnet.

Vi ved god besked om *hvad* der kommer ind i sproget. Vi ved også meget om *hvor* de nye ord optræder og *hvem* der

bruger dem. Endelig ved vi noget om *hvor hyppigt* ordene optræder i sproget, nemlig i visse skriftlige tekstgenrer som indgår i Bente Maegaards og Hanne Ruus' frekvensundersøgelser. Gennem disse ting kan vi konstatere at en stor del af det nytilkomne ordforråd er kommet fra engelsk-amerikansk sprogbrug – der drejer sig om mellem 10 og 20% – og at mellem 1 og 2% af de 1.000 almindeligste ord i danske tekster er lån fra engelsk.

I det daglige sprognævnarbejde er denne viden vel egentlig tilstrækkelig til at vi kan rådgive spørgerne og til at vi kan lave de ordbøger vi skal lave. Men materialet er ikke tilstrækkeligt til at vi kan danne os et sandt billede af hvordan det står til i virkeligheden totalt set. Vi ved fx ikke meget om det almindelige daglige talesprog. Man kan have på fornemmelsen at det er ganske meget præget af engelske ord og udtryk. Ét er at vi låner nye engelske ord for nye ting, men er vi også i fuld sving med at tilegne os gammelkendte engelske ord til hverdagsbrug? Vi ved heller ikke rigtig noget om hvor store doser engelsk en gennemsnitsdansker udsættes for, men igen kan man have på fornemmelsen at der er tale om en hel del, ikke mindst i fritiden. Og hvor går sprogbrugernes tolerance-tærskel? (Nogle ville kalde det smertegrænsen). Hvilke perspektiver kan vi ane for vores sprogs videre skæbne?

Lars Brink har sammen med sine studenter på Islands universitet forsøgt at *måle* den engelske påvirkning på dansk, eller måske rettere resultatet af påvirkningen. I *Nyt fra Sprognævnet* nr. 4, 1988, har han gjort rede for sine resultater i en artikel med titlen «Nordens folkesprog i fare?». Artiklen har tidligere været trykt i *Morgunblaðið*.

Lars Brinks målinger viser en langt mindre engelsk indflydelse end han havde ventet. I en række små tekster a 200 ord var der 1–2% engelske låneord eller ord med engelske bestanddele. I ingen af tilfældene kom procenten over 3. Hvis man lægger oversættelseslån og betydningslån til ville procenten stige med 1/2–1%. Det vil altså sige at han maksimalt har fundet 4% engelskforårsagede ord i en enkelt tekst. Om det er lidt eller meget kan jo diskuteres. Lars Brink synes

det er lidt. Han undersøgte også nogle prøver på tvangfrit talesprog, og der fandt han at en halv procent af 1.000 løbende ord stammede fra engelsk. Hans resultater stemmer i det store og hele godt overens med de resultater den svenske engelsk-professor Magnus Ljung er kommet frem til på baggrund af en langt større undersøgelse af den engelske påvirkning på svensk. Lars Brink konkluderer at der ikke er fare for at dansk (og de andre nordiske sprog) går deres undergang i møde under presset fra engelsk. Og i øvrigt hævder han at «den amerikanske fortryllelse er brudt eller snart vil blive det». Det sidste tillader jeg mig at tvivle stærkt på, og jeg skal fortælle hvorfor.

Magnus Ljungs store undersøgelse beskæftiger sig også med svenskernes holdning til den engelske påvirkning af sproget. Det klareste resultat han kommer til er at de unges tolerance over for engelsk og amerikansk er betydeligt større end de ældres. Det er i og for sig ikke overraskende, men det er et meget vigtigt moment når man skal vurdere vores sprogs videre skæbne.

De unge i dag har jo været meget mere udsat for engelsk og amerikansk end deres forældres generation. Mange af disse midaldrende er personligt irriterede over den stigende amerikanisering af de daglige omgivelser. Da de var børn og unge havde amerikansk kultur ikke den prestige som den har i dag. Hvad de vidste om amerikanerne var fordomspræget: de var alt for rige, havde en dårlig smag og talte som om de havde en kartoffel i munden eller som om tyggegummiet sad fast i halsen på dem. I datidens amerikanske film var det kun cowboys og forbrydere der talte amerikansk, ordentlige mennesker talte engelsk. Mange har utvivlsomt svært ved at komme ud af de gamle fordomme. For dem må det nærmest have været et chok at høre Mozart tale amerikansk i filmen Amadeus, som er skabt af en europæer og optaget i gamle europæiske kulturbyer som Wien og Prag. Men mon ikke mange unge har haft lettere ved at tage Mozart til deres hjerte efter den film, netop fordi han talte amerikansk!

I nutidens amerikanske film er det amerikanske sprog sa-

lonfåhigt. Nu er det skurkene der taler oxfordengelsk! I hvert fald kan man bemærke at den kvindelige skurk, Alexis, i tv-serien Dollars taler et velplejet engelsk og oven i købet kritiserer det amerikanske sprog. Heltinden derimod taler umiskendeligt amerikansk.

Den amerikanske fortryllelse som Lars Brink taler om, findes vel især hos de nu midaldrende der for en stund har magtet at kaste de gamle fordomme over bord. Om denne fortryllelse er ved at blive brudt er muligvis rigtigt nok, men det er uden betydning på lidt længere sigt. De unge er nemlig ikke spor fortryllede af amerikansk. For dem er amerikansk kultur og sprog en del af hverdagen på en helt anden måde end for den ældre generation. Mange unge er lige så fortrolige med amerikanske forhold som med danske. De kan nok se forskel, men opfatter næppe de anderledes forhold som decideret fremmedartede. Dagens sprognævnsfolk tilhører den midaldrende eller ældre generation – med fordommene eller fortryllelsen i behold?

Ungdomskulturen er nok den mest amerikanskprægede del af den danske kultur i dag. Sprogligt giver det sig formentlig udslag i et større forbrug af engelsk end blandt de ældre generationer. Det er bl.a. påfaldende at så meget af de unges digtning foregår på engelsk. Jeg tænker her på pop- og rockgrupperes sangtekster. Også gruppens navn skal helst være engelsk. (Men det er jo ikke altid at de unges engelske kompetence slår helt til. For eksempel sad et nystartet band en hel nat og brød deres hoveder med at finde på et godt navn til bandet. Ud på de små timer foreslog én «Reliables». «Hvafornoget», sagde en anden, «The Lejrbåls?» Og det kom bandet så til at hedde).

Hvor omfattende er den engelsk-amerikanske påvirkning på vores sprog egentlig? Og hvor omfattende tegner den til at blive? Hvis vi skal kunne danne os et indtryk af det er det ikke nok at undersøge avistekster og datatidsskrifter. Det må også være vigtigt at undersøge *forholdet* mellem den mængde engelsk-amerikansk sprog vi udsættes for og den mængde der optages i nationalsproget, altså den mængde vi måske må

regne med er kommet for at blive. Det bliver et større målearbejde, og der vil opstå et væld af problemer fx med at finde ud af hvad der skal måles for at man kan være sikker på at have fået det hele med, og problemer med at finde en måleenhed der kan anvendes både til direkte lån og til oversættelses- og betydningslån. Nogle måleobjekter giver sig af sig selv, fx radio og tv's engelsksprogede udsendelser og den tid de optager af sendefluden. Og hvor meget af dette udsætter en almindelig borger sig for? Det burde også belyses. Et andet spørgsmål kunne være: Hvor meget engelsk regner reklamebureauerne med at målgruppen kan klare og stadig bevare interessen eller føle sig stimuleret? Eller andre der har noget de vil sælge?

Jeg har set lidt på nogle af disse ting som vi er omgivet af til daglig, bare som en smagsprøve. Der er kun tale om direkte lån, ikke om oversættelseslån og betydningslån, og alligevel er det engelske indslag meget større end i løbende avistekster.

Af sendetiden for en uges aftenprogrammer i dansk fjernsyn efter Tv-Avisen foregik 36% på engelsk (men selvfølgelig med danske undertekster). Det tilsvarende tal for en privat københavnsk fjernsynskanal var i samme uge 62%.

En forstadsbiografs sommerprogram rummede 35 forskellige filmtitler; heraf var de 20 engelsksprogede film. Den uoversatte engelske titel var brugt i 50% af tilfældene, i et enkelt tilfælde var den engelske titel, «Blind Date», oversat til dansk: «En Hot Date»!

En undersøgelse i lokaltelefonbogen for Københavns nordlige omegn af firmanavne inden for forskellige udvalgte brancher gav følgende procenttal for forekomsten af engelsk i navnet:

Dataudstyr	56%
Sportsartikler	40%
Elektronik	40%
Databehandling	36%
Gaveartikler	24%
Reklamebureauer	24%
Modebutikker, damer	21%

Ingeniørfirmaer	18%
Restauranter	13%
Modebutikker, herrer	11%
Frisører	8%
Skobutikker	5%

Da nu den moderne musikverden formentlig er meget engelskpræget blev der talt firmanavne med engelskforekomster i fagtelefonbogen for Storkøbenhavn, med følgende resultat:

Musikbureauer	57%
Musikinstrumenter, engros	32%
Musikhandlere og forlag	30%
Musikinstrumenter, udsalg	25%
Musikere	9%

Det lave procenttal for engelskforekomst i musikeres telefonrubrikker skyldes at det næsten kun er «voksne» musikere der annoncerer deres ydelser i fagtelefonbogen (fx musik til sølvbryllupper), mens de unge bands i almindelighed kontaktes via musikbureauerne (dvs. «bookingfirmaerne»).

Det kunne også være interessant at se hvor stor en del engelske låneord optager af de nationale ordbøgers ordforråd. Det kan give et indtryk af hvad der på et givet tidspunkt skønnes uundværligt i det nationale ordforråd, altså en form for mindstemål af engelsk i dansk. Det er da nærliggende at tælle engelske ord i Retskrivningsordbogen 1986 (RO 86) og sammenligne med Retskrivningsordbogen 1955 (RO 55) og med Nudansk Ordbog (NDO), som ikke har nogen sprogpoltiske forpligtelser til fx at undertrykke modeord og slang, samt med Nye Ord i Dansk 1955-75 (NOiD). I følgende miniundersøgelse er til formålet valgt bogstav C, som garanteret ikke indeholder oprindelig danske ord, og bogstaverne J og Y. Geografiske navne med afledninger er ikke talt med.

	Bogstav C	Bogstav J	Bogstav Y
RO 86	19%	11%	10%
RO 55	13%	7%	13%
NDO 86	22%	12%	13%
NOiD	48%	70%	25%

Sådanne ting burde nok undersøges nærmere, men dertil kommer så en undersøgelse af *talesproget*, som er et gigantisk projekt i sig selv. Her tror jeg det vil vise sig at jo mere afslappet og uformel situationen er, jo mere engelsk slipper der ind, ligesom med slang. Vi går selvfølgelig ikke og taler engelsk med hinanden som englændere og amerikanere, men alligevel gør vi det brudstykkevis. «See you tomorrow», sagde min mor forleden. «Yes», svarede jeg. Det var først bagefter jeg tænkte: «Der var den igen!». Hilsener, udbrud og eder, som jo især forekommer i talesproget og især i intimsfæren, er oplagte virkefelter for anglicisering, ja for den sags skyld for påvirkninger fra alle fremmede sprog. Det er ikke mange år siden alle og enhver hilste farvel på italiensk: *chiao*, evt. *chiao-chiao*. Folk som ynder at lege med sproget kan endda finde på at slå helt over i engelsk i muntert afslappede situationer – ganske vist ikke et engelsk som en englænder ville forstå meget af, men en direkte råoversættelse til engelsk af dansk, iblandet rent danske ord der så udtales så de lyder engelsk. Denne leg er vist ret almindelig; i hvert fald var den en væsentlig ingrediens i den populære revyserie Dansk Naturgas for et par år siden. I princippet kan man lege på samme måde med andre sprog, men det ville revykunstnerne næppe optræde med; det er engelsk der kendes så godt af det danske publikum at kunstnerne kan tillade sig at lege med sproget.

Jeg mener det ville være værdifuldt at lave en ordentlig undersøgelse af omfanget af engelskpåvirkningen, og omfanget af engelskpræget sprogbrug. Undersøgelsen skulle dels beskrive forholdene i al almindelighed, dels forholdene blandt ungdommen specielt.

Nu er en sådan undersøgelse mere end et lille sprognævn kan klare alene. Og som tidligere antydet kræver det daglige rådgivnings- og ordbogsarbejde næppe heller nogen større viden på dette felt end den vi har i forvejen. En undersøgelse som denne ville være en forskningsopgave som naturligt bør have *forbindelse* til Sprognævnet, hvor man jo generelt er interesseret i hvad der sker med vores sprog og i et vist omfang også hvad der *bør* ske og ikke *bør* ske med sproget. Men opgaven kunne nok bedst løses i praksis gennem et samarbejde mellem Sprognævnet og et universitetsinstitut for engelsk.

Dansk Sprognævn har allerede et forskningsprojekt om anglodansk på sin ønskeseddel. Men der er endnu ingen aktuelle planer om hvordan det kan sættes i værk og hvad det konkret skal gå ud på. Sprognævnets praktiske muligheder for at deltage i et sådant projekt vil formentlig blive bedre med etableringen af en forskeruddannelsesstilling i nævnet. Dansk Sprognævns sekretariat vil inden for en overskuelig årrække få status af sektorforskningsinstitution under en ny ordning for statslige forskningsinstitutioner uden for universiteterne. Den nye ordning indebærer at der skal etableres uddannelsesstillinger for unge forskere. Dvs. at en ung kandidat vil kunne blive ansat i en bestemt årrække og med bestemte forskningsopgaver som så skal munde ud i en licentiatafhandling. Den pågældende vil samtidig med ansættelsen være indskrevet som licentiatstuderende ved universitetet. Man kunne så forestille sig at et projekt om anglodansk kunne være velegnet som opgave for en ung forsker og samtidig tjene som anledning til et nærmere samarbejde mellem sprognævn og universitet.

Engelsk påvirkning på færøsk

Af Jóhan Hendrik W. Poulsen

To dage før ólavsóka, vor nationalhøjtid, lagde jeg mærke til en kundgørelse i radioen: På grund af begravelse ville butikken *Young Fashion* i Sandavágur holde lukket om eftermiddagen. I Sandavágur blev V.U. Hammershaimb, det færøske skriftsprogs fader, født. Nær ved hans fødested står et monument til minde om ham. Denne bygd forbinder man uvilkaarligt med gammel færøsk bondekultur, hvor modersmålet holdtes i hævd og agt. Derfor studser man mere ved at høre et sådant navn på en forretning, end hvis det havde været i hovedstaden eller en af de større byer.

Dagen efter lød der en besked fra Kollarfjørður om, at myndighederne havde nedlagt midlertidigt fangstforbud på strækningen fra *North Atlantic Fish Breeding* ud til fjordmundingen. I Kollarfjørður boede i sin tid bonden og digteren Jens Chr. Djurhuus. Han digtede en række kvad i den gamle heroiske stil, bl.a. det berømte kvad om Ormen hin lange. Hans søn Jens Hendrik stod ikke tilbage for faderen som kvaddigter. Kollarfjørður er iøvrigt kendt for et karakteristisk og klangfuldt sprog, der vrimler med humoristiske nydannelser, der langt fra altid er begribelige for udenforstående. Denne bygd var imidlertid allerede nogle år forinden blevet velsignet med en surimi-fabrik ved navn *Blue North!*

Der synes blandt dem, som tænker på de nordiske sprogs velfærd og fremtidige skæbne, at herske en ikke ubetydelig bekymring over den store og stærkt voksende indflydelse fra engelsk, især amerikansk engelsk. Denne udvikling har sit udspring ved slutningen af anden verdenskrig, da de sejrende vestmagter med Storbritannien og Nordamerika i spidsen vandt sig et forspring økonomisk, teknisk og kulturelt. Også

på Færøerne er der ikke så få, der deler denne bekymring, for vi har i de sidste år også følt en snert af den engelsk-amerikanske påvirkning.

Selv om vi som sagt deler denne bekymring, kan man dog ikke undlade at undre sig lidt over denne markante holdningsændring hos vore skandinaviske naboer.

I det nordiske land, som vi har haft det livligste samkvem med, har vi hidtil mødt begrænset forståelse for vore snart hundredårige bestræbelser for at genoprette og nyudvikle vort sprog efter 3-4 århundreders ensidig påvirkning. Arbejde for færøsk blev alt for ofte mistolket som anslag mod dansk. Man så sagen fra et suverænt sprogs side: Den påvirkning, der kom udefra, burde et sprog være i stand til at opsuge og omforme til sin fordel. Sådan var det jo gået i umindelige tider, og dansk var jo kun blevet beriget af de tilskud, det havde fået i tidens løb fra forskelligt hold - rigtignok havde dog puristiske røster til tider ladet sig høre, men det var blot som lette krusninger på det store hav at regne. Hvorfor skulle vi færingere være så sære, at vi ikke som andre ville tage med kyshånd mod smulerne fra mere civiliserede sprogs bord?

Men dengang gik jo udviklingen betydelig langsommere end i dag. Samfundsændringerne var ikke så hyppige. Man havde tid til at betragte ændringerne, der skete, som en naturlig udvikling. Vore hektiske, utålmodige bestræbelser for hurtigt at genoprette de skader, som man ud fra den tids betragtningstype mente, at sproget havde lidt, blev derfor af nogle betragtet som utidig chauvinisme, ja, man kunne ud fra reaktionerne undertiden få det indtryk, at man mente, at vi ville det danske sprog til livs!

Men nu synes situationen for dansk og de andre skandinaviske sprog at have ændret sig totalt. Med nutidens utrolig effektive og hurtigtvirkende kommunikation udsættes man for en stadig voksende strøm af sproglig påvirkning udefra, navnlig fra engelsk-amerikansk. De som skal formidle informationerne, magter ikke at omforme alt det fremmede sprogstof, ja, de vælger gerne af forskellige grunde, hvoraf snobberiet kunne være en af de vigtigste, at lade forhånden-

værende hjemlige ord og udtryk vige for de mere «smarte» nyankomne. Men det er vel også et spørgsmål om tradition: Man har med fuldt overlæg forsømt at holde sprogets «immunforsvar» i beredskab. Man har ikke vedligeholdt færdigheden at skabe hjemlige ord og termer i stedet for fremmede, men man har vænnet sig til at importere kritikløst. Nu græmmer man sig over flommen af engelsk-amerikanske ord, der trænger sig frem allevegne, især inden for teknik og forretningsliv, men man står magtesløs over for dem, fordi man faktisk intet alternativ har. Den hjælp, man kunne hente hos sprogets iboende fornyelsesmuligheder, har man åbenbart undsagt. Det fik man en umiskendelig fornemmelse af på sidste års sprog møde i Akureyri, hvor den islandske linje mødte en udtalt negativ kritik. En dansk talemåde lyder: Man kan ikke på én gang blæse og have mel i munden. Det er noget lignende, man gør, når man giver udtryk for sin frygt for den «engelske» fare, men samtidig har ladet den naturlige hjælp kilde udtørre. Man behøver jo ord for alle de nye begreber, der melder sig. Der er da ingen vej udenom at antage de engelske ord, når man hverken synes at have vilje eller evne til at aktivere de indre orddannelsesmuligheder. Bevarer, et og andet oversættelseslån laver sig nærmest selv, men mange opnår aldrig en prestige, der kan måle sig med den, som de mere spændende engelske nyder. Hvilke muligheder har f.eks. det udmærkede hjemlige ord *fjersyn* over for den farveløse fremmede forkortelse *tv*, som nogle skandinaver har fået den «geniale» idé at forlænge påny til *teve*. Ikke særlig kønt og heller ikke genialt, vil jeg mene.

Jeg nævnte indledningsvis, at vi færinger også i høj grad ligger under for den stærke engelske indflydelse, som er så følelig over hele den vestlige verden. Men vi har længe været opmærksomme på den potentielle fare fra den mægtige grande mod syd. I bevidstgørelsen om den færøske sprogsag har man nemlig altid fremhævet tragedien med vore nabofolk shetlændinge og orknøinger, der led den kranke skæbne at komme under skotsk herredømme og som følge deraf at miste sit nordiske sprog og blive fuldstændig engelsksprogede. Det var som bekendt kong Kristian den første, der pantsatte

disse ølande til den skotske krone som sikkerhed for medgiften med sin datter, som blev gift med Skotlands konge Jakob den tredje i 1469, men hverken han eller hans efterkommere fik pantet indløst igen. Dette skete kun et halvt døgn sejlads fra os. Hvor let kunne ikke det samme være overgået os, uden at vi havde en levende chance for at påvirke begivenhedernes gang. (Der er måske nogen, der i sit stille sind tænker, at så ville der være det problembarn mindre i den nordiske sprogfamilie! Men vi kunne også se omvendt på det og beklage, at den er blevet disse medlemmer fattigere).

Bortset fra denne hypotetiske fare har vort sprog i tusind år levet i fredelig sameksistens med engelsk sprog. Det er først i disse «sidste og værste tider» at påvirkningen kan betegnes generende eller måske endda truende.

Vestnorden fik sin kristendom hovedsagelig fra Britannien. Det angelsaksiske sprog var så let gennemskueligt for de norrøne folk, at mange centrale ord for kristne begreber ganske let lod sig overføre direkte. Her kan som eksempel nævnes det oldengelske oversættelseslån *gôd-spell* efter græsk *eu-angelion*, der med en folkeetymologisk omtydning, der muligvis allerede var sket på oldengelsk grund, blev lånt til norrønt i formen *gudspjall*, som endnu er levende i islandsk. I færøsk er ordet gået tabt – vi blev jo evangeliseret så hårdhændet, at det nær havde gjort ende på vort sprog! (Nu har ordet holdt indtog igen i den moderne form *gospel* som betegnelse for en art religiøs popmusik). Et andet ord er *stafróf* 'alfabet' efter ags. *stæf-rawa*. Sådan hedder det endnu på islandsk. Ordet er optegnet i bygden Fámjin på Suðuroy i udtrykket *hann hevur ikki stavróv* (var. *stavrót*), 'han kan ikke læse'. Pinse hedder *hvítusunna* på færøsk, *hvítasunna* på islandsk. En dansk præst udtrykte i en artikel engang i 1890-erne sin misbilligelse over, at færøsk ikke havde samme benævnelse som dansk på denne store kirkehøjtid. Den selv lærde digter J.P. Gregoriussen, Jóan Petur uppi í Trøð, gav ham svar på tiltale i et indlæg i *Føringatíðindi*, hvor han redegjorde for ordets afstamning fra oldengelsk og sådan satte det i rigtigt historisk perspektiv.

I tidens løb har færinger mere eller mindre legalt haft samkvem med britiske søfolk. Det har ført til en lang række låneord fra engelsk, hvoraf nogle endnu hører til det levende ordforråd, mens andre er gået tabt. Blandt de sidste kan nævnes to ord, som findes i Svabos ordsamlinger fra 1770-erne: *batlari* 'flaske', utvivlsomt fra eng. *bottle* og verbet *fukka*, som Svabo bl.a. oversætter 'have Samqvem med en af Hunkjønet'.

Et andet ord, som derimod endnu hører til det centrale ordforråd og som ikke forekommer i noget andet nordisk sprog, er adjektivet *fittur*, der utvivlsomt er kommet af det engelske *fit* i betydningen 'egnet, bekvem' og lign. I færøsk dækker det et meget bredere betydningsområde end i engelsk. Det betyder bl.a. 'net, pæn', 'sød, flink', 'lille og yndig', 'af temmelig stor mængde' og vistnok endnu mere. Det er et så vigtigt og hyppigt ord i sproget, at det slet ikke kan undværes. Det har også fuldstændig tilpasset sig bøjningssystemet, og lydligt er der ingen problemer med det.

Begyndelsen til økonomisk vækst og fremgang i folketallet falder sammen med overgangen fra et jordbrugssamfund med kystfiskeri som bierhverv til et samfund med havfiskeri som vigtigste næringsgrundlag. Omkring 1870 anskaffede man de første søgående fiskeskibe. Det var sejlkuttere, såkaldte *sluppir*, som briterne havde kasseret til fordel for dampdrevne trawlere. Med disse skibe fulgte en mængde engelske ord og benævnelser, der efterhånden blev mere eller mindre tilpasset sprogsystemet. *Skylight* kaldes således *skei-lett*. Det sejl, som på engelsk hedder *(the) spinnaker* kaldte man ganske frejdigt og uden skrupler *spinnigarður(in)*, bogstaveligt «spindegård(en)», der absolut ingen mening giver, men dog fungerer godt som et færøsk ord. Den slags folkeetymologiske overførelser er der mange eksempler på. Mange af disse skibe fik nye færøske navne (undertiden danske), men i ikke så få tilfælde beholdt de de engelske navne, muligvis fordi man ikke ville udfordre den eventuelle fangstlykke, der havde fulgt skibene, eller også stundom af ugidelighed. Engelskkundskaber var det småt med, og det gav sig udslag i mange pudsige forvanskninger m.h.t. udtalen. *Sunbeam*

udtaltes simpelthen «Sumbeam», *H.M.S. Slater* hed i folkemunde «*Slatrið*», d.v.s. 'sladderer', og *Gracie* hed aldrig andet end «*Grasið*», d.v.s. 'græsset'.

Da vi så omsider fik damptrawlere, disse ødelæggelsesredskaber, fulgte der også mange engelske udtryk med. At sejle langsomt om en trawler kaldes at *slóa* af eng. *to slow*. Andre eksempler: At *tátta í* 'stramme' < eng. *haul taught*, *veirur* < eng. *wire*, *keys* f. opstået ved falsk subtraktion af eng. *casin*, men på grundlag af udtaleformen *casin'*, hvor endelsen opfattedes som feminin bestemt artikel. Et opskoddet bassin på dækket til at vaske fisken i kaldes *pavnur*. Det var længe et mysterium for mig, til jeg fandt frem til, at *pond* på skotsk udtales [paun]. At *sjorast* i betydningen 'bumle, svire' el. lign. må være afledt af *shore*, og *gegl* 'brumme, kachot' er sikkert kommet af eng. *jail* gennem attraktion til *geygl*, en dialektal variant af *geyl* 'skrig, skrål'.

Under anden verdenskrig var Færøerne okkuperet af britiske soldater. Det betød en femårig adskillelse fra Danmark. Disse soldater var overalt i landet, men på øen Vágar, hvor de anlagde en flyveplads, var de langt flere end øens indbyggere. Man skulle have pas for at rejse til og fra øen, ja, endda når man skulle ud i fjeldet. Det er bemærkelsesværdigt, hvor svage sproglige spor okkupationen har efterladt sig. Godt nok vrimlede det dengang med engelske ord og udtryk i dagligsproget, f.eks. *lorry* for lastvogn, *pictures* for biograf, *dreivari* for bilchauffør. En del af forklaringen er muligvis, at påvirkningen skete overvejende på det mundtlige plan, praktisk talt uden ledsagelse af tekstmateriale. Hilsenen *halló*, som utvivlsomt stammer fra den tid, har holdt sig, men viger nu for *hey* eller *hei*. Hos mange yngre har *halló* fortrængt telefonsvaret *hallo*.

Den engelske indflydelse, vi nu udsættes for, kommer i langt overvejende grad gennem dansk. Det vil sige, at alt det engelske sprogods, som dansk har absorberet, kommer også til os, færdigt serveret til indtagelse. Det gælder især tekniske og kommercielle tekster, men almensproget har også en del at byde på. Den sproglige holdning, som den danske forretningsverden indtager, smitter af på vore hjemlige salgfolk og eksportører. Det giver sig bl.a. udslag i en udbredt og sta-

dig tiltagende tendens til at give fabrikker, virksomheder og produkter engelske navne. Begrundelsen, eller undskyldningen, for denne unationale praksis, er, at det skal fremme salget i udlandet. Fra sprognævnets side søger vi efter fattig evne, men uden synderligt held, at opmuntre den slags erhvervsfolk til at give færøske navne til indenlandsk brug og have det tilsvarende engelske som undertitel til anvendelse over for udenlandske forbindelser. Da det færøske flyselskab blev stiftet tidligere i år, udskrev man en konkurrence om et færøsk og et engelsk navn. Der kom mange forslag. Det endte med, at man valgte det engelske navn til enenavn på selskabet, det ikke lidet prætentiose *Atlantic Airways*, mens det vindende færøske navn blev sat på et såkaldt holdingselskab, hvis navn kun nævnes en gang om året, når der er generalforsamling. Sprognævnet øvede let pres på et af bestyrelsesmedlemmerne, som viste sig at være til at tale med. Han bad nævnet om forslag til et færøsk navn. Opgaven var ret bundet, det kunne næppe blive til andet end en slags oversættelse af det allerede etablerede engelske navn. Vort forslag blev *Atlantsflog*, og det blev accepteret. Det anvendes nu i stigende grad, skønt det engelske vel af de fleste endnu opfattes som det «rigtige» navn – det kom jo først!

Som tidligere nævnt er det ikke så få skibe, der gives engelske navne som *Fame*, *Research* og *Silver Spray*. Disse er opkaldelser efter gamle engelske kutternavne. Men hvad der er langt værre, er, at der i de sidste år er gået mode i at give engelske navne til nye skibe. Således blev fem tankskibe, som et selskab lod bygge, kaldt *Cape Island*, *Crest Island*, *Sandy Island*, *Southern Island* og *Bird Island*, angiveligt opkaldt efter øerne *Lítla Dímun*, *Borðoy*, *Sandoy*, *Suðeroy*, og *Fugloy*. De to første påstodes at være britiske søfolks navne på disse øer. Jeg ringede til et af bestyrelsesmedlemmerne, som jeg kendte, og søgte at overbevise ham om det naturstridige i at give færøske skibe fremmede navne. Jeg argumenterede for færøske navne med den begrundelse, at ude i verden ville de opfattes som eksotiske og derfor vække større opmærksomhed end skibe med navne på et så trivielt sprog som engelsk! De ville forsvinde i den store hob. Men alt

omsonst. Af andre fragtskibsnavne kan nævnes: *Star Sea*, *Star Firth*, *Star Coast*, *Star Ocean*, *Faroe Trader*, *Ocean Trader*, *Atlantic Sky*, *Atlantic Cloud*. Endda fiskeskibe, især reje-
trawlere, følger med i denne nye navnemode: *Faroe Prawns*, *Arctic Prawns*, *Arctic Viking*. . .

Nogle eksempler på aktieselskabsnavne fra de sidste to-tre år kan give et indtryk af tendensen: *North Atlantic Export*, *Commercial Viking*, *Faroe Cargo Service*, *Atlantic Trading*, *Salmfood*, *Salmon Farming*, *Ocean Food*, *World Food*, *Faroe Petfood*, *Faroe Fur*.

Et selskab, der drev stenindustri og lød det færøske navn *Føroya mekaniski grótidnaður*, gik konkurs for et par år siden. Det kom derpå på andre hænder og blev rekonstrueret under det mere moderigtige navn *Faroe Stone* – som eneste navn. Det kan man muligvis se noget symbolsk i: Ikke engang landets grundmateriale, den hårde klippe, kan længere holde stand mod den hærgende engelske syge.

Jeg skal ganske kort gøre opmærksom på engelsk, respektive amerikansk indflydelse på udtale og sprogtonen på to vidt forskellige områder.

I slutningen af forrige århundrede vandt en engelsk frikirkelig bevægelse the Plymouth Brethren, populært kaldt baptister, indpas ved den vellidte missionær William Sloan, der bosatte sig i Tórshavn. Typisk havde han lært sig dansk for at kunne meddele ordet til færingene. Hans søn Andrew Sloan var en stor prædikant og talte udmærket færøsk, dog farvet af engelsk sprogtonen og sætningsmelodi. Denne næsten fløjlsbløde, indsmigrende diktion er gået i arv inden for menigheden og præger mange af dens prædikanters tale.

De såkaldte pladevendere, der formidler den stærkt om sig gribende popmusik af al slags samt popsangere, anlægger gerne en amerikansk præget accent. Det er tydeligt at denne uskønne udtale har slået igennem hos mange unge, især lokalt – det går især ud over udtalen af *r*, der er blevet mere frikativ eller likvid end tidligere, da det var mere «rullet».

Det skulle være unødvendigt at konstatere, at med popkulturen er der fulgt en masse engelske ord og vendinger i omgangssproget. Gruppernes navne var især tidligere gerne

engelske, men der er i den senere tid sket en drejning henimod færøske navne, men man vælger gerne iørefaldende navne, der ofte virker chokerende og uskønne, i hvert fald målt med ældre æstetisk målestok.

Der er dog nogle der søger at stritte imod, men det er en ulige kamp. Dog kan man iblandt notere spredte triumfer som f.eks. færøske afløserord som *telda* og *tyrla* for 'computer' og 'helicopter', og nu synes *bingja* for 'container' så småt at vinde terræn, skønt det snart er mange år siden det blev lanceret. Just ordet *container* er et godt eksempel på de stilmæssigt uheldige hybridformer. Endelsen *-er* i fremmedord erstattes altid med fær. *-ari*. Resultatet bliver *containari* med eng. stamme og fær. endelse. Hvordan stave et sådant ord? Nogle forsøger sig med at ændre *c* til *k*, andre med en slags fonetisk stavemåde, hvor *ai* erstattes af *ey* og vi får ordet *konteynari*, en løsning, som mange vil finde utilfredsstillende. *Bingja* er et arveord med betydning 'kasse til opbevaring af korn', en sideform til *bing* med samme betydning. Dette har længe været anvendt som nyord for 'silo'. Det produkt, som Blue North fremstiller, kaldes *crab stick*. Det har vi formået at få dem at omdøbe til *krabbasneis* til indenlandsk brug. *Aids*, navnet på sygdommen, er nu godt på vej til at blive afløst af *eyðkvæmi*, som H.D. Joensen, forhenværende landslæge har æren af.

Selv om vi principielt fører en restriktiv politik m.h.t. optagelse af engelske som andre fremmede ord, indser vi, at nogle ord glider så let og naturligt ind i sproget, at det næppe er klogt at bekæmpe dem. Her tænker jeg f.eks. på verbet *starta* 'begynde'. Fonotaktisk er det i orden, ja, vi har et verbum *starta* 'fare op', der er gået af brug. Til det nye verbum *starta* har der dannet sig det maskuline substantiv *startur*. Dog mener jeg, at det bør begrænses i brug til motorer og idræt og ikke komme for meget i anvendelse på andre områder, f.eks. når det gælder livets begyndelse, stiftelse af foreninger, partier o.lign. Verbet *skora* i idrætssproget passer godt ind. Det er jo nok i grunden et «hjemvendt udlån». Verbet eksisterer i forvejen i vort sprog i betydelsen 'gøre indsnit' i f.eks. træ med en kniv. Og det var jo det, man gjorde for hvert point, man opnåede!

Der skal heller ikke lægges skjul på, at man i ordavlen ofte ser hen til, hvad det engelske ord er for det aktuelle begreb, og det giver ofte gode indskydelser, for de engelske ord er ofte ligefremme og jævne, ja, folkelige i sammenligning med de mere stivbenede germanismer. Et eksempel: Den nu afdøde kunstmaler Hans Hansen fra Mikladalur sendte engang bud efter mig. Han kunde ikke komme selv, for han var alvorligt syg. Det han havde på hjerte var at diskutere forskellige trafikord, som han mente vi burde finde bedre færøske ord for. Et af dem var adj. *einsrættaður*, som stod på mange skilte i byen. Det var direkte overført fra dansk *ensrettet* og havde ingen klangbund i færøsk ellers. Han mente, at vi i stedet burde hente inspiration i det enklere engelske *one way*. Da stadsingeniøren kort tid efter bad os om at se på nogle vejskilte, som skulle fornys, foreslog jeg med Hans i tankerne *einvegis* i stedet for *einsrættaður* efter modeller som *umvegis*, *beinvegis*, *alvegis*. Det blev antaget og ses nu overalt. Langt senere blev jeg klar over, at det hedder *enveis* på norsk.

Man kan muligvis med god ret spørge, om de pletrensninger, vi af og til har held med, fører nogetsteds hen. Men jeg mener, at det er af stor betydning, at man hele tiden er opmærksom på problemerne og ikke kapitulerer, skønt udsigterne kan være mørke. I år kan vi fejre 100 års jubilæum for det møde 2. juledag 1888, der indvarslede den færøske sprogrejsning. Vi har endnu meget at udrette hen ad den kurs, der dengang blev sat. Når den indstilling er udbredt i befolkningen, at vi egentlig bør have et færøsk ord for det fremmede, i dette tilfælde engelske, der verserer for tiden, gælder den undskyldning ikke, at det ikke nytter at forsøge med et afløsningsord, for nu er det allerede for sent. Når det rigtige ord dukker op, er der gerne gode muligheder for at det har en chance over for det fremmede. Det er et spørgsmål om smidighed og strategi, og om at massemedierne er positive. Men det vigtigste er at jordbunden er beredt, at den rigtige indstilling forefindes hos folket – og det gør den nok endnu, men det er et spørgsmål, hvor længe, nu da vi snart skal bombarderes med amerikansk fjernsyn fra verdensrummet.

Engelsk-amerikansk indflydelse på islandsk sprog

Af Kristján Árnason

Når man studerer et sprogs indflydelse på et andet sprog, kan man gøre det ud fra flere synspunkter.

Fra den rent sproglige side set, kan man studere indflydelse på de forskellige komponenter af det sprog der er udsat for indflydelsen. Man kan tale om interferens med fonologien, morfologien, syntaksen, eller semantikken.

Men man kan også se på den sociolingvistiske og sociopolitiske side af problemet. Man kan studere de sociale forudsætninger for indflydelsen og den aktuelle eller eventuelle udvikling. Man kan studere i hvilke sprogregistre indflydelsen er størst eller mindst. Er indflydelsen størst i talesproget, skriftsproget, ungdomssproget eller i den teknologiske terminologi etc.? Hvilke sociale klasser viser den største tendens til at bruge fremmedord etc.?

I større politisk sammenhæng kan man diskutere de historiske hovedlinjer.

Man kan sige at vi lever i internationalismens tid. I Europa taler man om at forene de forskellige nationer under ét flag, og nationalisme har dårlige historiske konnotationer. Dette gør det i nogen grad svært for små nationer som islændinge og færinger, og i et lidt bredere perspektiv alle skandinaver, at finde en almen filosofisk baggrund for deres nationalistiske tendenser til modstand imod angloamerikansk indflydelse på deres sprog og kultur.

Islandsk sprogpolitik

Som vi alle ved, har islandsk været et ganske konservativt sprog, og purisme har sat et stærkt præg på den sproglige udvikling, ikke mindst i de sidste par århundreder. Dette in-

debærer blandt andet, at islændingene ikke har nøjedes med, eller tilladt sig at overtage teknologiens internationale ordforråd, tværtimod har man skabt nye islandske ord for en stor del af de begreber der bliver brugt. Dette fungerer – trods alle skeptiske bemærkninger vi har måttet høre fra vores nordiske venner – meget godt, og skaber ingen større problemer. Som et nyligt tegn på dette kan man nævne at de to største datamaskinefirmaer, Apple og IBM, for nylig har markedsført et operationssystem helt på islandsk. Dette koster penge og møje, men det lader sig gøre.

Jeg forstår temæet sådan at man skulle diskutere den anglo-amerikanske indflydelse i de nordiske lande i videste forstand, ikke kun de lingvistiske forhold, som den blandt andet manifesteres i, men også den sociale situation. Jeg tror nemlig, at hvis de nordiske sprognævn på nogen måde vil reagere imod de stærke strømme af engelsk indflydelse man har i den moderne kultur, inklusive sprogene, må man tage hensyn til hele situationen.

Det der står bag ethvert samfunds sprogpolitik må søge sin baggrund og motivation i den folkelige vilje. Og hver en aktion som udføres af sprognævnene må være realistisk og gå i takt med situationen. Dette betyder selvfølgelig ikke at samtlige nordiske sprognævn skulle føre en *laissez faire*-politik. Tværtimod, jeg synes at sprognævnene bør være så aktive som de kan, i det islandske sprognævns tilfælde synes jeg at vi skal drive en meget konservativ politik. Men sprogpolitik er som al anden politik *det muliges kunst*.

Vi må derfor prøve på at forstå situationen så godt som vi kan.

Hvad er så situationen i Island?

Medierne

Jeg vil begynde med at diskutere medierne. Island har for nylig undergået en medierevolution, i den forstand at statens monopol på radio og tv er blevet ophævet. I stedet for et enkelt radioprogram og et enkelt tv-program har vi nu mindst 6 radioprogrammer og to tv-kanaler.

De fleste og de mest populære radiostationer har popmusik på deres program, hvilket betyder at en stor del af musikken er på engelsk, men islandske popgrupper er temmelig aktive og der produceres en hel del islandsk popmusik. Og det meste af den talte tekst er nok på islandsk. Men der er blevet udsendt enkelte taleprogrammer på engelsk, hvilket ikke anses for at stride imod den nye lov om radio og tv, som trådte i kraft den 1. januar 1986.

Men de vigtigste medier er uden tvivl de to tv-stationer. Som sagt har vi nu to kanaler, den oprindelige statslige og den nye «Stöð tvö», Kanal To. Størstedelen af tv-stationernes programmer er på udenlandske sprog. Jeg har desværre ingen tal på fordelingen mellem de forskellige sprog, men det er sikkert at det udenlandske materiale hovedsagelig består af engelske og amerikanske programmer og film, specielt på Kanal To. Ifølge Þorbjörn Broddason, docent i sociologi ved Islands Universitet, er det kun i to til fire andre lande i Verden at man har en tilsvarende andel af udenlandsk materiale på hjemlige tv-stationer. Blandt disse er Guatemala og New Zeeland, men disse nationer har den fordel at de udenlandske programmer er på sprog de forstår, nemlig respektive spansk og engelsk.

I en undersøgelse som blev lavet af Islands Universitets Sociologiske institut i maj 1988 og som byggede på stikprøver fra marts 1987, juli 1987, oktober 1987 og marts 1988, viste det sig at statens tv-station udsendte gennemsnitlig 6,7 timer i døgnet. Deraf var gennemsnitlig 47,4% islandske programmer (dvs. 3,17 timer) og 52,6% (3,52 timer) udenlandske. Ifølge samme undersøgelse bød Kanal To på gennemsnitlig 10,5 timer i døgnet, og deraf var 16,5% (1,73 timer) islandske programmer, men 83,5% (8,77 timer) udenlandske programmer, næsten udelukkende på engelsk. Dette betyder at hvis man abonnerer på Kanal To, så kan man høre engelsk i sin dagligstue mindst otte timer i døgnet.

Denne undersøgelse var kun en stikprøve, og andelen af islandsk materiale er varierende. Ifølge Kanal To's programliste udgør egne programmer 21% af deres udsendelser i tiden april-maj 1988.

Det er måske værd at bemærke, at tallene fra Sociologisk instituts undersøgelse tyder på at det i Statens tv går nedad med islandske programmers andel fra marts 1987 til marts 1988. Vi må håbe at dette ikke skal tages som et varsel om at øget konkurrence medfører en ringere andel islandsk materiale.

Udenlandske og islandske programmer på tv-kanaler

	Statens tv			Kanal 2		
	Indenl. %	Udenl. %	Total (min.)	Indenl. %	Udenl. %	Total (min.)
Marts 1987	63	37	1445	16	84	1982
Juli 1987	40	60	1020	15	85	1980
Okt. 1987	50	50	1080	17	83	1745
Marts 1988	34	66	1325	18	82	2160

Når engelsk har sådan en stor andel i den islandske dagligdag, skal man ikke undre sig over at folk er bekymret over den indflydelse dette kan have på kulturen, ikke mindst sproget. Man kan høre alle slags anekdoter og påstande om at sproget er blevet stærkt angliseret.

Popmusikken virker sikkert stærkest på teenagerne, men fjernsynet virker på andre aldersgrupper, ikke mindst de alleryngste. Selv om der endnu ikke er lavet nogen systematisk undersøgelse af engelsk indflydelse på de yngste medborgere, kan man ganske ofte høre anekdoter om børns kundskaber i engelsk, og tilsvarende mangel på kundskaber i islandsk. Jeg har selv lagt mærke til intelligente børn som er så at sige bilingvale, selv om de hele tiden har boet i Island og aldrig i et rent engelsktalende miljø.

Men hvad betyder alt dette for islandsk som sprog?

Hvis man ser på den, efter min mening, meget pessimistiske indstilling at det islandske sprog er i fare for at uddø eller blive forvandsket til noget helt andet end det nu er, er der to veje der kunne tænkes at føre til en sådan tilbagegang.

Den ene mulighed er at islandsk som sprog overlever, men at det ikke bliver brugt af nogen mennesker, efter at alle er gået over til engelsk i stedet for.

Den anden mulighed er at islandsk bl.a. gennem udenlandsk indflydelse, gradvis men hurtigt, forandres til noget helt andet, således at der skete et større brud i islandsk sprog-historie, som ville indebære bl.a. at man ikke længere kunne forstå gamle tekster, hvilket man stort set endnu kan.

Jeg vil ikke være så pessimistisk for islandskens vedkommende at tro at nogen af disse to muligheder vil blive realiseret. Men jeg minder om at bilingvalisme af den slags man måske ser den første antydning af i de børn som lærer engelsk fra tv, skaber, om ikke en tilstrækkelig forudsætning, så i hvert fald en mulighed for sådanne begivenheder. I alle de tilfælde hvor et sprog dør ud eller undergår en drastisk omdannelse, sker det sådan at i det mindste en anelig del af sprogbrugerne først blir bilingvale.

En anden forudsætning for en forandring af den slags vi taler om, er motivationen. Hvis man i Island *vil* bevare sproget, så tror jeg man gør det. Man kan ikke med vold tvinge islændingene til at overtage et andet sprog eller forandre det de nu har. Den almindelige opfattelse i nutidens Island er den at man absolut skal bevare sproget i dets nuværende form. Men denne motivation er ikke nødvendigvis vedvarende. Den *kan* forandres. Den kulturelle indflydelse kan blive så stor at man opgiver det ideal man har haft, om at islandsk sprog skal bevares som et kulturelt objekt. Nogen bevidst aktion for at forandre denne motivation tror jeg ikke islændingene endnu er blevet udsat for, men når man f.eks. ser på Kanal To's udsendelser af amerikansk fodbold, som slet ikke spilles i Island, skulle man næsten tro at det var en systematisk amerikanisering. Man ville måske skabe en rigtig amerikansk atmosfære i Island.

Spor af engelsk indflydelse i sproget

I resten af foredraget vil jeg – i beskedent omfang – diskutere de rent sproglige tegn på engelsk indflydelse man eventuelt kunne finde i nutidsislandsk.

I denne sammenhæng kan det være interessant at sammenligne med 'vest-islandsk', det islandsk som tales, eller blev talt, af islandske indvandrere i Amerika. Der findes end-

nu ikke nogen større undersøgelser af vest-islandsk, som nu må anses for at være i stærk tilbagegang, men vigtige bidrag til undersøgelsen af dette sprog har man for eksempel i Haraldur Bessasons artikel i *Scandinavian Studies* 39 (1967). (Haraldur Bessason: 'A Few Specimens of North American-Icelandic'. *Scandinavian Studies* 39, 1967:115-46).

I vest-islandsk finder man låneord som *beisment*, 'kælder' (eng. *basement*), *tóstari* 'brødrister' (eng. *toaster*), *steibla* 'kostald' (eng. *stable*), *dröggbúð* 'apotek' (eng. *drugstore*), *koffigrænder* 'kaffemølle' (eng. *coffee grinder*), etc., hvor man bruger engelske ord, ikke mindst for de ting som der ikke fandtes ord for i den tids islandsk, f.eks. fordi den teknologi de repræsenterer var ny.

I vest-islandsk kan man også finde islandske oversættelser af engelske idiomer som f.eks. *aðrenna útaf* 'komme til at mangle' (eng. *run out of*), *koma upp með* 'at bringe frem' (eng. *come up with*). Man får også oversættelser af engelske metaforer, f.eks.: *það var líkast aðeg meiddi tilfinningar hans* 'det var som om jeg skadede hans følelser' (eng. *it was as if I hurt his feelings*), hvor man i moderne islandsk ville bruge verbet *særa* 'såre'.

Det er helt klart, at man ikke har en lignende interferens i moderne «Islands-islandsk», og i sammenligning med danskens indflydelse, lige til begyndelsen af dette århundrede, tror jeg man kan sige at nutidens islandsk er meget 'renere', eller mindre præget af anglicismer end det var af danismer i århundreder.

Ser man på ordforrådet, så findes der naturligvis et stort antal låneord og udenlandske ord i nutidens islandsk, særlig i talesproget – hvilket til en vis grad gør det sværere at vurdere – men disse låneord er ikke bare engelske, de er dels internationale, og kunne stamme fra et hvilket som helst europæisk sprog, dansk, tysk, fransk, dels direkte fra latin eller internationale videnskaber.

Jeg har, som stikprøve, undersøgt forholdet mellem hjemlige ord og låneord i den ordbog over islandsk slang, der udkom 1982. (Mörður Árnason, Svavar Sigmundsson og Örnólfur Thorsson: *Orðabók um slangur, slettur, bannorð og*

annað utangarðsmál. Reykjavík: Svart á Hvítu 1982). Af i alt 228 opslagsord var 129 (56,6%) islandske ord, det vil sige dannet på islandsk grund med islandske midler, selv om betydningen undertiden var lånt. De andre var låneord eller fremmedord af en eller anden slags. 35 (15,3%) var af engelsk oprindelse og 32 (14,10%) var danske. Resten (ca. 14%) var internationale ord som ikke med sikkerhed kunne siges at stamme fra engelsk eller dansk, men lige så godt kunne komme fra et andet europæisk sprog.

Dette tyder på at størstedelen af nydannelser i dagligsproget i 1982 var dannet på islandsk grund. (I mange tilfælde er der tale om oversættelseslån, dvs. islandske ord med ny udenlandsk betydning, som f.eks. *skakkur* 'skæv, dopet', men der findes også rigtige islandske nydannelser). I den udenlandske del af slang-ordforrådet er dansk og engelsk altså næsten lige stærke. Man kan enten bruge ord fra engelsk, som *sjúr* 'sikker' (eng. *sure*), *sjæna* 'pudse' (eng. *shine*) eller fra dansk: *sjarmera* 'charmere', *sjarmur/sjarmör* 'charmør'. Engelskens indflydelse har derfor ikke sat noget markant præg på det islandske slang-ordforråd i 1982, men vi må huske at der er gået seks år siden da, og at den slang-ordbog blev skrevet før 'medierevolutionen'.

Udenlandsk indflydelse kan tage form af omdannelse af det semantiske system sådan, at udenlandske termer bliver oversat til islandsk. Man har f.eks. sagt at en term som *tourist industry*, som i islandsk er blevet oversat til *ferðamannaiðnaður*, lyder lidt mærkeligt. Det islandske ord *iðnaður* betyder noget i retning af omdannelse eller *håndværk*. Sammenlignet med hinanden bliver *stáliðnaður* (stål-håndværk) og *ferðamannaiðnaður* (turisthåndværk) lidt komiske. Det lyder som om man tager turisterne og laver noget ud af dem, ligesom man tager stålet og laver noget ud af det. Men dette er et generelt problem for alle teknologiske ord. Dvs. at når man oversætter tekniske termer, flytter man et fremmed semantisk system ind i sproget, og hvis man vil bruge islandske termer, så bliver man udsat for den fare at konnotationerne forandres. Det samme kan man sige om suffikset -*væðask*, f.eks. i *hervæðast*, 'opruste', *iðnæðast* 'in-

dustrialiseres'. Den oprindelige betydning i *væðast* er at 'tage klæder på', som godt kan stemme i *hervæðast*, men det bliver lidt komisk når man taler om at bønderne skal *tankvæðast* når de tager mælketanke i brug hvor mælken kommer direkte fra køerne.

Man kan også sige at når man systematisk tager udenlandsk terminologi og finder islandske ord for ethvert begreb, så har man lånt et fremmed semantisk system og omklædt det til islandsk; det er, som det er blevet udtrykt, udenlandsk tanke i islandsk forklædning.

Ser man på syntaksen, så har jeg ikke lagt mærke til større tegn på engelsk indflydelse i det daglige sprog. Men nogle tendenser kan man se. F.eks. kan konstruktionen *talandi um e-ð*, 'a propos noget' anses for at være en oversættelse af den engelske konstruktion: *talking about something*. Andre konstruktioner, f.eks. *vera fæddur*, i stedet for *fæðast* kan lige så godt stamme fra den danske konstruktion *blive født* som den engelske *be born*.

En syntaktisk innovation, som mange tror stammer fra engelsk, er den tendens man ser, specielt i mediesproget, til i højere grad at sætte possessivpronomenet foran nomenet i stedet for bag efter. Man siger f.eks. *mitt vandamál*, 'mit problem', *okkar fulltrúar*, 'vores repræsentanter', i stedet for det mere normale *vandamál mitt*, *fulltrúar okkar*. Det er muligt at engelsk har noget med dette at gøre, men det kan også have en anden forklaring. Islandsk (samt færøsk og nogle norske dialekter) har en særstilling blandt vest-europæiske sprog ved at have possessivpronomenene bag efter nomenet, og som i de andre sprog er hovedreglen i islandsk at have adledet foran hovedledet i nominalfraser. Man siger altså: *gamall maður*, *gamli maðunn*, men ikke *maður gamall*, *maðrinn gamli*. Denne forandring kan altså også stamme fra en almen indflydelse fra udenlandske sprog eller måske ses som en analog forandring, bygget på den almene tendens til at sætte adledet foran.

Igen kan man se en meget tydeligere indflydelse fra engelsk i 'vest-islandsk' end i moderne Islands-islandsk. I amerikansk islandsk får man f.eks. engelsk ordfølge i sætninger

som: *fyrst við brúkuðum hunda, og svo hesta*, hvilket man, så vidt jeg ved, ikke har i nutidsislandsk.

Selv om man kan finde nogle tendenser til forandringer i fleksionssystemet, kan man næppe sætte dem i sammenhæng med direkte engelsk indflydelse.

Hvad fonologien angår, så er det vel sådan at før der sker en større indflydelse fra et sprogs fonologiske system på et andet, må der være en mere intim kontakt til stede, ikke bare bilingvalisme, men man må næsten antage at sprogbrugerne har lært det lånende sprog som første sprog. Fonologien er nemlig den del af sproget som for mange sprogbrugere 'sidder fastest' og som længst afslører at man ikke taler sit modersmål, man har en accent, som man siger.

Man skulle derfor ikke forvente nogen almen engelsk-amerikansk indflydelse på islandsk udtale førend i mere avancerede stadier af interferensen. Der findes børn af islandske forældre, som næsten kan siges at have lært engelsk som første sprog, f.eks. i udenlandske børnehaver og skoler, og som senere flytter til Island. Men dette er endnu ikke blevet udbredt nok til at sætte et større præg på moderne islandsk udtale.

Men man kunne tænke sig at nogle fonologiske træk kunne spredes fra en som taler med udenlandsk accent, især hvis han har en eller anden slags prestige. Jeg har for eksempel lagt mærke til at nogle popsangere i sang bruger t'er som er mere dentale end det normale islandske alveolare *t*, dvs. at de bruger et engelsk artikulationssted i stedet for det islandske. Dette kunne brede sig ind i dagligsproget. Man har også lagt mærke til at nogle bruger en udtale af lydforbindelser som *dj* i *djöfullinn*, som mere ligner den engelske [dz] som i *judge* end den islandske [tj]. Man kunne også her nævne en speciel dental artikulation af *s*, som er anderledes end den rent islandske. Det islandske *s* har en speciel postalveolar artikulation, medens det engelske er en mere fremskudt, næsten interdental sibilant. Jeg tror det er Baldur Jónsson som har givet denne udtale navnet *ungmeyjar s*, dvs. 'jomfru-s', eftersom det skulle være mest udbredt blandt unge piger. Her er der også tale om et engelsk artikulationssted i stedet for

det islandske. Desværre mangler vi endnu en systematisk undersøgelse af disse fonologiske træk.

Endnu en fonologisk innovation som går i retning af engelsk og som man finder specielt i de unges sprog, er forandringen *xs* til *ks*. Dvs. i stedet for *lax* [laxs] med frikativ, siger man [laks] med klusil foran s'et. I den dialektundersøgelse som nu foregår i Island (se f.eks. Höskuldur Þráinsson og Kristján Árnason *Íslenskt mál* 8, 1986) kan man godt se en klar generationsforskel. Den normale moderne islandske udtale har været [xs]. Men man må også huske at udtalen med klusil anses af mange for at have været gældende i ældre stadier af islandsk.

Konklusion

Jeg kan ikke komme ind på flere aspekter af dagens tema, men jeg tror man stort set kan sige at til trods for de svære omstændigheder kan man endnu ikke mærke nogen større indflydelse fra engelsk på det islandske lingvistiske system. Men vi må også huske at den internationale medierevolution langtfra er overstået, den er lige begyndt.

Jeg anser en sådan engelsk indflydelse på islandsk kultur for en social foreteelse, som endnu ikke har haft de store lingvistiske følger den kan have. Derfor tror jeg at hvis myndighederne reagerer rigtigt, så kan den islandske kultur og det islandske sprog overleve. Men der er brug for en stor portion fornuft.

Jeg tror at man på dette område i Norden godt kan finde ud af at arbejde *sammen* imod den fælles «fjende» man nu ser i det angloamerikanske kulturmonopol. Jeg synes man for eksempel skulle arbejde sammen for at styrke den hjemlige kultur (både højkultur og lavkultur) ved at yde fælles støtte til nordiske tv- og filmselskaber, til produktion af *nordisk* film- og tv-materiale. Der kunne måske stiftes et fond, noget i retning af det som allerede findes til støtte af oversættelse af litteratur fra et nordisk sprog til et andet. Her har de nordiske sprognævn et fælles mål.

Engelskan i svenskan

Av Alvar Ellegård

Det skulle förvåna mig om det är någon större skillnad mellan svenskan, norskan och danskan när det gäller engelskans inflytande – att isländskan intar en särställning vet vi alla. Vad jag har att erbjuda i fråga om dokumentation blir därför säkert inte någon överraskning för någon av er. Då jag dessutom inte kan hänvisa till några egna forskningar i ämnet hoppas jag att bli ursäktad om jag mer ägnar mig åt att reflektera över hur vi språkvårdare bör ställa oss till språkblandning och lånord, än åt att redogöra för det faktiska läget när det gäller engelskan i svenskan.

Ljungs undersökning av engelskan i svenskan

Något vill jag dock säga om detta. Dess bättre har vi god aktuell information härom, bland annat därför att min kollega, professorn i engelska vid Stockholms Universitet, Magnus Ljung, ägnade ett flerårigt forskningsprojekt åt just engelskan i svenskan. (Se hans *Skinheads, hackers och lama ankor*, 1988). Projektet bestod av två huvudavdelningar, en intervjuundersökning och en textundersökning.

Intervjuundersökningen innehöll ett frågeformulär med olika engelska ord och uttryck, tagna från textundersökningen. Dessa presenterades insatta i svenska meningar. De intervjuade var ett statistiskt urval på 1 800 personer av den vuxna svenska befolkningen, av vilka dock bara ca 40 % svarade. Bortfallet var dock inte allvarligt snedvridande. Försökspersonerna hade att säga om de kände till uttrycket i fråga, och om de skulle kunna tänka sig att själva använda det. För ett mindre urval på 200 personer undersökte man dessutom hur de valde att uttala orden i fråga.

Textundersökningen registrerade alla nyare engelska lån i en grupp svenska texter. Texterna var dels dagstidningar, dels veckotidningar som vänder sig till en bredare allmänhet, dels olika facktidningar. Nyare lånord definierades med utgångspunkt i Svenska Akademiens Ordlistas då senaste upplaga, den tionde från 1973. Alla ord som *inte* var med i ordlistan räknades som nya.

Resultatet av pressundersökningen kan sammanfattas i följande tabell, som anger antalet förekomster (alltså inte antalet olika ord) av engelska (inklusive troligen engelska) lånord per 1 000 ord löpande text i olika textkategorier:

Dagstidningar	3,26
Sporttidningar	2,75
Allmänna tidskrifter	1,83
Datatidningar	19,30

De flesta som för första gången ser sådana här siffror blir nog förvånade över hur *låga* de är. 3 *promille* är ju inte mycket. Till och med datatidningarnas 20, dvs 2 procent, verkar nog litet för de flesta. Vi har väl på känn att vart och vartannat ord i datatexter är engelska!

Men man måste vara försiktig med språkstatistik. I de flesta europeiska språk består ungefär hälften av den löpande texten av sådant som artiklar, pronomen, prepositioner, konjunktioner, pronominella adverb, satsadverb och hjälpverb. Om vi därtill lägger en del mycket vanliga och oundärliga verb som *göra, säga, börja, sluta, veta, gå, komma* etc, och substantiv som *sak, ställe, sätt* etc – med andra ord de 1 000 vanligaste orden i språket – så täcker vi hela 80 % av textmassan. Dessa ord är fast förankrade i språket, och löper ingen större risk att bytas ut mot lånord. Det är således bara de återstående tjugo procent i texten som över huvud lämnar öppningar för lånorden. De är i gengäld de som bär det mesta av textens innehåll. De åttio procenten ger egentligen bara strukturen. För en språkvetenskapsman är detta förstås inte så bara. Men den vanlige, naturlige läsaren märker dem knappt.

Mot denna bakgrund innebär datatidskrifternas 2 % att vart tionde av de »möjliga» orden är nya engelska lånord. Tidningarnas 3 promille blir 1,5 % av de möjliga. Är nu detta mycket eller litet?

Eftersom alla de undersökta tidningarna och tidskrifter måste hävda sig på en öppen, kommersiell marknad, är det tydligt att deras läsare i stort sett inte finner det engelska inslaget alltför störande. Det troliga är väl att journalisterna bedömer sin läsekrets tämligen riktigt. Åt det hållet pekar följande också Ljungs intervjuundersökning. Det visar sig att de tillfrågade skulle kunna tänka sig att själva använda ungefär hälften av de uttryck det är fråga om. (Eller annorlunda uttryckt, hälften av de tillfrågade finner dem acceptabla). Mest positivt inställda är de unga och storstadsborna, alltså de som rimligtvis får anses vara de som visar vägen in i framtiden. *Trendsetters* skulle de kanske gärna kalla sig.

Jag tror alltså att vi kan utgå ifrån att den stora allmänheten i Sverige inte är särskilt oroad. Bör då vi språkvårdare vara det? Mitt korta svar är nej. Men jag vill utveckla det litet närmare.

Språkvård och språkkonservatism

1. Jag anser att språkvårdarens främsta uppgift är att se till att språket fungerar väl, både som kommunikationsmedel och som estetiskt uttrycksmedel. Alltför snabba förändringar, framför allt förändringar som sker olika snabbt i olika grupper, har negativa följder från kommunikationens synpunkt. Om dessa inte uppvägs av motsvarande positiva följder, bör språkvårdaren överväga åtgärder. Språkvårdaren bör därför enligt min mening inte vara principiellt konservativ. Hans konservatism är underordnad vad vi väl kan kalla funktionalismen.

2. Språket speglar livet i det samhälle som det fungerar i. I och med att samhället och dess behov förändras, måste också språket göra det. Att hindra sådana förändringar är alltså att hindra språket från att fungera optimalt, eller kan åtminstone göra detta. Förutom att en sådan språklig konser-

vatism motverkar språkvårdens syfte (som jag uppfattar det), har den nog små möjligheter att uppnå resultat. Man lyckas sällan med åtgärder som går på tvärs mot den naturliga utvecklingen.

3. Ett måttligt inflöde av lånord förekommer i de flesta språk. Om inflödet varar under en längre tid kan det visserligen leda till att de inlånade orden blir en mycket stor del av språkets ordförråd. Men inte ens detta behöver i sig själv ses som något ont. Engelskan, vars ordförråd har just en sådan struktur – 60 % av orden i ett måttligt stort lexikon är inlånade – kan knappast karakteriseras som ett fördärvat språk, utom möjligen av storgermanska svärmare.

4. Alla typer av språklig påverkan kan inte betraktas på samma sätt. Visserligen innebär alla en viss grad av förändring. Men så länge denna hålls inom måttliga gränser orsakas ingen skada. En viktig skillnad råder emellertid mellan lån som innebär brott mot systematiska drag i det mottagande språket, och sådana som inte gör det. De förra skapar problem, de senare gör det inte, eller endast i ringa grad.

Oproblematiska lån

De flesta lån från engelskan till svenskan är antagligen sådana som inte stör mottagarspråkets struktur. Översättningslån gör det i regel inte. Det svenska uttrycket *släppa katten ur säcken* är ganska säkert i huvudsak inlånat från engelskan. Men det är precis lika begripligt, lika språkligt korrekt, i svenskan som i engelskan. Och att det svenska verbet *utvärdera* har bildats efter engelsk-latinsk modell är ingalunda en nackdel. Och att det lånats in bara för några decennier sedan bör inte principiellt ligga det i fatet. En gång i tiden var ordet *samvete* lika nytt.

Lån kan också leda till att ord får nya betydelser. När jag var ung under 1930-talet var en *romans* en dikt av ett visst slag. Från ungefär 1950-talet och framåt – då engelska populärtidningar fylldes av skvaller om prinsessan Margaret och hennes gäng – blev den vanliga betydelsen helt plötsligt »kärlekshistoria», mest en kortvarig sådan. Damtidningarna lever på romanser av det slaget. Ytterligare ett exempel: som

gymnasist fick jag lära mig att svenskans *konsekvent* på engelska måste återges med *consistent*. Nu håller *konsekvent* i svenskan på att konkurreras ut av det engelskinfluerade *consistent*. Det finns ingen anledning att sörja över det.

Slutligen har vi lån som utan svårighet kan passas in i det svenska systemet. Ett typiskt och bra exempel är idrottsspråkets *spurt*. Dess uttal försvenskas lätt och utan problem, dess stavning är helt i överensstämmelse med svenskans, och ordet kan utan svårighet ta böjnings- och avledningsändelser eller fogas in i sammansättningar: *spurten, spurterna, att spurta, spurtstark, slutspurt*. *Spurt* är ett germanskt ord, och eftersom både engelska och svenska är germanska språk finns det mängder av ord som problemfritt kan passera språkgränsen, om behov uppstår. Men det finns också mängder av ord av latinskt eller latinsk-grekiskt ursprung som är lika oproblematiske, eftersom de sedan länge har fått en systematisk svensk form. Hit hör exempelvis via engelskan lånade substantiv på *-tion*, adjektiv på *-al* och verb på *-ate* och *-ize*. De kan alla anpassas till svenskan efter ett mönster som vi för övrigt tidigare har övertagit från franskan, troligen delvis via tyskan: *station, formell, kreera, organisera*.

Böjning och avledning

De flesta lånnord, i vilket språk det vara månne, är ord som tillhör de öppna ordklasserna, och bland dem främst substantiven. Detta betyder att de bryter mot det svenska systemet i så måtto att de från början inte har svenska böjnings- och avledningsändelser. När ordet har en form som utan vidare passar in i svenskans system uppstår knappast några problem. Lånar vi in ordet *boss*, så finns det inga egentliga hinder mot den bestämda formen *bossen*, pluralen *bossar* osv. Inte heller *grillar* eller *trender* bjuder motstånd. Genusvalet eller pluraländelsevalet tycks i de flesta fall inte vålla någon osäkerhet.

Men när orden har en annorlunda struktur blir det genast svårare. Visserligen kan en jazzskribent skriva om en orkesterns *sound*. Men den osvenska stavningen och det osvenska uttalet skapar ett visst motstånd mot det i och för sig möjliga (och säkerligen belagda) *soundet* och pluralen *sounden*.

Något liknande gäller för engelska ord på -er. Ett ord som *defroster* kan utan omsvep få bestämd form *defrostern*. Men *defrostrar* i plural har jag aldrig hört eller sett, trots att det ser ut att finnas en modell i svenska ord som *fingrar* och *vintrar*. Lika illa är det med det i och för sig möjliga (och belagda) *containrar*. Det verkar som om två olika faktorer är verk-samma. Vi drar oss för att kombinera ett ord som tydligt vi-sar sitt engelska ursprung, t ex i stavning eller uttal, med rent svenska ändelser. Och vi känner på oss att den engelska änd-selsen -er har en semantisk, morfologisk funktion som det svenska ordslutet -er inte har.

I sådana fall utnyttjar vi ibland den engelska pluraländel-sen: *containers* är säkert vanligare än *containrar*, *managers* ser och hör man inte sällan, aldrig däremot *managrar*. Ett annat knep som jag och många med mig tycker är fullt accep-tabelt är att göra den engelska pluralformen till singular i svenskan. Trots att man mycket väl kunde säga en *blinker* flera *blinkrar*, så är den vanliga formen nog en *blinkers* flera *blinkersar*. Sådana ord är väletablerade: en *keps*, en *slips*, ett *kex*, från *cap*, *slip*, *cake*. Mekanismen kanske har varit den att föremålen i handelsledet normalt uppträder i plural. Och det är väl inget tvivel om att handeln har varit låneförmed-laren i första hand.

En annan typ av ord som gör motstånd mot inlemmande i det svenska systemet är sådana som slutar på obetonad stav-else. I fråga om sådana med latinskt ursprung löser vi knu-ten genom att anpassa dem efter det mönster som vi övertog från franskan. Så blir engelskan *terminal* till svenskans *termi-nal*, *deodorant* blir *deodorant*. Helt problemfritt är nu inte detta. När en filmkritiker talar om att en film är fylld av *acti-on* måste han åtminstone än så länge markera att ordet har sin speciella mening, skild från det etablerade *aktion*. Priset vi får betala är att böjningen försvåras eller omöjliggörs: *ac-tionen* går bara inte.

En högre grad av anpassning finner vi i ordet *musical*. I den oböjda formen är nog fortfarande det engelska uttalet förhärskande. Men *musikaler* är den enda svenska pluralfor-men vid sidan av det inte inlemmade *musicals*. Något lik-

nande gäller för *management*. *Managementet*, *managemen-*
ten drar man sig för. Osäkerheten är stor för en mängd ord,
och är förstas ett irritationsmoment och en minuspost från
funktionssynpunkt. Alltså ett område där språkvårdaren bör
överväga att göra en insats.

Orden på -ing är ett särskilt kapitel. Ändelsen finns i svens-
kan, men varianten -ning krävs i de flesta fall. Sålunda mot-
svaras engelskans *jogging*, *briefing* av svenskans *jogging*,
briefning. Men om de motsvarande verben inte etableras
undviker man denna typ av försvenskning. *Catering* skall
visserligen inte ha -ning på svenska, men *e* i stammens -er
skulle falla, som i *fingring*, *segling*. Men att göra ingrepp i
den engelska stammen bjuder emot. Hur stavar man för
övrigt till vad som låter som *kejtring*? Mer om detta i ett föl-
jande avsnitt. Tydligt är i alla fall att språkvårdare skulle
kunna göra en hel del nytta, om de kunde styra in språk-
bruket på sådana ord och ordformer som bäst passar in i
vårt svenska system, och hjälpa till att avvisa sådant som
inte gör det.

Engelskans osvenska ljud

Lån som inte passar in i det svenska ljudsystemet utgör defi-
nitionsmässigt brott mot svenskans system. I uttalet sker
emellertid normalt en anpassning, genom att de främmande
ljuden anpassas till närmaste svenska fonem: /th/ i t ex *synth*
blir /t/, /z/ i *gags* blir /s/. I andra fall tycks anpassningen ute-
bli, vilket leder till att nya fonem genom lånorden förs in i
svenskan. Sålunda bevaras ofta /w/ i *walkover*, *workout*, /æ/
i *bag*, /ou/ i *coach*. Och i det expressiva *zooma*, *zooma in*.

På det här området är de individuella variationerna stora.
Av naturliga skäl har de högutbildade en starkare tendens att
bevara det engelska uttalet än de lågutbildade. (Någon full-
ständig överensstämmelse med det skolengelska uttalet är
det dock aldrig fråga om: det skulle i alla kretsar göra ett løj-
ligt intryck!) Om de främmande ljuden etableras, får vi en
förändring av det svenska ljudsystemet i komplicerande rikt-
ning. Någon allvarlig nackdel behöver väl inte detta vara.
Skillnaden i komplexitet hos ljudsystemen i olika språk är

betydande, och kan nog inte sättas i klart samband med skillnader i språkens möjligheter att fungera. Å andra sidan kan de tillkommande ljuden leda till systematiska förändringar i ljudsystemet på längre sikt. Men sådana är också fullt naturliga inslag i alla språks utvecklingshistoria.

Den svåra stavningen

Den största risken för systematisk påverkan finns nog på stavningens område. Svenskans stavning är visserligen långt ifrån idealisk. Engelskans är notoriskt irrationell. Ändå har båda språken en hel del inbyggd systematik i sin stavning. Utan en sådan skulle stavningsinlärning vara ännu svårare än den är, och skriftlig kommunikation skulle följaktligen fungera sämre. Problemet är att de svenska och engelska systemen är helt olika. Blandas de motverkar de varandra i stället för att stödja varandra.

Det är inte bara en fråga om uttalet av de enskilda bokstäverna, som *a* i *tape*, *i* i *line*, *y* i *byte*, *u* i *unisex*. Eller ens uttalet av bokstavskombinationer som *ea* i *cream*, *ee* i *meet*, *ou* i *out* etc. Viktigare är skillnaden i mer generella regler. I svensk stavning skall en vokal som följs av bara en konsonant i regel uttalas lång. Därför kan vi markera en vokal som kort genom att dubblera den efterföljande konsonanten. I engelskan är regeln i stället att varje vokal i slutet stavelse är kort. Man markerar en vokal som lång genom att i skriften öppna dess stavelse genom att lägga till ett *i* uttalet stumt *e*. Sålunda skiljer svenskan långt *stop* från kort *stopp*, medan engelskan skiljer kort *fat* från långt *fate*.

På denna punkt är således språkens regler direkt motsäggande. Ett ord som skrivs *shop* skall enligt den svenska regeln ha långt, enligt den engelska kort vokal. Om tillräckligt många ord lånas in med sin engelska stavning uppstår oundvikligen störningar i det svenska systemet. Här ser alltså språkvårdaren ut att ha en uppgift.

Den kan synas enkel. Men att anpassa lånorden till det svenska systemet är inte en enkel match. Den enskilde lånordsanvändaren har nämligen inte något särskilt starkt intresse av att verka för språkets användbarhet och uttrycks-

fullhet i stort. Han ser till uttrycksfullheten i det aktuella fallet. Och till denna hör ofta bl a just att markera att det ord han använder är ett lånord. Då tycker han att det är alldeles utmärkt att ordet har en avvikande stavning. Allra tydligast framträder detta i reklamens språk. Det är ingen tillfällighet att man i valet mellan c och k för k-ljudet i reklam, firmamn och varunamn i Sverige finner en förkärlek för den exotiska varianten c: *café* är finare än *kafé*. Men i England och Amerika är *Kodak* finare än det i och för sig lika möjliga *Codac*. Det är en liknande psykologisk mekanism som hindrar stavningar som *jös* för *juice*, *jins* för *jeans*, och *bjotibox* för *beauty-box*.

Till det exotiskas lockelse kommer att lånorden nödvändigtvis först används i en miljö där mottagarna är någorlunda väl bekanta med originalformen. När ordet har svensk språkdräkt känner man helt enkelt inte igen det. Den engelska stavningen blir alltså automatiskt den som är först på plan. För det enskilda ordet blir den svenska stavningen ett brott mot den tradition som ändå finns för det. Det är för den generella regeln som den engelska stavningen blir ett brott. Dilemmat är oundvikligt.

Till detta kommer att en svensk stavning i vissa fall inte förmår ange det vedertagna uttalet. Ordet *look*, som kan förekomma t o m i den svenska böjningsformen *den nya looken*, uttalas alltid med slutet kort *o*. Det ljudet finns i svenskan, men bara i vissa ord, som *bonde*, *blomma*, *socken*, och avledningarna som *trott*, *bott*. Men stavar vi *look* som *lok* blir vokalen lång, stavar man *lock* blir den kort och öppen. Något liknande händer med vokalen i *bag*. Det öppna ä-ljudet finns i svenskan, men bara som allofon framför *r*: *särk*, *ärta*. Stavningen *bägg* skulle ge ett alltför slutet *ä*. För övrigt kan också mot stavningen *jins* för *jeans* invändas att den leder till ett uttal med kort *i*, som i *prins*. I alla dessa ord skulle en försvenskad stavning således trots allt innebära ett brott mot det svenska stavningssystemet. Så särskilt många ord blir det kanske inte fråga om. Men tillräckligt många för att försvaga den generella argumenteringen för en försvenskad stavning.

Ju mer ett lånord inlemmas i svenskan, desto större blir naturligtvis tendensen att anpassa det efter svenskan, både till stavning och till uttal. *Shop* föredras än så länge allmänt i namn. Men om ordet blir vanligt som ett allmänt appellativ, förses det också med böjnings- och avledningsändelser. Då kommer troligen snart *shoppen*, att föredras framför former med enkelt p. Samma utveckling kan man nog förutse med ord av typen *tape*, *fake* och *timing*. Ingen är förtjust i att skriva *tapa*, *faka* och *tima*, lika litet som i alternativen *tapea*, *fakea* och *timea*, med konserverat stumt e – som ju f ö också är mot engelska regler. Om orden över huvud skall bli acceptabla måste nog den totala försvenskningen av stavningen tillgripas: *tejp* liksom *tejpa*, *fejk* liksom *fejka*, *tajming* liksom *tajma*. Stavningen *tejp* finns redan, men än så länge för många språkbrukare bara för självhäftande klisterremsa av plast, inte för elektronisk remsa.

Det jag sagt visar väl att det inte finns någon enkel universallösning på lånordens stavningsproblem. Att inte anpassa dem leder till en försvagning av svenskans stavningssystem. Att anpassa dem leder till att deras uttal kanske onödigt avlägsnar sig från det ursprungliga, eller gör ordet svårgenomskådligt inte bare för de läsare som inte kan engelska, utan också för den majoritet som känner till ursprungsordet. Vi kommer inte ifrån dilemmat, utan måste leva med det. Rimligtvis blir resultatet att ordens stavning blir mera svensk ju vanligare de är.

Kampen mot anglonorsk

Av Egil Pettersen

Kampen mot anglicismene er et høgt prioritert område for Norsk språkråd, og mye blir gjort så langt muligheter og midler rekker, men det er dessverre ikke så langt. Det er en vanskelig kamp som ofte virker håpløs. Det er en kamp mot snobbetthet, jåleri, mot språklig-nasjonalt mindreverdighetskompleks, mot mangel på respekt for eget språk. Men først og fremst er det en kamp mot sterke kommersielle krefter som ser sin fordel i å bruke engelsk som påvirkningsmiddel, særlig på ungdommen.

I mange kretser står alt utenlandsk, særlig engelsk, som mye gjevere enn norsk – det gjelder forretningsdrivende, reklamefolk, visesangere, filmfolk og fagfolk av alle slag.

Hovedmålet med denne kampen vår må være å gjenvinne respekten for og kjærligheten til eget språk. La-skure-politikken kan gjøre norsk til et annenrangs språk, eller til et blandingsmål, med alle de stygge følgene det vil ha, ikke bare for språket selv, men for den allmenne nasjonalkulturen.

Men spørsmålet blir stilt: er dette noe å bekymre seg om? Har det noen hensikt å kjempe mot fremmedordene? Er det ikke tvert om en fordel at nye ord kommer inn? Språkene våre har jo gjennom hele sin historie tatt lån fra andre språk og er blitt rikere ved det. I Sverige stilte som kjent Peter Cassirer dette spørsmålet og svarte med å hevde at det var utidig av Svenska språknämnden, ja, nærmest rasediskriminerende å drive kampanje for svensk språk mot anglicismene.

Han er sikkert ikke aleine i Norden om å mene dette. Det viser til fulle alle de som i sin språklige praksis finner sitt eget språk for fattigslig og blodløst, og tyr til engelske ord og nevninger i tide og utide.

Ved den mellomnedertyske påvirkningen i sin tid fikk vi rett nok mange nye ord som har overlevd til denne dag. Men det skjedde i mange tilfeller på bekostning av heimlige ord, som ofte var bedre og mer råkende enn de fremmede som kom inn og fortrenget dem. Noe rikere språk fikk vi knapt ved at *luka* og *gjalda* ble erstattet med *betale*, eller at *sutare* ble fortrenget av *skomaker*. Det er ikke annerledes i dag. Språket blir ikke rikere ved at *hair cut* kommer istedenfor *hårklipp*, å kjøre *seif/safe* istedenfor å kjøre *trygt*, at et *elvegjel* blir til en *canyon*.

Det er kampanjen mot slike totalt unødvendige engelske lån som bør stå sentralt.

Det er likevel uten videre klart at mange av de nye ordene faktisk fyller et behov, at de gjør språket rikere. Det er når de kommer inn sammen med nye vareslag, nye redskaper, ny virksomhet, nye begrep. Men fremmedord av den typen representerer også en mektig utfordring, dersom de ikke skal overlates til et fritt liv i nasjonalspråket. Det gjelder å naturalisere dem, å finne gode avløsere for dem, eller å tilpasse dem til språkets eget system i skrivemåte og bøyningsformer.

Cassirers la-skure-idé, laissez-faire heter det vel på fint, så besnærende som den enn kan te seg, er etter vårt syn farlig for nasjonalspråket og for kulturlivet. Vi må huske på at uansett hva som tidligere har skjedd, har vi aldri før opplevd en så massiv invasjon av fremmedord, og i løpet av så kort tid. Er det likegyldig om språket utvikler seg til et blandings-språk, der systemet i ortografi og morfologi går i sakte oppløsning? Er det likegyldig om de heimlige ordene bukker under for halvforståtte utenlandske ord? I vår tid da sansen for nasjonale kulturverdier er stadig økende, i miljø og landskap, i kunst og bygningsskikk, i lokal og nasjonal historie, må det fortone seg som et paradoks at sansen for og kjærligheten til det beste og mest verdifulle av vår nasjonale arv, språket, er så svekket. Der tåler man øyensynlig en temmelig stor grad av forurensing, av forurensing.

Bak arbeidet mot anglonorsk må det også ligge et demokratisk prinsipp. Den stadig økende flom av engelske ord og nevninger kan ikke annet enn øke den språklige fremmedgjø-

ringen blant folk. Undersøkelser i Sverige og Norge har til fulle vist at folk flest har store vansker med å forstå en stor del av slike fremmedord som vi gjerne vil regne som gjengse, blant annet beskrevet i Språkklyftan av Frick og Malmström. Det kan ikke være tvil om at denne språkløften bare vil vide seg ut med den medvitsløse lanseringen av stadig nye fremmede ord, navn og nevninger. Etter vårt syn taler nasjonalt-kulturelle, demokratiske og pedagogiske hensyn klart for at kampen mot anglisismene blir trappet opp.

Hva gjør så Norsk språkråd i denne situasjonen? Først og fremst opptrer det som vakthund. Språkrådet bjeffer ofte, stundom kraftig, men det ser ikke ut til at så mange blir tilstrekkelig skremt. Det skulle hatt anledning til å bite også, men det har det ikke. Med andre ord, virkelig myndighet saknes når det gjelder ordtilfanget.

Som nevnt er det i første rekke de unødvendige fremmedelementene vi bør konsentrere kampen om. Det er tydelig at næringsdrivende av alle kategorier finner engelsk mer mondent. Det klinger bedre, har bedre appell, har vi fått vite. Norsk er ikke fint nok, det er for hverdagslig og banalt – det har ikke det halvforståttes eller det uforståttes mystikk over seg. Svermeriet for det engelske har naturligvis å gjøre med mangel på respekt for egen kultur.

Utslagene er mange. Det fremmede behøver forresten ikke nødvendigvis alltid være engelsk, bare det ikke er norsk. Til og med gamle innarbeidete skriftvaner blir det rokket ved. For eksempel heter det ikke lenger kafé med k, slik det har gjort det i årtier, men overalt i landet dukker det opp kaféer med c. Da først blir etablissementet mondent. Og den gamle butikken er ikke lenger fin nok. Den er omdøpt til *boutique*, og dermed er vi tilbake til utgangspunktet. Men *boutiquen* selger naturligvis bare finere butikkvarer – inntil videre.

Det grafiske bildet ser i det hele ut til å være under press utenfra. Etter engelsk mønster får for eksempel sammensatte ord mer og mer særskrivning. I skilter til Fantoft stavkirke i Bergen står *stav kirke* i to ord. Et firma for hyttebygging avetterer med *hytte bygg*. Da jeg satt og skrev dette, drog et fly over byen med en reklamehale etter seg: «Sko fest på Lagu-

nen», med lang avstand mellom sko og fest slik at vi måtte tolke teksten som fest skoen.

Man blir ikke så vakker i en *skjønnhetssalong* som i en *beauty shop*, og bare gammeldagse frisører driver med hårklipping.

Som en farsott rammer den engelske sjuken norske kjøpmenn, hotell- og restauranteiere. De bruker sin fantasi, eller sin fantasiløshet, til å finne et eller annet banalt, intetsigende engelsk navn på sin bedrift. I by og bygd dukker de opp, og de griper stadig om seg. I Norsk språkråds organ, Språknytt, tok Einar Lundeby problemet opp og oppfordret leserne til å sende inn eksempler på påfallende og unødvendig bruk av engelske navn. Reaksjonene har vært gledelige. De viser at folk er opptatt av problemet, og i flere tilfeller har det ført til at aviser har interessert seg for det og tatt det opp i sine spalter. I første omgang har det utviklet seg til en kappestrid – med negativt fortegn – mellom byene Trondheim og Ålesund om hvilken som kan skilte med flest utenlandske navn. Men det er nok flere byer som kan gjøre dem rangen stridig. En spasertur opp Karl Johansgate kan for eksempel gi rike opplevelser. Du går forbi *Big Burger* til *King Burger*, passerer *Hot gossip*, går inn i den nye *Shopping Hall* før du forfrisker deg i *The Scots Man*, om du da ikke foretrekker *Club Remember*.

Her er en liten bukett av de innsendte navnene til Språknytt: *The Body Shop*, *It's me – Modelle*, *Take-off*, *Mod's Hair and Beauty*, *Disco Sound*, *Pick-up Burgerhouse*, *After Eight*.

I avisene leser vi at turistnæringen er fortvilt over utviklingen i bygdebyene. I en reportasje av Jan Nyberg i Bergens Tidende i sommer ble en erfaren turistfører i Vest-Norge spurt om hva det var som var så ille, og hun svarer at det første engelske turister reagerer på er de fjollete navnene på de mange nye butikkene. Er vi kommet til USA? spør de, før de ser det radbrekkete språket. Først ler de, men så blir de triste over å se at de er kommet til et land som de hadde ventet seg noe helt annet av. Hvorfor driver nordmenn et slikt hærverk mot bygdene sine? er det gjengse spørsmålet.

Denne reportasjen avstedkom bl.a. en dobbeltkronikk i avisen av Steinar Bryn, som har spesialisert seg på amerikanske studier: «Amerikanisering av Vestlandet». Han prøver en forklaring: «Vi er i ferd med å skape et samfunn der kontrastene blir større; mellom rik og fattig, sterk og svak, et samfunn der både informasjonskløften og gapet mellom de som lever et mer meningsfullt liv og de som lever et mer meningsløst liv, vokser.

Dette kulturelle klimaet har dannet grobunn for fremveksten av kjøpesentre som City Syd eller City Nord, så vel som «amerikaniseringen» av bygdebyene.»

Vi håper at det kan skapes enda mer blest om dette fenomenet. Det lover godt at de avisene som har tatt saken opp, lar denne tendensen få et lett komisk skjær over seg.

Styret i Norsk språkråd mener saken er så alvorlig at styresmaktene bør vurdere om firmanavn og registrerte varenevnninger ikke bør underkastes språklig kontroll. Det har derfor vedtatt å vende seg til Kulturdepartementet med en antydning i den retning.

Språkrådet er videre på vakt overfor unødig bruk av engelske navn på produkter og tjenester og på engelsk i stillingsannonser, f.eks. i yrkestitler.

Hver gang rådets sekretariat oppdager slikt, blir vedkommende firma eller institusjon tilskrevet. Det blir gjort merksam på det rådet finner kritikkverdige, samtidig som man høflig gjør greie for faren for norsk språk ved den overhandtakende påvirkning fra engelsk og for betydningen av språkrøkt og vern om vårt eget språk.

En heilnorsk bedrift som Norske meierier leder godt an i tyningen av respekten for norsk språk. De har lenge annonsert at «milk is a better drink» og forsvarer seg med at da får de lettere ungdommen i tale. Det har likevel kommet mange, til dels ironiske innlegg i pressen mot denne utingen. Samme bedrift har og en kampanje for en ny drikk, *Milkers*, og den har alt lenge solgt *Cottage Cheese*, med det fattigslige norske *hytteost* med små typer nedenfor på etiketten. Fra det bygdenorske Selbu kommer meierienes *Royal Blue-ost*. Siste skrik fra meieriene er en idrettskonkurranse de innbød til i som-

mer, den het *Milk Run* og *Milk Walk*. Når Norske meierier er i beit for engelske nevninger, går de ikke av veien for å ty til svensk. Norsk *gräddost* er et godt eksempel, navnet har iallfall den fordel at det ikke er norsk. Det er faktisk slik at man blir varm om hjertet når meieriene ennå har et populært produkt som heter *Lettmelk*. Lette matvarer får ellers i dag betegnelsen *Light*.

En mjuk margarin heter selvsagt *Soft*, og er den kalorifattig, er den *Soft Light*, med undertittel lettmargin. Det kan jo tenkes at enkelte trenger opplysning om varen. Bryggerierne på sin side er ikke snauere. De avverterer på stolper og vegger med *Light*.

Verst er det når statlige organ bøyer kne for den engelske overhøyhet. Postverket har nettopp lansert noe nytt, *Postticket*. Det fins ingen forskjell på det en kunne kalle Postbillett, men det er tydelig ikke mondent nok, selv om billett endatil kommer fra fransk. Sic transit -.

Et nytt framstøt i samme lei har en annen norsk statsinstitusjon vært mester for. Denne gangen gjelder det Televerket, som nå opererer med *telemarketing*, til tross for at handelens egne representanter har gått inn for markedsføring/marknadsføring som det norske ordet for marketing.

Et firma kan sette inn stillingsutlysning i norske aviser fullt og helt på engelsk. SAS søkte blant annet etter Director Flight Administration, Manager Crew Logistics, Cabin Attendants. Nå kan man si at SAS opererer på et internasjonalt marked, men Språkrådet fant det likevel påfallende at man avverterer etter nordmenn på engelsk.

Et firma vil ha tak i *Site manager* og *Field engineers* til norske byggeplasser, i en annonse stilet til nordmenn. Et hotell søker etter *Food and bevarage manager*. Et nærmest bygdenorsk foretak som Fokus bank, som er en sammensmelting av blant andre Bøndenes bank og Vestlandsbanken, - den siste ialfall var programforpliktet til å holde på norsk språk - avverterer nå etter *chief dealer* til *spotseksjonen*.

Det er ingen sak å mangedoble listen. Stundom får Språkrådet positiv reaksjon på sine henvendelser. Man lover bot og bedring. Men det skal mye til for å snu innstillingen.

I et tidsskrift som Norges handelshøyskole gir ut, NHH-silhuetten (nr 2 1988), har førsteamanuensis Åge Lind tatt for seg det han kaller Norwenglish. Han viser der hvordan man i finansverdenen ligger flat for alt engelsk. Særlig i avisen Kapital vrimler det av unødvendige engelske ord og uttrykk. Jeg siterer litt fra hans utplukk – som rett nok ikke er hentet fra en sammenhengende tekst – : «Inside Oslo børs er et nytt organ timingen på dette newsletteret antagelig slett ikke dafft, for timing er et must i business og alle investors (aldri investorer) som driver med aksjetrading vet at det er upside-potensialet som teller. – Selv om selskapet er høyt gearret så kan det likevel være et hot navn, hvis det går public».

Hans samling er langt større enn dette.

Vi må være enige med Åge Lind i at det vanlige argumentet om at det ikke finnes et godt norsk ord, det engelske begrepet er presist og dekkende, ikke holder. Det faktiske forhold er heller at det røper en intellektuell latskap og mangel på respekt og forståelse for språk og språkbruk. «Den som har små kunnskaper vil klamre seg til det lille han kan – eller for å være mer presis – tror han kan. – En av livets lover er jo at lysten til å slå om seg med ango-amerikanske ord og uttrykk ofte står i et sørgelig misforhold til evnen til å bruke dem riktig.» Så langt den gledelige reaksjon i NHH-silhuetten.

Et lett komisk skjær over seg fikk for noen år siden et brev fra Statoil, den norske stats oljeselskap. Brevet var til Norsk fiskarlag og var i sin helhet på engelsk. Det ble sendt kopi til det norske Fiskeridirektoratet, adressert til Norwegian Petroleum Directorate. Altså et norsk selskap skriver til norske fiskere på engelsk! Fiskarlaget var ikke verre på det enn at det sendte svar tilbake til Statoil – på islandsk. Det ble en del blest om denne korrespondansen, som fikk smilet fram. Beste virkemiddel er fremdeles humoren.

Nå skal det i rettferdighetens navn sies at nettopp Statoil siden har gjort en kjempeinnsats for å berge norsk som oljespråk i Nordsjøen.

Et annet område der Språkrådet har engasjert seg, gjelder filmtitler. På kinoene våre blir de engelske titlene svært ofte

beholdt, selv der gode, treffende norske titler lett byr seg fram. Gang etter gang har rådet skrevet til de ansvarlige for filmdistribusjonen og bedt dem vurdere om ikke norske titler høver best for nordmenn. Men norsk har liten appell til kinopublikumet, skal vi tro distributørene. Enda mer enn i film-titler dominerer engelsk i all den videoproduksjonen som bys fram på markedet.

Ungdommens underholdning har også ellers en fast forankring i engelsk. Viser og sanger – låter heter det – hører vi oftest på det språket. Til og med en populær radiopost som Norsktoppen måtte bøye seg for presset om å tillate engelske tekster, med det resultatet at de norske tekstene nesten helt ble borte. Som svar på Språkrådets henvendelse i saken får vi vite av NRK at man der finner det naturlig at norske artister opptrer med engelske tekster, laget av nordmenn. Målet for artistene er jo verdensmarkedet.

Gledelig er det likevel at en del framtreddende norske pop-artister aktivt og medvitent går inn for å bruke norsk. Det gir håp om at tendensen kan snues.

Jeg leste nettopp en uttalelse fra den populære visesangeren Lillebjørn Nielsen: «Jeg blir dårlig i øra når jeg hører norske artister si at de har sitt følelsesliv på engelsk. Jeg har mitt følelsesliv på norsk. Men så står jeg vel snart på World Wild Life Funds liste over truete dyrearter.» Så galt får vi likevel ikke håpe at det står til i artistverdenen.

Film, video, popmusikk har først og fremst ungdommen som målgruppe, og det er den som mest «digger» alt engelsk. Avhengig som den er av det moteriktige, lar den seg lett påvirke også språklig. For det er slik at det moteriktige stort sett kommer fra den angelsaksiske verden, og dessverre følger språket med på lasset. Kommersielt innstilte firmaer og institusjoner spekulerer derfor i denne ungdommens svakhet for det engelske. En kunne stille spørsmålet om hva som er årsak og hva som er virkning.

Det er viktig i arbeidet mot anglonorsk at sentrale, mektige organer kommer med. Jeg antydet så vidt at pressen til dels er på glid i vår retning. Norsk språkråd har lenge syslet med tanken om å få i stand en større nasjonal konferanse om

emnet, som et første steg i en videre bevisstgjøringskampanje. Pressen må være med – journalister kan spille en avgjørende rolle i denne kampen – forskere og teknologer, arbeidsgiver- og arbeidstaker-organisasjonene, skolefolk, alle som kan ha innflytelse på språket og holdningene til det. Interessen er uten tvil til stede. Men hittil har det strandet på de bevillende myndigheter. Tanken er like fullt levende.

Språkrådet har ellers prøvd å få til en allianse med mektige instanser som Postverket og Norsk rikskringkasting. Inspirert av Svenska språknämndens samarbeid med Posten i Kampanj mot svengelskan tok Norsk språkråd kontakt med Postdirektoratet for å prøve å få i stand noe liknende. Men Postdirektoratet fant ikke at dette var en oppgave for dem – som vi hørte tidligere ser man der ut til å være mer opptatt av å finne engelske nevninger på sine tjenester.

Men NRK har vist en gledelig velvilje. Etter det særs vellykkete samarbeid med tekst-tv kan vi nå se fram til et forhåpentlig virkningsfullt framstøt mot anglisismene. I pauseinnslag i TV skal vi gjennom små sketsjer prøve å kaste et lett ironisk og komisk skjær over den unødige bruken av engelsk: Kunden kommer inn i en Giftshop og vil ha rottegift, et ektepar drøfter hvilken eting det egentlig er snakk om i Telemarketing, en finere sorts mark fra Telemark kanskje? Forhåpentlig blir det et programinnslag som appellerer både til humoren og ettertanken.

Av de engelske lånordene er det lettest å forklare og også å forsvare dem som kommer inn med ny teknologi, nye begrep. I de færreste fall eksisterer tilsvarende ord på nordisk språk fra før, og navn må ting og virksomheter ha. Redskaper, produkter, virksomheter blir presentert med sine engelske nevninger – i første omgang iallfall. Hva skal vi så gjøre med dem? Det blir arbeidet ganske intenst med teknisk terminologi på mange områder, og Språkrådet står sentralt i dette arbeidet, alltid i intimt samvirke med fagmiljøene. Det er lite håp om å få gjennomslag for en term dersom ikke fagfolk går inn for den. Fra tid til annen resulterer arbeidet i fagordlister eller ordbøker. Norsk dataordbok, som nettopp har kommet i 4. utgave, er kanskje den beste reklamen for dette arbeidet.

Oljespråket har vært et særskilt fascinerende felt å arbeide med. Da Norge gikk inn i oljevirksomheten, fikk vi all teknologi, alle termer inn på engelsk sammen med engelsktalende teknologer og andre fagfolk, og sammen med alle faghandbøkene. Fra oljemiljøet siver det sentrale gloseforrådet inn i allmennspråket. Noen frister en midlertidig tilværelse der. Andre kommer for å bli. Et interessant eksempel er ordet *blow-out*, som verserte i presse, i radio og fjernsyn da det store uhellet skjedde i Nordsjøen. Språkrådet var heldig, grep ordet i luften og lanserte *utblåsing* som avløser, og det ble godtatt med en gang. Og nå skjer det utblåsing ikke bare på oljefeltet, men i mange andre sammenhenger. Termen *off shore* derimot har vært seiglivet. Norsk avløser *utaskjærs* blir nok brukt, og nå og da skriver man om *virksomheten til havs*, men *off shore* er ennå det vi oftest leser og hører om.

Fra første stund har det vært ønske om å skape et norsk oljespråk, av mange grunner, ikke minst sikkerhetsmessige. Norske oljearbeidere var ikke alle like stive i engelsk. De snappet opp et ord hist og ett her. En av våre studenter studerte dette særegne språket og kalte oppgaven betegnende nok «Med fireflaiten åffsjå» – med lydrett stavemåte. Det var et uhyggelig blandingspråk hun skildret.

Det var en stor seier for norsk språk da det ble bestemt at Statoil skulle gjennomføre norsk som eneste operasjonsspråk på Gullfaksfeltet. Det forelå 70–80 handbøker, manualer, på engelsk for de ulike virksomheter. Alt dette skulle overføres til norsk. Nordisk institutt ved Universitetet i Bergen ble engasjert, og et nært samarbeid mellom språkfolk innom norsk og engelsk, ingeniører og teknikere førte til at et veldig materiale kunne legges inn i en termbank, der norske avløser, eller termer med norsk ortografi og norsk forklaring, er gjort tilgjengelig. Mest gledelig har det vært at bransjens egne folk har engasjert seg så sterkt og har gått inn for å bruke norsk overalt der det er mulig.

Sammen med Språkrådet arbeider nå flere oljeselskaper med å utarbeide en norsk oljeordbok.

Hvordan skal vi så normere fra engelsk? I første omgang blir de fremmede ordene latt i fred, dersom man ikke finner

et godt avløserord med en gang. Det er alltid fare for at den engelske nevningen fester seg ved lengre tids bruk. Men man håper at ordet vil forsvinne igjen. Å fornorske skrivemåten kan virke som å gi aksept på ordet.

Dersom ordet er glidd inn i allmennspråket, vil man energisk prøve å finne avløser for det. Ofte lykkes det, men slett ikke alltid. Men selv om akseptable avløsere er for handen, vil det engelske ordet stundom leve videre: *week end* : *uke-slutt*, *know how* : *fagkunnskap*, *teamwork* : *lagarbeid*, *head hunting* : *hodejakt*, *feedback* : *tilbakeføring* og mange flere.

Det uheldige er at vi ofte ikke er i stand til å foreslå ett og bare ett avløserord. Flere svirrer i luften på samme tid, og det gir det engelske ordet en økt sjanse. Hva skal vi kalle en *carport*? *Bilstall*, *bilskur*, *bilbås* eller *bilnaust*? Og hva med en *food processor*? *Hjelpekokken*, *hurtigmikser*, *kjøkkenfresemaskin*, *minimikser*? 14–15 forslag kjemper om å bli antatt. Imens lever *food processor* i beste velgående.

For øyeblikket er det *desktop publishing* som er den store hodepinen. Alle er enige om at denne viktige virksomheten må få et brukbart nordisk navn. Men hvilket? *Skrivebordssetting* står vi på, til tross for det prisverdige forslaget fra arbeidsutvalget i Nordisk språksekretariat om *desktopping* som felles avløserord.

Mange engelske lånord samsvarer bra med norsk lydssystem eller kan lett tilpasses til det. Når de fyller et sagn eller de kan gi nyttige nyanser, er det mindre grunn til å bekymre seg med dem. Vi har i tidens løp fått inn mange ord av den typen, for eksempel *stress*, *test*, *mikse*, *mobbe*, *bestselger*.

Hvis det ikke er mulig å finne et akseptabelt norsk ord til erstatning for det fremmede, og hvis ordet er uunnværlig, tyr vi til fornorsket skrivemåte og lar ordet føye seg inn under norsk bøyningssystem. Eldre eksempler på det er *trål*, *streich*, *tjommi*, *kløpper*, *skvise*. Et nyere eksempel er *teip*. Den formen gir ingen uttalevansker, den glir inn i systemet, og neste generasjon vil tro det er et godt norsk ord med diftong og det hele.

Denne form for fornorsking vil alltid være siste utvei, og det vil alltid komme motforestillinger mot den, spesielt fra

folk som er fortrolige med engelsk. I en overgangsperiode lar man stundom begge skrivemåtene leve side om side før til sist den norske formen blir enerådende.

Arbeidet mot de unødvendige anglisismene byr på mange skuffelser og små nederlag, men og på gledelige seirer, og i alle fall er det en stor utfordring som vi bør se på som noe av det viktigste vi gjør i vår språkrøkt. Kan et intensivert nordisk samarbeid på området skaffe mer fart og kraft i dette arbeidet?

Anglicismerna i finskan

Av Paavo Pulkkinen

Finskan hör som bekant till den finsk-ugriska språkfamiljen, men den avviker starkt från sina östliga släktspråk. Den har varit utsatt för så omfattande påverkan av både äldre och yngre germanska språkformer att den i många hänseenden mera liknar skandinaviska språk än sådana finsk-ugriska språk som talas i inre delar av Sovjetunionen. Detta gäller bl.a. ordförrådet. Den finska vokabulären saknar ingalunda originalitet men den innehåller en stor mängd germanska och svenska lånord och vimlar av västliga översättnings- och betydelselån. Med skäl har man ofta påstått att finskan trots sin östliga härkomst innehållsmässigt återspeglar den västerländska tankevärlden.

Finland har av historiska skäl i hög grad anammat sin kultur genom förmedling av svenska språket. Det innebär bl.a. att svenskan har förmedlat otaliga ord som svenskan i sin tur har lånat från andra språk. Bland dessa lån finns naturligtvis också engelska ord av vilka en del har varit kända redan relativt länge i svenskan.

Det äldsta finska ordet som härstammar från engelskan är mig veterligen *punssi* (eng. punch) som noterats i Gananders ordboksmanuskript 1786. Nästa fall torde vara *timotei* (timothy (grass)), 1802. Under första halvan av 1800-talet lärde man känna åtminstone sådana attraktiva ord som *portteri* (porter), *portviini* (portwine), *rommi* (rum) och *toti* (toddy). Ganska tidigt användes också några sjöfartstermer såsom *kutteri* (cutter), *kuunari* (schooner), *loki* (log).

Under den senare hälften av 1800-talet förekommer många textiltermer i finska lexikon: *klootti* (cloth), *molski* (moleskin), *ulsteri* (ulster) m.m. Den växande angloameri-

kanska tekniken alstrar också nya uttryck av vilka många visar sig behövliga även i finskan, t.ex. *klosetti* (closet), *koksi* (cokes), *revolveri* (revolver), *torpedo*, *tunneli* (tunnel). På 1800-talet kommer också en del ord som behövs i skildringar av engelska och amerikanska förhållanden till synes, såsom *dollari* (dollar), *gallona* (gallon), *klubi* (club), *kroketti* (croquet), *kveekari* (Quaker), *lordi* (lord), *seriffi* (sheriff).

I början av vårt århundrade påträffas åtskilliga engelska sporttermer i finskan, exempelvis *bandy*, *boksata* (box), *handicap*, *hockey*, *match*, *offside*, *racket*, *rekordi* (record), *sportti* (sport), *treenata* (train). Alla de här nämnda orden har dock redan föråldrats eller hamnat i vardagsspråket. Ord som fortfarande är användbara är däremot bl.a. *golf*, *taklata* (tackle) och *tennis* (förfinskningen *verkkopallo* «nätboll» känns ålderdomlig). Allmänt kan man säga att den finska sportterminologin i stor sett är skapad på inhemsk grund. Som exempel kan nämnas att vårt närmaste skriftligt odlade släktspråk estniskan har accepterat betydligt flera engelska sporttermer.

Som en specialgrupp kan nämnas de ord som används av amerikafinnarna men som har fått ett visst fotfäste även i finskan i Finland, visserligen närmast i talspråket. Sådana är bl.a. *kaara* (car) 'bil', *kämpä* (camp) 'barack, skogshydd; (vard.) bostad, rum', *mainari* (miner) 'gruvarbetare', *saluuna* (saloon) 'krog'. Några fall är belagda redan i början av 1900-talet.

Den övervägande delen av de engelska lånorden i finskan är av relativt ungt datum. Enligt min beräkning förekom dock före år 1920 drygt 500 ord av engelskt ursprung i finskan (i finska uppslagsböcker), låt vara att en del säkert var mycket sällsynta. Min bok *Lokarista sponsoriin* (1984) som presenterar anglicismer i finskan, innehåller nästan 1300 lånord samt något över 100 halvt lånade sammansättningar, men den är ingen fullständig förteckning. Otaliga tekniska och andra termer samt lågspråkliga uttryck har utelämnats.

Om man ser på finskspråkiga affischer och liknande reklammaterial, får man nuförtiden ofta förvånas över mängden av allahanda engelska ord och fraser, t.o.m. kortare meningar, som måste vara obegripliga för en betydande del av

folket, ibland troligen för majoriteten. Sådana element hör naturligtvis inte till finskan. De är blott påhitt av några vilsekomna «copywriters». De blir också ofta starkt kritiserade av allmänheten som upplever den överdrivna användningen av engelskan som motbjudande och t.o.m. som hotande för finska språket.

Å andra sidan florerar sådana anglicismer i den moderna finskan som inte är så iögonfallande som reklamengelskan men som däremot ofta har vunnit fotfäste i språket utan att väcka någon uppståndelse. Jag tänker på engelska översättnings- och betydelselån.

De äldsta översättningslånen av engelskt ursprung härstammar från 1800-talet och förmedlades uppenbarligen av svenskan, t.ex. *paperimylly* (= papperskvarn, papermill) och *säkipilli* (= säckpipa, bagpipe) som båda förekommer i ett lexikon från 1865. Liknande nya översättningar kom till användning rätt sparsamt ännu på 1940-talet, men på 1950-talet blev takten klart snabbare. Jag har noterat vid pass 60 fall som är belagda på 1950-talet, t.ex. *hyvinvointivaltio* (= välfärdsstat, welfare state), *kovaksikeitetty* (hårdkokt, hard-boiled), *sammakkomies* (= grodman, frogman); frasen *pelastaa kasvonsa* (= save one's face).

Likadana översättningar från 1960-talet är ännu talrikare; jag har fått fram siffran 100. Några prov: *haamukirjoittaja* (= spökskrivare, ghostwriter), *ikivihreä* (= evergreen), *luottokortti* (= kreditkort, credit card); *kuuma linja* (= het linje, hot line). – Från 1970-talet känner jag drygt 70 nya fall, vilket – jämfört med 1960-talets siffra 100 – kanske tyder på att man har börjat närma sig mättningspunkten. Självklart är likväl att färskas översättningslån fortfarande dyker upp; från 1980-talet har jag noterat bl.a. *köyhyysloukku* (= poverty trap) och *oravanpyörä* (= ekorrhjul, squirrel cage).

Vad gäller betydelselån som visar engelskt inflytande ligger tyngdpunkten ännu närmare våra dagar. Ett par fall härstammar från 1800-talet: *punta* (= pund, pound, om engelsk valuta; tidigare bara en viktenhet) och *kongressi* om det amerikanska parlamentet. Under hela första halvan av vårt århundrade var det semantiska inflytandet från engelskan på

finskan obetydligt, men en markant förändring skedde på 1950-talet. I mitt material finns ungefär 30 fall från detta årtionde, t.ex. *hiostaa* 'pressa (arbetare) till orimliga ansträngningar' (jfr sweat), *kanavoida* 'kanalisera (bidrag, resurser)' (jfr canalize, channel), *satelliitti* (om en artefakt, jfr satellite).

Ännu fler semantiska lån härstammar från 1960-talet; över 60 nyheter förekommer i mina excerpt. Exempelen gäller här – av praktiska skäl – endast kända internationella ord som numera används i beydelser som uppenbarligen visar engelsk påverkan: *abstrakti* 'sammandrag', *dialogi* '(politiskt) åsiktsutbyte', *teknologia* 'teknik'. Likadana fall från 1970-talet är t.ex. *arkkitehti* 'planerare, skapare', *dramaattinen* 'synnerligen snabb, stor e.dyl.', *massiivinen* 'omfattande, ofantlig'. Också många inhemska ord och äldre lånord har fått nya betydelse som verkar bero på att man apat efter engelskan. Från 1970-talet har jag noterat sammanlagt omkring 50 semantiska anglicismer.

Efter andra världskriget har förhållandet mellan översättnings- och betydelselån enligt mina iakttagelser utvecklats i den riktningen att betydelselånen proportionellt sett har ökat mera. Detta torde få sin förklaring av att talrika finnar nuförtiden redan har börjat tänka delvis på angloamerikanskt sätt. Engelskans övermakt i olika internationella sammanhang är ofta förkrossande. Många vetenskapsmän och andra specialister lever fortfarande i en värld där engelskan dominerar. Antalet tonåringar som tillbringar ett skolår i USA har vuxit oerhört under de senaste decennierna. Det är inget under att inte endast engelska ord och översatta anglicismer utan även smygande semantiska utvidgningar förekommer ofta i tal och skrift bland folk som lever eller har levt i så tät kontakt med engelskan.

Motsvarande betydelseförändringar påträffas mycket ofta också i svenskan och synbarligen även i andra skandinaviska språk. För närvarande kan en anglicism dock finna sin väg till finskan utan mellanlandning i svenskan. Till slut ett par färska bevis på detta påstående:

Under 1980-talet har framför allt reklamfolk enstämigt börjat karakterisera vissa böcker och filmer med participet

koskettava – eftersom man i engelskan gärna säger *touching* om liknande alster. Förr i världen användes ordet *liikuttava*, som exakt motsvarar det svenska ordet *rörande* (ty. rührend), men detta uttryck ser man numera ytterst sällan.

Om man vrakar (åtminstone temporärt), «lägger på hyllan» exempelvis ett teveprogram, tyr man sig numera i finskan regelmässigt till verbet *hyllyttää*. Ordet är en avledning av *hyllä* 'hylla' och man kunde förmoda betydelsen 'förse med hyllor'. I själva verket har ordet inte förekommit i någon betydelse i språket förrän någon började tolka innehållet av det engelska verbet *shelve* (jfr *shelf* 'hylla') med denna avledning.

Ett av de fräschaste modeorden i finskan är *potku* som egentligen avser 'spark' men i dag ofta betyder 'fart, sprätt, kläm'. Utan tvivel vågar man säga att det engelska ordet *kick* ligger bakom. Däremot betyder väl ordet *spark* i svenskan aldrig 'fart osv.' – det används efter engelskt mönster blott i uttrycket *spark uppåt* (om befordran i tjänsten)! Men också i samband med det här slumpmässigt plockade finska exemplet stöter vi alltså på en anglicism i svenskan. Utan att stöta på anglicismer går vi inte långt i världen av i dag. Detta gäller även finskan, fastän den tydligen inte har varit lika benägen att acceptera engelska uttryck som de flesta nordiska språken.

Artiklen bygger på et foredrag ved et møde på Voksenåsen i Oslo om nordisk kulturel identitet, afholdt af Den norske nasjonalkommisjon for Unesco (19.-21. oktober 1988).

Arrangørerne havde som overskrift for en række indlæg valgt formuleringen 'Nordiske strategier mot påvirkning utenfra'.

Tak for lån

Om kort- og langfristede lån – og om lån man med glæde indfrier

Af Jørn Lund

Sprogene i Norden er det synlige og hørbare resultat af regionens mest vellykkede gruppearbejder. Grupperne, der har talt de indbyrdes beslægtede nordiske sprog har været af forskellig størrelse; snart har de omfattet størstedelen af det nordiske område, snart kun enkelte afgrænsede områder – men det fælles har sat sig så stærke og livskraftige spor, at enhver hurtigt fornemmer slægtskabet mellem dansk, færøsk, islandsk, norsk og svensk.

Hertil kommer, at der kan påvises stærke leksikalske fællestræk for svensk og finsk – og sporadisk leksikalsk afsmitning fra dansk til grønlandsk.

Det centrale ordstof i de beslægtede sprog har fælles rod og rødder – med hvad det indebærer af betydningslægtkab, af fælles semantisk grænsedragning.

De nordiske sprog afspejler folkernes historie; ordene er vidnesbyrd om tro og overtro, om lærdom og folkelig viden, om brugsbehov i hverdagen og ønsker om at få form på de oplevelser, der ligger uden for den slagne vej. Billedsprog, ordsprog, talemåder rummer kulturstof, der forbinder fortid og nutid.

Sproget er et barometer, der registrerer påvirkning og tryk udefra. De nordiske sprog har i forskelligt omfang gennem mere end tusinde år optaget ord fra andre sprog. I nogle perioder har kontakten med de fremmede været stærk og har sat sig varige spor. Til andre tider har indflydelsen været flygtig og bundet til afgrænsede miljøer. Men gennem århundreder har ordene for de fundamentale relationer og emner lig-

get fast: 'mor, far, søn, datter, sove, drikke, elske, leve, dø' osv. Og de allerhyppigste gloser har gennemgående holdt sig. Dette fundament har kunnet sikre, at påvirkningen udefra ikke er løbet af med de nordiske sprog, men netop har sat sig spor i form af kulturelle aflejringer.

I nogle sprogsamfund (islandsk og i nogen grad færøsk) har man modarbejdet åbenbare spor af sådanne kulturelle aflejringer; i andre, specielt svensk og dansk, har man i højere grad optaget fræmmede elementer, der så i større eller mindre udstrækning er blevet akklimatiseret, tilpasset eksisterende forhold mht. udtale, stavning, bøjning osv.

De nordiske sprog har ikke blot været modtagere af fremmed påvirkning. De har haft afgørende indflydelse på andre sprog, navnlig engelsk, der i Middelalderen modtog dybere påvirkning fra nordisk, end hvad vi kender fra moderne engelsk/amerikansk påvirkning af nordisk.

En analyse af ordstoffet i dag viser, at de nordiske sprog har modtaget stærke påvirkninger fra de klassiske sprog, fra oldhøjtysk og oldsaxisk, fra middelnedertysk og højtysk, fra fransk, engelsk osv. Navnlig påvirkningen fra nedertysk i Senmiddelalderen satte sig spor.

Ægte dansk, ægte nordisk

Efter at have påvist omfanget af denne ordimport i sin sproghistoriske gennemgang føler den danske forsker Verner Dahlerup i begyndelsen af dette århundrede sig ligefrem forpligtet til at bringe en lille fortælling, der skal vise, at det oprindelige ordstof trods alt stort set forblev uændret inden for det centrale ordforråd. Fortællingen er konstrueret således, at den kun rummer nordiske arveord:

«To fattige Børn, den ti Aars Dreng, Knud, og den lille syv Aar gamle Inger, laa i Skyggen af et stort Træ, som stod ved Havegærdet. De smaa Venner havde taget deres Mellemmad – Smørrebrød med Kød, Sild og Ost – frem at en Æske, og mens de gumlede paa Maden, gad de ikke være over at se efter Bondens Faar, som gik paa Marken. Da Børnene var mætte, havde de helt glemt Dyrene, og saa morede de sig

med at lege Hest paa Engen og Skjul i Skoven. Trætte af Le-
gen faldt de til sidst i Søvn og vaagnede først, da deres Hus-
bonde kaldte paa dem fra Gaarden, og han talte vredt til dem
og truede, fordi Faarene var kommen ind i hans Byg.» (Det
danske sprogs historie i almenfattelig fremstilling, 2. udg.
1921).

Her skulle der være ublandet nordisk ordstof – for en sjælden
gangs skyld!

Dansk Sprognævn

I Dansk Sprognævn møder fremmedord i vore dage ingen
principiel modstand. Nævnet registrerer og kodificerer ud-
viklingen i sprogsamfundet, det har ikke nogen markant
sprogpolitik med hensyn til påvirkning udefra og lader mar-
kedsmekanismerne regere, normalt uden egentlige forsøg på
indgriben. Derved adskiller nævnet sig fra en række af de
øvrige nordiske sprogråd og -nævn.

Det er ikke en udbredt opfattelse i nævnet, at nationalspro-
get skulle være truet. Det kan miste domæne, men sprogsy-
stemet er intakt. Engelsk morfologi har sat sig meget spar-
somme spor, udtalepåvirkning af hjemlige ord er ikke påvist;
det er leksikalsk indflydelse og enkelte syntaktiske påvirknin-
ger, der gør sig gældende. Der er dog ingen tvivl om, at
nævnsmedlemmerne i Danmark med stigende skepsis iagttæ-
ger visse eksempler på kritikløs import vestfra.

En personlig tilkendegivelse

Det er min opfattelse, at vi i Norden kun skal bekæmpe den
ordimport, der er forbundet med en uønsket kulturel påvirk-
ning. Jeg er principielt modstander af sproglig selvtilstrække-
lighed og isolationisme, af fundamentalistiske retninger inden
for sprogrøtten. Man skal efter min mening ikke udvikle no-
gen generelt snærende politik over for sproglig indflydelse fra
et eller flere fremmedsprog under de vilkår, de på vore bredde-
grader store sprog har, men vurdere, hvad ord og ordgrupper
har at byde på. Dækker de nye udtryksbehov, fordi de betegner
nye emner, eller har de kun en særlig 'snob value' at byde på?

Efter min opfattelse ville en principiel forkastelse af fremmedord som 'glasnost' og 'perestrojka' indebære et indholdsmæssigt og stilistisk tab, og det samme gælder en stor del af de amerikanske lån, vi har modtaget.

Det er derimod naturligt at begrænse de lån, der med sig fører en kulturel påvirkning, man ud fra sine værdiforestillinger må betragte som uønsket. Sprogpolitikken bliver hermed underlagt en kultur- og samfundspolitik, som man må vedkende sig og se i øjnene, hvis man vil undgå symptom-bekæmpelse i stedet for sygdomsbekæmpelse, hvis man vil undgå kun at besejre skyggen i stedet for manden. Og man må gøre sig klart, at oversættelseslån i stedet for direkte lån kun holder de fremmede ord på afstand, ikke de fremmede begreber.

Kernefamilie og storfamilie

Som nævnt må det være den kulturpolitiske indstilling, der er afgørende. Der findes nordboere, også forfattere der kun udtrykker sig på nordiske sprog, der ikke ville undvære et solidt tilskud af engelsk/amerikanske låneord. Den danske forfatter Dan Turèll skriver i en kronik fra 1975 (jf. Poul Houe i Danske Studier 1988, p. 115 ff.), at han som barn selvfølgelig vidste, at

»Kong Frederik var dansk, at H.C. Andersen, at Storm P., at Gunnar Nu var dansk, og at jeg var dansk som dem. Men jeg var også klar over, at Anders And var amerikansk, at Superman, Hopalong Cassidy, at Dick Tracy var amerikanske, og jeg følte mig også amerikansk som dem.»

Og videre følger et citat, der nok vil virke provokerende på en del af os:

«Jeg tror simpelt hen at mange i min alder mere eller mindre bevidst *er* tosprogede, tosprogstænkende, at de *føler* sig tosprogede, i hvert fald mere end nogen sinde før, føler – som jeg tænkte på dengang – Danmark som kernefamilien og USA som storfamilien, Danmark som en stat mellem de and-

re US-stater (. . .) Jeg tror vi i dag er mange der ikke mindst kulturelt og musikalsk er tosprogede (. . .) Jeg holder af Danmark, og jeg holder af USA, men alt taget i betragtning synes jeg USA har givet mig mere, bevidsthedsmæssigt, begrebsmæssigt.»

Forfatteren har modtaget vigtige impulser til sin forestillingsverden gennem amerikansk kultur og sprog – inden for de sfærer, han omtaler. Det gør ham ikke til en sproglig landsforræder eller til en kritikløs modtager af fremmed påvirkning. Jeg føler mig fx overbevist om, at han nærer de samme følelser over for managementsproget, som jeg og andre sproglige folk ved forskellige lejligheder har givet udtryk for.

Modern management

Dette sproglige felt vil jeg kort skitsere som eksempel på en delkultur, som jeg har prøvet at følge gennem nogle år – fra sidelinien. Sfæren er sprogligt domineret af engelsk, men efter min opfattelse skal vurderingen ikke gøres afhængig af, om sprogbroen er engelsk eller nordisk, om enhederne hedder 'headhunter' eller 'hovedjæger'; om der siges 'entreprenør minded' eller 'iværksætterånd' er i den forbindelse underordnet. Det nordiske ord 'tiltag' er eksempelvis efterhånden i den grad forbundet med denne ordsfære, at pæne mennesker foretrækker det romanske 'initiativ'. Det er feltet som helhed, der kunne have behov for en selektiv sprogrøgt.

Managementkulturen breder sig i disse år. Mange aviser ofrer mere spaltepads på virksomheder og ledelse end på kultur i traditionel forstand. Kun stofområderne 'mad og drikke' kan hamle op med denne vækst. Og menneskesynet er præget af den opfattelse, at omgivelserne først og fremmest er objekter for en styringsproces.

Orienteringen er international. Mr. Management kendes på sit inventar af amerikanske (engelske) udtryk. Alene for at reflektere på de rigtige annoncer må han beherske udtryk som 'pre-sales technical support, direct-mail kampagner, professionel back up, kompetent sales support, homebanking (hvad det så end er), trainee-ordning'. Denne høst stammer

fra et enkelt opslag i erhvervssektionen en enkelt dag, og den repræsenterer et begrænset udvalg.

'Case-behandling' lyder smartere end 'sagsbehandling', at 'supporte' er bedre end 'at støtte', 'attractive benefits' er mere tiltrækkende end 'personalegoder' (eller 'frynsegoder'). Og vi har forlængst vænnet os til signalord som 'implementere, visionær, kreativ, dynamisk', internationalt ordstof, der breder sig på alle samfundslivets felter.

Jeg vil her kun 'briefe' mine nordiske kolleger om 'trends' i dansk handels- og organisationssprog. Men fænomenet er så vidt fremskredet, at det er gået de fleste i blodet. En førende dansk erhvervskvinde sendte mig et begejstret brev (jeg tør ikke kalde det et 'fanbrev'), da jeg i en kronik i dagbladet Politiken (12/6 1988) havde analyseret og ironiseret over managementsproget. Et par uger senere havde jeg lejlighed til at høre hende tale om ledelse i en større forsamling. Hun, der repræsenterer det højeste sproglige bevidsthedsniveau blandt danske 'topledere', brugte i løbet af de første 5-6 sætninger flg. udtryk: 'En step by step-udvikling', 'ønsket om at få større attention', 'vi må have overordnede guide lines for vores succeskriterier'.

Seriøse forretningsfolk er ved at få nok af management-sproget, der - selv i den verden - udvikler en ny sprogbarriere mellem generationerne. Ældre ledere, altså erhvervsfolk over 40, klager undertiden over sprogbrugen hos medarbejdere, der har været på kursus, eller som har været under påvirkning af de mange konsulentfirmaer, der undertiden analyserer virksomhedernes 'infrastruktur'. Dagbladet Politikens søndagssektion Leder-Job har 15/1 89 efter at have konsulteret nogle sprogfolk aftrykt en samtale mellem to forretningsfolk, eller, som det det pågældende sted udtrykkes med et engelsk betydningslån:

«Leder-Job *overhørte* en samtale mellem to brugere af kult-sproget:»

- Unskyld jeg standser Dem midt i Deres management by walking around, frøken, men det forekommer mig, at opportunities er optimale for en lille fusion?

- Ja, trends går jo i retning af en mere målrettet processtyring og ressourceallokering, og den der vil være på forkant med udviklingen må implementere sine instrumenter.
- Det glæder mig, De er så resultatorienteret.
- Det er en del af vores virksomhedskultur, hr., vores kundesupport. Vi er meget servicemindede.
- Skal vi deale vores lille business i min executive club? Der sidder et ungt dynamisk team med ledelsessværktøjet i orden.
- Jeg er kun interesseret i fast moving consumergoods. Det er det eneste, der kan få konkurrenceparametret i vejret.
- Så må jeg lige certificere. . .
- Ja, for ellers bliver der ingen synergi.
- Ifølge vores seneste estimater, skulle erhvervssegmentet også kunne handle om ad hoc-opgaver, øhm, vi er da vant til innovering.
- Jamen jeg mener udviklingstiltag af en helt anden karakter, og hvis De ikke profilerer Dem som en rigtig integratortype, kan føromtalt scenario ikke koordineres.
- Det forstår jeg ikke.
- Så må De på kursus!

Kejserens nye klæder

Der er ikke tale om en krusning på sprogets overflade. Visse sprogsfærer er inficeret af et kejserens-nye-klæder-sprog, der vil være smart, og som ofte knytter sig til et maskinelnt menneskesyn; selv metaforerne er maskinelle. Man kan vel dårligt kalde det kulturløst, eftersom 'virksomhedskultur' er blevet et begreb, også i de nordiske samfund, og så længe det holder sig inden for egne rammer (eller smartere: inden for sin egen 'niche'), kan vi måske tage let på det hele. Men det breder sig helt ind i privatlivet (lad os pensionere ordet 'intimsfæren'), og det kan få mennesker til at føle sig som summen af en række funktioner, ikke som personer med en samlende identitet. Offentlige ledere tvangsindlægges i stigende omfang på lederkurser, hvis egentlige indhold er at lære dem en ny terminologi, i stil med den, der kendes fra erhvervsli-

vet. Kendskabet til de nye gloser giver en kortvarig varme: det luner at sætte nye begreber i system, at forstå en ny sproglig organisering af den hverdag, man kender, at være sammen med kolleger på samme niveau og med samme arbejds- og ledelsesmæssige problemer. Men effekten er begrænset, når det kun er ordene, der er nye, og betænkelig, når dette nye er bygget på primitive psykologiske teorier og en tro på, at mennesker reagerer som dyrene i behavioristiske forsøgsstillinger – eller som maskiner, der kan være 'programmeret' og 'gearet' efter ledelsesmæssige styringsprincipper.

Ingen lette løsninger

Inden for det nordisk sprogområde kan vi godt opgive at rense i hvert fald de central-skandinaviske sprog for engelsk/amerikanske gloser. Det lader sig ikke gøre, og det er heller ikke ønskeligt. Vi har brug for mange af dem, og det er efter min mening en værdifuld egenskab for et sprog, at det kan dække skiftende udtryksbehov og indimellem optage fremmed ordstof. Lad os i stedet koncentrere os om en i første omgang analytisk indsats over for gloser, der på særlige områder skaber sprogbarrierer uden at have noget at byde på, bortset fra konnotativ smartness og glamour! Måske kan de nordiske sprognævn hent inspiration hos hinanden, selv om de nationale traditioner kan være forskellige. Men i det mindste må vi kunne bruge hinanden som 'sparringspartnere'. Og man skal næppe regne med, at næringslivet som 'sponsor' vil 'supporte' os maksimalt.

Nordisk språk – nordisk identitet

Av Einar Lundeby

(Foredrag på UNESCOs seminar om «Nordisk kulturell identitet»
20.10.1988)

Når jeg her skal snakke om nordisk identitet, er det kanskje best å begynne med å klargjøre hva jeg legger i begrepet. Ordet 'identitet', har nemlig flere betydningsnyanser; en av ordboksforklaringene er 'jeg-følelse'. Jeg tror det er riktig å si at for oss som bor her i Norden, inngår det i vår 'jeg-følelse' at vi hører hjemme i et område som utgjør en enhet, Norden, og at vi har en særlig samhörighet med alle folkene i dette området. Dette er det jeg vil kalle en nordisk identitet. Den er en *følelse*.

Identitet kan bare defineres og oppleves i forhold til andre, altså i forhold til folk som har en annen identitet. Vi nordboer opplever derfor den nordiske identiteten først og fremst når vi ferdes utafør Norden, blant fjernere nasjoner. Alle nordboer som har oppholdt seg i internasjonale miljøer, har vel erfart at i fremmede omgivelser blir de nasjonale skillelinjene som vi har her i Norden, borte. Nordmenn, dansker, svensker, finner osv. slutter seg gjerne sammen, og føler seg som en enhet overfor andre folkeslag. De blir gjerne også behandlet som en enhet av utenverdenen, men det er ikke det vesentlige her. Hovedsaken er at de *føler* seg som en enhet.

Det er naturlig at en har flere identiteter, dvs. identifiserer seg med flere grupperinger. Geografisk sett kan en snakke om et hierarki, fra et lite område til et stadig større. Personlig kan jeg f.eks. si at jeg identifiserer meg med hjembygda mi, Hobøl i Norge – jeg er 'høbøling'! Men sjølsagt også med landet Norge – jeg er nordmann. Så langt er båndene som knytter gruppa sammen, sterke; nasjonen er nok for de fleste den grupperingen som holdes sammen av de sterkeste følelses-

messige bånd. Går vi videre til større grupperinger, blir følelsen av tilhørighet i regelen svakere – iallfall mer skiftende hos de enkelte individer. Nest etter fedrelandet, kommer jo Norden, men det er – dessverre – ikke alle som har like sterk følelse av nordisk identitet. Og kommer vi til Europa, blir denne følelsen enda svakere. Vi vet godt at vi er europeere, men denne klassifiseringen ligger ikke framme i vår bevissthet slik at vi *føler* oss som det. Hvor vanskelig det er å vekke den europeiske identiteten, har vi til fulle fått demonstrert i Norge i striden om det europeiske fellesmarkedet.

Vår nordiske identitet er altså inneklemt mellom vår nasjonale gruppefølelse og vår europeisme. Det er et nokså sjeldent fenomen blant nasjonene at det fins et slikt mellomsteg. Det er visst f.eks. lite av «balkan-identitet» blant folkene på Balkan. Den nordiske identiteten er heller ikke så utmeislet at vi har fått noe eget felles navn for alle nordiske mennesker. Ordet *skandinav* får jo bare med seg dansker, svensker og nordmenn. Vi har vel også et inntrykk av at den nordiske identiteten er blitt svekket siden den siste verdenskrigen. Dels har det vært så gode tider at hvert folk har kunnet klare seg sjøl, dels har vi hatt en vidtgående internasjonalisering med sterke impulser utenfra, som har trukket interessen bort fra nabolandene. Men i trengselstider har det vist seg at den nordiske identiteten vekkes sterkt til live – noe vi fikk oppleve intenst, vi som levde under krigsårene 1940–45.

Vi glemmer aldri den bølge av samkjensle og solidaritet som gikk over Norden i 1939–40, da Finland måtte utkjempe sin vinterkrig. Og finnene kjempet jo nettopp for å bevare sin identitet, og slippe å gå opp i en fremmed østlig 'identitet'.

Personlig opplevde jeg mitt sterkeste inntrykk av nordisk identitet den 12. april 1940 – tre dager etter tyskernes overfall på Norge. Jeg hadde studert i Uppsala den vinteren, og bestemte meg for å reise hjem til mobiliseringen. På gjennomreisen gjennom Stockholm ville jeg oppsøke den norske ambassaden for å få råd om hvor det var mulig å komme inn i Norge osv. Men jeg måtte oppgi den tanken. På gata der den norske ambassaden lå, stod det en lang, lang kø av alvorlige unge menn. Jeg anslo dem til kanskje en 300 stykker. Det var

unge svenske menn som ville melde seg frivillig til krigen som da pågikk i Norge. De var villige til å ofre livet for å være med på å berge friheten til et annet nordisk folk. Den nordiske identiteten var altså sterkere hos dem enn til og med selvbevaringsdriften! – Det var også mange både i Sverige og Norge som hadde meldt seg som frivillige til krigen i Finland. Jeg tviler heller ikke på at vi ville få de samme reaksjoner hvis situasjonen igjen skulle bli noe lignende.

Hva grunner så denne følelsen av nordisk identitet seg på? På flere forhold, sjølsagt, men jeg tviler ikke på at det egentlige fundamentet for den er *språket*, språkfelleskapet. Vi har jo faktorer som felles historie – de nordiske folkene har som granner alltid hatt med hverandre å gjøre; vi har felles idealer f.eks. på det politiske området; vi har sterk likhet i kulturutviklingen. Men forutsetningen for at fellesskapet har kunnet utvikle seg på disse og andre områder av folkenes liv, er at vi har et brukbart kommunikasjonsmiddel: nordisk språk. At vi i de sentralnordiske landene kan snakke sammen på hvert vårt morsmål, *det* skaper hovedgrunnlaget for at vi føler vi hører sammen på en annen måte enn hver av oss gjør med land utenom Norden, eksempelvis Tyskland eller England.

I virkeligheten er det jo det samme språket vi har i de tre land i det sentrale Norden. Det har vært gjentatt inntil kjedsommelighet, men det er verdt å minne om det her, at ulikhetene mellom dansk, norsk og svensk skriftspråk er mindre enn forskjellene mellom de mest ulike dialektene innafør hvert land. Det er bare tilfeldigheter i det historiske forløpet som er årsaken til at vi har fått fire skriftspråk. Politisk splittelse og fiendskap rådde i hundrevis av år mellom øst og vest i Norden, hovedsakelig på grunn av dynastienes maktlyst. Samkvemmet mellom landene ble dermed hindret, og språket utviklet seg på mange felter ulikt. Egentlig er det merkelig at språkene i Danmark, Norge og Sverige ikke gled lenger bort fra hverandre enn det som ble tilfellet: Folkene i disse landene kan ennå snakke sammen på sitt eget mål, og lese hverandres litteratur uten altfor stort besvær.

Denne situasjonen er virkelig påfallende når vi tenker på hvor dyptgripende forandringer nordisk språk har gjennom-

gått fra middelalderen til i dag. De viktigste forandringene har skjedd parallelt, selv om de har funnet sted i hvert land for seg. Mon dette ikke kan sees som et utslag av en grunnleggende nordisk identitet på språkets område? At det eldgamle felles grunnlaget hadde i seg tendenser som har sikret en tilnærmet lik utvikling trass i isolasjon og fiendskap?

En strofe av Verner von Heidenstam synes meg å uttrykke dette på en slik komprimert måte som bare poesien kan gjøre det:

Det var brödraland. Det blev främlingsland.

Det var hand i hand. Det blev slitna band.

Men djupt i folkens själ, i det förteguna,

där brusar ändå evigt brödrasången.

Hvordan tar vi så i våre dager vare på den kostelige arv som vi har i den nordiske språkenheten? Gjør vi hva vi kan for å utnytte den og styrke den? Svaret må dessverre – som alle vet – bli et avgjort nei. Følelsen av vår nordiske identitet er, som sagt, blitt svekket gjennom de seneste tiår, og tiltak for å styrke det nordiske samholdet har løpt ut i sanden. Også når det gjelder språkfellesskapet er det de forsømte mulighetene som preger bildet.

Vi *kunne hatt* en felles televisjonskanal – og ingenting ville betydd mer for å styrke den gjensidige språkforståelsen. Vi *kunne hatt* en nordisk dagsavis som kunne ha vennet folk til å lese nabospråkene. Vi *kunne hatt* et felles nordisk litteraturmarked – det som var en tilnærmet realitet i slutten av 1800-tallet. Alt dette hadde vært å *utnytte* fellesskapet i språk til berikelse for alle parter. Og for å *styrke* det kunne vi hatt såpass opplæring i grannespråkene i skolen at alle våre unge kunne forstå og kunne lese dem uten store problemer når de går ut av skolen. Det er vel kjent hvor ille vi har forsømt oss her.

Så noen ord om de nordiske folkene utenom Sentral-Norden, de som ikke uten videre hører til språkfellesskapet. Jeg er overbevist om at den nordiske identitetsfølelsen er minst like sterk der som i de sentrale landene. Jeg har alt

nevnt Finlands kamp for å bli værende i Norden; det synes som om til og med Estland har en viss følelse av å høre til Norden. Og i vest har Island vist at folket legger stor vekt på å hevde sin nordiske egenart overfor den amerikanske kulturen som presser på.

Jeg må hevde at også i disse Nordens ytterkanter bygger den nordiske identiteten på språket. Finner og samer, islendinger, færinger og grønlandere har hittil lært seg så mye av et av de sentralnordiske språkene at samkvemmet har kunnet skje på nordisk språk. Hvis den dagen skulle komme da nordmenn, dansker og svensker måtte snakke med finner og islendinger på engelsk, da ville samhörigheten snart svinne inn til det vi nå føler overfor tyskere eller nederlendere. Hvis vårt nordiske samliv skal beholde sin spesielle karakter, er det uomgjengelig nødvendig at kunnskapene i et av de sentrale språkene holdes oppe i Nordens ytterområder. Hvilket av disse språkene, er likegyldig.

Det er naturligvis et urettferdig krav som her stilles på vegne av oss som har fått et av de nevnte språkene i vuggegravene. Vi kan nemlig ikke by noe til gjengjeld – det kan aldri bli mer enn noen få filologer i Danmark, Sverige og Norge som lærer seg minoritetsspråkene. Men slik forholdene er, kan denne urettferdigheten neppe unngås.

Hva så med framtida – vil den nordiske identiteten være sterk nok til å overleve den stadig mer vidtgående internasjonaliseringen? Nordisk politikk i etterkrigstida frambyr et dystert bilde, preget av en serie fiaskoer. Likevel – vi som føler oss identiske med Norden, får fortsette å framholde verdien av det nordiske fellesskapet, og håpe at våre politikere våkner til sterkere bevissthet om det ansvar de har for å holde den nordiske kulturelle identiteten levende – og det forutsetter større innsats for språkfellesskapet.

Språksamarbeid i Norden 1988

Av Ståle Løland

Nordisk språksekretariat

Nordisk språksekretariat ble opprettet i 1978 som et samarbeidsorgan for språknemndene i Norden og andre som arbeider med nordiske språkspørsmål. Ifølge instruksjonen skal sekretariatet arbeide for å bevare og styrke det språklige fellesskapet i Norden og for å fremme den nordiske språkforståelsen. Dette skal sekretariatet gjøre blant annet ved å være rådgivende og koordinerende organ i nordiske språkspørsmål, ta initiativ til forskningsprosjekter, følge grannespråksundervisningen på alle utdanningsnivåer, samarbeide med massemediene, medvirke ved ordboksprosjekter, gi ut skrifter og arrangere nordiske møter om språkspørsmål.

Organisasjon

Nordisk språksekretariat blir ledet av et styre på tolv personer som representerer samtlige språk og språknemnder i Norden. Styret utpeker blant sine medlemmer et arbeidsutvalg med en representant fra Dansk Sprognævn, en fra Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, en fra Norsk språkråd og en fra Svenska språknämnden. Formannen i styret er samtidig formann i arbeidsutvalget. Sekretariatets fellesnordiske administrasjon er plassert ved Norsk språkråd i Oslo. I 1988 har sekretariatet hatt fire ansatte: en sekretariatssjef, en pedagogisk konsulent (førstekonsulent), en konsulent og en førstekontorfullmektig i halv stilling.

Margareta Westman har i 1988 gått inn som Svenska språknämndens representant i Språksekretariatet etter Bertil Molde, som har trukket seg på grunn av sykdom.

Virksomheten i 1988

Aktiviteten i 1988 har vært vesentlig utvidet i forhold til 1987, takket være en økning av prosjektmidlene på ca. 100 000 nkr og ekstrabevilgninger på til sammen ca. 330 000 nkr. Arbeidsmengden har også økt etter hvert som Språksekretariatet har blitt bedre kjent.

Møter, kurs og konferanser

Det årlige styremøtet i Nordisk språksekretariat ble holdt i Kristiansund 18.–19. august i tilknytning til det 35. nordiske språkmøtet 19.–21. august. Hovedemnene for det nordiske språkmøtet var «Ideene og framtidsoppgavene for det nordiske språksamarbeidet» og «Den engelsk-amerikanske påvirkningen på de nordiske språkene». Hovedinnleggene fra møtet er publisert i dette nummeret av Språk i Norden.

Arbeidsutvalget og de nordiske sekretærene i Dansk Sprognævn, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Norsk språkråd og Svenska språknämnden har hatt tre møter. Dessuten har det vært ett sekretærmøte. Ett av møtene var lagt til Tallinn, der arbeidsutvalget og de nordiske sekretærene besøkte Keele ja kirjanduse instituut (det estiske vitenskapsakademis institutt for språk og litteratur).

I 1988 har Språksekretariatet vært arrangør eller medarrangør av disse møtene, kursene og konferansene:

Orden i Norden. Grannspråksundervisning i skolan (Hässelby slott, Stockholm 8.–9. februar, i samarbeid med Föreningen Nordens skolnämnd og Nordisk kulturcentrum – Hässelby slott)

Ny giv i grannespråksundervisningen. Nordisk seminar for lektorer ved svenske lærerhøgskoler og universiteter (Voksenåsen ved Oslo 17.–20. mai, i samarbeid med Svenskhemmet Voksenåsen)

Gode granner? Et kurs i nordisk språk- og kulturforståelse (Kungälv 12.–16. september, i samarbeid med Nordiska språk- och informationscentret og Nordens folkliga akademi)

Seminar om brevveksling mellom skoleklasser i Norden
(Lysebu ved Oslo 13.-14. oktober)

Nordisk konferanse om tv-teksting (Schæffergården ved
København 25.-27. november)

Konferanse om de ikke-skandinaviske språkene i Norden
(Bergen 2. - 4. desember, i samarbeid med Nordiska
språk- og informationscentret)

Representanter for Språksekretariatet har som vanlig orientert om nordisk språksamarbeid og nordiske språkspørsmål ved møter, kurs, konferanser o.l.

Samarbeid

Sekretariatssjefen representerer Språksekretariatet i Nordisk ministerråds språkutvalg, som blant annet har fått i oppdrag å utarbeide et nytt handlingsprogram for språklig samarbeid i Norden (jf. nedenfor). Sekretariatet samarbeider med morsmållærernes og terminologisentralenes nordiske organer – Nordspråk og Nordterm – og deltar på deres fellesmøter. Språksekretariatet har også faste samarbeidsmøter med Nordiska språk- og informationscentret i Helsingfors.

Skrifter

I 1988 gav Nordisk språksekretariat ut disse skriftene: Språk i Norden 1988, Undervisning i skandinaviske språk på Island, Færøyene og Grønland, Språknemndenes telefonrådgivning og Ny giv i grannespråksundervisningen. Sammen med Bokklubben Norden gav sekretariatet dessuten ut to frekvensbaserte ordlister, en norsk-svensk og en dansk-svensk.

Grannespråksundervisningen

Språksekretariatet har i 1988 arrangert flere konferanser og gitt ut skrifter med tilknytning til grannespråksundervisningen (jf. ovenfor). Den pedagogiske konsulenten har som tidligere besøkt skoler, skolemyndigheter og lærerutdanningsinstitusjoner og orientert om grannespråksundervisningen. Konsulenten har også vært med på å utarbeide læremidler, metodiske veiledninger o.l.

Uttalelser

Språksekretariatet har i 1988 uttalt seg om disse sakene: de nordiske lektoratene ved Stockholms universitet (til universitetsstyrelsen i Stockholm), utredningen «Verksamheten vid samarbetsnämnden för de nordiske lektoratsadministrasjonerna under försöksperioden 1984–1987» (til Nordisk ministerråd), medlemsforslag «om grundande av ett nordiskt översättarcentrum i Vasa» (til Nordisk råd), medlemsforslag «om en nordisk stipendieordning för skönlitterär översättning» (til Nordisk råd), bruken av bokstavene å og ö i dansk og norsk tekst-tv (til kringkastingsselskapene i Danmark og Norge), rapporten «Kontroll og vurdering av skolesamarbeidet i Nordisk Ministerråds regi» (til Nordisk ministerråd), forslag om en nordisk bokserie (til Nordisk råd).

Frekvensbaserte ordlister

Språksekretariatet har tatt initiativet til og deltatt i arbeidet med seks frekvensbaserte ordlister mellom dansk-norsk-svensk. I 1988 fullførte sekretariatet arbeidet med og gav ut to av disse ordlistene, en norsk-svensk og en dansk-svensk.

Sekretariatet har deltatt i arbeidet med en ny utgave av Nordisk forvaltningsordbok, som Nordisk råd gir ut.

Den nordiske nyordsundersøkelsen

De nordiske språknemndene har i 1988 fortsatt med å registrere nye ord og uttrykk som blir brukt i massemedier, faglitteratur osv. Dette arbeidet er nyttig blant annet når det gjelder å finne nordiske avløserord for fremmede uttrykk. Språksekretariatet vil siden vurdere om det skal gis ut en samnordisk nyordsbok ved årtusensskiftet.

Språkspalte i Nordisk Kontakt

Språksekretariatet har i 1988 redigert en fast språkspalte i tidsskriftet Nordisk Kontakt. Tidsskriftet blir utgitt av Nordisk råd og kommer med 16–17 nummer i året. Blant de emnene som har vært tatt opp, kan nevnes: Å forstå hverandre i Norden, Norden eller Skandinavia?, Hvorfor ikke engelsk?, Språkene i Norden, Nordisk språkforståelse på Island.

Nytt handlingsprogram for språklig samarbeid i Norden

Nordisk ministerråd har nedsatt et språkutvalg som i løpet av 1988 har utarbeidet et utkast til et nytt handlingsprogram for språklig samarbeid i Norden. Språksekretariatet har vært representert i utvalget ved sekretariatssjefen. Saken har vært behandlet i Språksekretariatets styre og arbeidsutvalg.

Kommunikasjonen på nordiske møter – en undersøkelse

Språksekretariatet har engasjert fil.kand. Ulla Börestam ved Uppsala universitet som leder av et prosjekt som går ut på å kartlegge og analysere kommunikasjonen på nordiske møter. Prosjektet ble påbegynt høsten 1988 og skal etter planen være ferdig i 1992.

Språkspørsmål

I samarbeid med språknemndene har Språksekretariatet også i 1988 behandlet språkspørsmål med sikte på å komme fram til fellesnordiske anbefalinger. Det gjelder for eksempel spørsmål om nordiske avløserord for engelske uttrykk, geografiske navn og tekniske skriveregler. Av større språklige spørsmål kan det nevnes at Språksekretariatet har utarbeidet et forslag til fellesnordiske regler for transkribering av arabiske navn.

Ny språklitteratur

PUBLIKASJONER FRA SPRÅKNEMNDENE

Brink, Lars: Dansk-svensk ordlista. De 1000 vanligaste danska orden bortsett från de 856 självklara. Utgiven av Nordisk språksekretariat och Bokklubben Norden. 44 s.

Chrystal, Judith-Ann: Engelskan i svensk dagspress. Skrifter utg. av Svenska språknämnden 74. Esselte Studium 1988. 246 s. Anmäls i det svenska litteraturavsnittet.

Dansk Sprognævn: Baglænsordbog. Dansk Sprognævns skrifter 15. Gyldendal 1988. 239 s.

Baglænsordbogen er en baglæns alfabetiseret (retrograd) version af Retskrivningsordbogen (5. oplag, med rettelser, 1988). Den er redaktionelt og teknisk en udløber af arbejdet med Retskrivningsordbogen, idet den har kunnet udarbejdes på grundlag af de edb-læsbare ordbogsdata som blev brugt ved fremstillingen af selve Retskrivningsordbogen.

Antallet af opslagsord i *Baglænsordbogen* er ca. 59.000 mod Retskrivningsordbogens ca. 60.000 ord. Når antallet af ord ikke er det samme i de to ordbøger, skyldes det at homografer er slået sammen til ét ord i *Baglænsordbogen*. *Baglænsordbogen* indeholder kun de nøgne opslagsord fra Retskrivningsordbogen og giver altså ingen oplysninger om ordklasse, bøjningsformer mv. Den slags oplysninger må man finde i selve Retskrivningsordbogen.

Forkortelser i hverdagen. Af Jørgen Eriksen og Arne Hamburger. Dansk Sprognævnets skrifter 13. Gyldendal 1988, 115 s.

Bogen er en udvidet udgave af Sprognævnets forkortelsesbog, *Forkortelser. Vejledning udgivet af Dansk Sprognævn*, 1975 (3. opl., 1986), omtalt i *Sprog i Norden* 1976, s. 86.

Kielikello, Finska språkbyråns tidskrift, kom som tidigare ut med fyra nummer (3 x 24 och 1 x 32 s.). Nr 1 innehåller huvudsakligen artiklar om finska språkriktighetsfrågor. I nr 2 ingår bl.a. en artikel om finska benämningar på Norden och Skandinavien (Pohjola, Pohjoismaat, Skandinaavia) och på delar av Norden (Keski-Pohjola – Mittnorden). Bland artiklarna i nr 3 kan nämnas en om växlingen mellan -si och -ti i vissa imperfektformer och en om bruket av stor bokstav i ord som avser Gud och Jesus. Nr 4 omfattar bl.a. artiklar om verbets komparation, verbformen potentialis och det nyaste ordmaterialet för den kommande finska basordboken. I alla nummer ingår också språkfrågor och andra kortare artiklar.

Málfregnir, meldingsbladet for Íslensk málnefnd, kom i 1988 ut med to nummer, hvert på 32 sider. Bladet inneholder informasjon og artikler om islandsk språk og språkrøkt, bokanmeldelser osv. Blant emnene som blir tatt opp, kan vi nevne: tradisjon og tendenser i islandsk orddannelse (Jón Hilmar Jónsson), språket i administrasjonen (Sigurður Lindal), engelsk-amerikansk påvirkning på islandsk (Kristján Árnason, trykt i dansk oversettelse i dette nummeret av *Språk i Norden*), færøysk språkrøkt gjennom hundre år (Jóhan Hendrik W. Poulsen), lov om islandske personnavn (Guðrún Kvaran).

Nordisk språksekretariats rapporter 9: Språknemndenes telefonrådgivning (1988). 270 s.

En av de viktigste og mest tidkrevende oppgavene for språknemndene i Norden er å svare på språkspørsmål i telefon. Denne rapporten inneholder resultatene av et fellesnordisk prosjekt som gikk ut på å kartlegge denne virksomheten. Undersøkelsen tok opp spørsmål som: Hvem spør? Hva spør

de om? Hva skal svarene brukes til? Hovedansvarlige for prosjektet var de nordiske sekretærene i de forskjellige språknemndene. I hvert sitt avsnitt gjør de rede for resultatene i sitt land eller språkområde. Til slutt er det en sammenliknende nordisk oversikt.

Nordisk språksekretariats rapporter 10: Ny giv i grannespråksundervisningen (1988). 113 s.

Rapporten inneholder de forberedte innleggene fra en konferanse som Svenskhemmet Voksenåsen og Nordisk språksekretariat arrangerte 17.–20. mai 1988. Hensikten med konferansen var å øke interessen for grannespråksundervisning i den svenske skolen, og deltakere var metodikklektorer ved svenske lærerhøyskoler og nordiske lektorer ved svenske universiteter. Rapporten har med disse artiklene: Norsk identitet i lys av 80-årenes samfunnsutvikling (Erik Rudeng), Fins der eit(t) norsk språk? (Arne Trop), «Jeg har et underlig yrke» (Tor Åge Bringsværd), En rød tråd i grannspråksundervisningen? (Chris Nyström og Hein Ellingsen), Norsk-svensk språkforståelse – ønskedrøm eller virkelighet? (Arne Torp), Fakta om «Hundra femmor» (Grete Mugaas), Norsk talespråk og morsmålsopplæringa (Tove Bull), «Hvem kan seje foruden vind?» Om lærerattituder til nabosprogsundervisning og synspunkter på nabosprogsopplæring (Johannes Dalsgaard).

Norsk språkråd, Årsmelding 1988. Årsmeldinga inneheld lov og vedtekter for Norsk språkråd og gjev eit oversyn over verksemda til rådet i 1988.

Nyt fra Sprognævnet. 1988 nr. 1–4. Hvert nummer er på 16 s.

Hvert nummer indeholder et udvalg af svar på sproglige spørgsmål til nævnet, bogomtaler og artikler om sproglige forhold. Af årgangens artikler kan nævnes: *K. Ringgaard:* Hvor mange ord er der i dansk?, *Erik Hansen:* der og som (om ordklassebetegnelsen for disse ord i Retskrivningsordbogen), *Arne Hamburger:* For 40 år siden (i anledning af retskrivningsreformens julilæum) (nr. 1); *Bente Liebst:* Her eller

dér? (om deiktiske problemer), *Henning Spang-Hanssen*: Fagord og stavning, *Povl Riis* og *Eigill Hvidberg*: Statslig ortografi – et hus splidagtigt med sig selv (om stavemåder af lægemidler mv.), *Else Bojsen*: Det spontane fællesskab – om nordiske afløsningsord (nr. 2); *Else Bojsen*: Telefon til sproget (om Nordisk Sprogsekretariats undersøgelse af sprognævnens telefonrådgivning) (nr. 3); *Henrik Galberg Jacobsen*: Og eller &?, *Lars Brink*: Nordens folkesprog i fare? (om påvirkningen fra engelsk) (nr. 4).

Orðafar. Bræv frá málnevndini, nyhetsbrevet fra Føroyska málnevndin, har i 1988 kommet ut med fem nummer, hvert på fire sider. Brevet inneholder informasjon og korte artikler om færøyske spørsmål.

Rekdal, Ella Olaug: Norsk-svensk ordlista. De vanligaste svåra orden. Bokmål och nynorska. Utgiven av Nordisk språksekretariat och Bokklubben Norden. 44 s.

Retskrivningsordbogen på edb. Edb-læsbar, IBM-kompatibel version af Retskrivningsordbogen. 1988. 12 disketter a 360 kb i MS-DOS. Nærmere oplysninger om forhandling mv. fås hos Dansk Sprognævn.

Edb-versionen omfatter den alfabetiske del af Retskrivningsordbogen, dvs. de ca. 60.000 opslagsord med de oplysninger om ordklasse, bøjning og sammensætning mv. som også er med i den trykte ordbog. Den edb-læsbare version er især beregnet for firmaer der udvikler og sælger edb-programmer, fx tekstbehandlingsprogrammer med stavekontrol.

Sproget her og nu. Redigeret af Erik Hansen og Jørn Lund. Dansk Sprognævns skrifter 14. Gyldendal 1988. 199 s.

I *Sproget her og nu* gør sprogfolk med tilknytning til Dansk Sprognævn status over de sidste 30 års dansk. Bogen består af 13 kapitler om moderne dansk sprog, først og fremmest om de sider af sproget som har med Dansk Sprognævns virkefelt at gøre. *Sproget her og nu* indeholder bl.a. kapitler om det danske sprog i tid og rum, den danske udtale, retskrivning

gen, ordförådets utveckling, grammatik, brugen af *du* og *De*, officiel sprogbrug, sprog i folkeskolen, mandssprog og kvindesprog, vilkår for børns sprogudvikling. Sidst i bogen er der en udførlig litteraturliste.

Språkbruk, den finlandssvenska språkvårdens informationsblad, gavs i fjol för första gången ut med fyra nummer, två på 28 och två på 32 sidor. Nr 1 handlade om massmediespråk och innehöll bl.a. artiklar om nordisk radiospråkvård och om finlandssvenskt tidningsspråk. Nr 2 innehöll två artiklar om ordföljd och en om kartornas ortnamn. Huvudtemat för nr 3 var språknormer och modersmålsundervisning; dessutom ingick en artikel om bruket av *igen* i finlandssvenskan. Nr 4 var ett temanummer om översättning men innehöll också en artikel om tvåspråkiga barn i skolan. I alla nummer ingick dessutom litteraturpresentationer och språkfrågor.

Språknytt, meldingsbladet for Norsk språkråd, kom i 1988 som vanlig med fire nummer, hvert på 20 sider. Opplaget er 18 000 eksemplarer. Bladet inneholder informasjon om arbeidet i Norsk språkråd, bokanmeldelser, spørrespalte, spalte med nyord osv. Blant artiklene i 1988 kan vi nevne: nr. 1: *Kjell Venås*: Om mållova av 1930 (anmeldelse av Oddrun Grønvik: Målbruk i offentlig teneste i tida 1930–1940), nr. 2: *Johan Myking*: Norsk termbank, nr. 3: *Lars S. Vikør*: Eit storverk om norsk språk (anmeldelse av Vårt eget språk I–III), nr. 4, *Arne Torp*: Garpegenitiven – framgangsrik vestlending med kontinentale anar.

Språkvård, Svenska språknämndens tidskrift, har som tidigare utgivits med fyra nummer. Ur innehållet kan nämnas följande. Nr 1: Massmediernas ansvar för språket (Fem bidrag från en konferens); *Sten Ewerth*: Vad uttrycks med genitiv? *Siv Strömquist*: Om styckemarkering. Nr 2: *Sven Pihlström*: Hålla på att och hålla på och: *Hans Jonsson*: Lexikografi och ordbestämning (Anmälan av Handbok i lexikografi av Bo Svensén); *Per Ledin*: Att starta upp betyder mer än

starta. Nr 3: *Margareta Westman*: Böcker om skrivande; *Hans Karlgren*: Krympt språk och språkvård; *Catharina Grünbaum*: Isolationism eller självständighet (Anmälan av Språk i Norden 1988); *Birgitta Lindgren*: Kan Ni det här?
Nr 4: *Sara Lidman*: Före ordet; *Hans Dahlbäck*: Så tycker man i Malmö om dialekter; *Catharina Grünbaum*: Språknämndens telefonrådgivning; *Peter Löfström*: Vinröd eller rödvin? *Margareta Westman*: Punkt eller inte punkt vid förkortning?

Svensk skolordlista. 3 uppl. (Tidigare namn: Skolordlista.) Utgiven av Svenska språknämnden och Svenska Akademi-
en. Esselte Studium 1988. 452 s.

DANMARK

Af Else Bojsen (EB) og Henrik Galberg Jacobsen (HGJ)

ARK. Sproginstitutionernes Arbejdsrapporter. Handelshøjskolen i København. Distr.: Det Sproglige Fakultet, Handelshøjskolen i København, Dalgas Have 15, DK-2000 Frederiksberg.

I denne serie arbejdsrapporter er der i 1988 udkommet 5 numre (40–44), bl.a. *Christian Quist*: Afgrænsning, beskrivelse og strukturering af de tekniske fagsprog (ARK 44; 115 + 8 + 18 s.). I januar 1989 udsendtes: *H.-P. Kromann og H.K. Mikkelsen*: Fagsprog og fagsproglig kommunikation. En selektiv systematisk bibliografi ca. 1980–88 (ARK 45; 186 s.).
HGJ

Bang, Jørgen: *Sproget vi bruger*. Munksgaard, København 1988. 95 s. Munksgaards Sprogserie.

Bogen indeholder ca. 250 korte alfabetisk ordnede artikler om forskellige sproglige emner. Artiklerne er bearbejdede versioner af artikler fra Berlingske Tidendes rubrik «Sproget» som Jørgen Bang har redigeret siden 1978. Emnerne i bogen er især sprogrigtighedsspørgsmål og spørgsmål om ords etymologi. Bogen ligger i forlængelse af Jørgen Bangs

tidligere bøger i serien «De Svære Ord», hvis senere bind, *På talefod med sproget*, kom i 1980 (kort omtalt i *Sprog i Norden* 1981, s. 95). *HGJ*

Danmarks gamle Ordsprog. VII:2. Peder Syv Danske Ordsproge II, Kiøbenhafn 1688. Udgivet af John Kousgård Sørensen. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. C.A. Reitzels Boghandel, København 1988. 433 s.

Af Danmarks gamle Ordsprog er indtil nu udkommet: bind I:1-2 (1979), II (1977), IV (1987), V (1981), VI (1980), VII:1 (1983). Bind III ventes udsendt i 1989, og udgaven skal sluttes med registerbind VIII. *EB*

Danske Folkemål. 29. bind. C.A. Reitzels Forlag, København 1987. 158 s.

Af bindets indhold kan nævnes *Inge Lise Pedersen under medvirken af Lise Warburg: Strikningens sproghistorie*. – En historisk og dialektgeografisk undersøgelse af strikning og strikketerminologi i Danmark. *EB*

Danske Folkemål. 30. bind. C.A. Reitzels Forlag, København 1988. 132 s.

Af særlig interesse i dette bind er *Tore Kristiansen: Autoritet og sprog*. Et debatindlæg om sprogforskningens autoritet og ansvar i anledning af James Milroy og Lesley Milroy: *Authority in Language. Investigating Language Prescription and Standardisation* (1985). – Ved en gennemgang af vigtige sprogpoltiske manifestationer som Retskrivningsordbogen, Hirtshalsundersøgelsen (jf. *Sprog i Norden* 1984, s. 117f.) og debatten 1978-81 om modersmålsundervisningen i det danske uddannelsessystem (CUR-debatten) belyser den norskfødte forfatter hvordan den socialt engagerede sprogforskning rent faktisk fungerer i sprogsamfundets normkonflikter i Danmark. Han konkluderer at sprogforskningen er meget langt fra at tage den sproglige variation alvorligt. «Den kan faktisk være mere katolsk end paven i forsvaret for standardideologien», skriver forfatteren med en mild beklagelse over denne forskel mellem danske og norske tilstande. *EB*

Danske Studier 1988. C.A. Reitzels Forlag, København 1988. 193 s.

Bindet indeholder bl.a. en imødegåelse (ved *Erik Hansen* og *Allan Karker*) af *Mogens Løjs* kritik af Retskrivningsordbogen i *Danske Studier* 1987. *EB*

Hansen, Erik: Rigtigt dansk. Hans Reitzels Forlag, København 1988. 175 s.

Størstedelen af bogen udgøres af 40 alfabetisk ordnede artikler om de hyppigste sprogrigtighedsspørgsmål i dansk, fx *ad* eller *af*, *bage(r)st*, *biords-t*, *for* eller *farede*, *fremprovokere*, *hver sin* eller *hver deres*, *i sommer(s)* og *i vinter(s)*, *kommaer*, *nogen* eller *nogle*, *om hvorvidt*, *som der*. De enkelte artikler består af en ræsonnerende historisk og/eller grammatisk hoveddel plus en kortere rådgivningsdel med anvisning på hvad der er korrekt sprogbrug i det foreliggende tilfælde.

Foruden den alfabetiske del indeholder bogen et generelt indledningskapitel om bl.a. sprognormer, sprognormering og sproglig rådgivning. Sidst i bogen er der et fyldigt alfabetisk register. *HGJ*

Hansen, Erik og Jørn Lund: 60 sprogminutter. Hans Reitzels Forlag, København 1988. 125 s.

Bogen indeholder 60 artikler der oprindeligt har været sendt i Danmarks Radios sprogrubrik «Sprogminuttet». De enkelte artikler, der alle er af lidt over en sides omfang, drejer sig om forskellige sprogproblemer og sprogiagttagelser. Som eksempler kan nævnes følgende overskrifter: *Klicheer*, *Fyre og piger*, *En kvart i to eller 13.45?*, *Faktisk*, *Student og studerende*, *Det næste århundrede*, *Stramning eller fyring?*, *Folkeetymologier*, *Starte og begynde*. *HGJ*

Hermes. Tidsskrift for sprogforskning. 1-1988. Udgivet af Det Erhvervsproglige Fakultet, Handelshøjskolen i Århus. 1988. 255 s. Tidsskriftet udkommer med 2 numre om året. Distr.: Hermes, Handelshøjskolen i Århus, Fuglsangs Allé 4, DK-8210 Århus V.

Hermes er et nyt tidsskrift for såvel erhvervs- og fagsproglig forskning som moderne sprogforskning i almindelighed. Det foreliggende nummer indeholder 18 bidrag, bl.a.: *Henrik Holmboe*: Dansk radiærordbog, *Hans-Peder Kromann*: Hvad er erhvervsproglig forskning?, *Günhild Dyrberg mfl.*: Etablering af et juridisk tekstkorpus, *Henning Bergenholtz*: DK88: Et korpus for dansk almensprog. *HGJ*

Holberg-Ordbog. Ordbog over Ludvig Holbergs Sprog. Redigeret af Aage Hansen og Svend Eegholm-Pedersen under medvirken af Christopher Maaløe. Bd. V: St-Ø. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. C.A. Reitzels Forlag, København 1988. 1598 sp.

Med dette bind er værket afsluttet, det første af sin art i Danmark. Samtidig har Det danske Sprog- og Litteraturselskab udsendt et hæfte, *F.J. Billeskov Jansen*: Perspektiver på Holbergordbogen (16 s.).

Værkets tidligere udsendte bind har været omtalt i *Sprog i Norden* 1983, s. 121, *Sprog i Norden* 1985, s. 107f. og *Sprog i Norden* 1987, s. 104. *EB*

Jacobsen, Henrik Galberg: *Erhvervsdansk Opslagsbog. Praktiske sprogproblemer*. 2. udg. Schönberg, København 1988. 103 s.

Bogen er en revideret udgave af det tidligere bind 3 i serien *Erhvervsdansk* (omtalt i *Sprog i Norden* 1986, s. 119). Supplementshæftet fra 1986 (*Sprog i Norden* 1987, s. 105) er indarbejdet i bogen, således at den nu stemmer overens med Dansk Sprognævns Retskrivningsordbog fra 1986. *EB*

Jacobsen, Henrik Galberg og Peter Stray Jørgensen: *Håndbog i Nudansk*. Politikens Forlag, København 1988. 527 s.

Bogen, der på omslaget har undertitlen *Politikens Sprogbrugsleksikon*, indeholder ca. 120 alfabetisk ordnede artikler om fremstillingsmæssige problemer. Artiklerne drejer sig dels om sprogrigtighedsproblemer, herunder retskrivning og tegnsætning, dels om affattelse af større tekster, fx mødereferater og rapporter. Som eksempler på artikler i håndbogen

kan nævnes: *Ad eller af?*, Alfabeter og alfabetisering, Argumentation, Bindebogstaver, Biords-*t*, *Chance* eller *risiko?*, Citatteknik, Dansk for udlændinge, Datoer, *Der* eller *som?*, Ét eller flere ord?, Fremmedord, Grammatik, Komma, Korrespondance, Litteraturfortegnelser, Mødeteknik, Orddeling, R-problemer, Stikordsregistre, Store og små bogstaver, Talord og taltegn, *Vor* eller *vores?*

Hovedvægten i artiklerne ligger på vejledning i løsning af praktiske formulerings- og fremstillingsproblemer, og i hver artikel er der en «Kort og godt»-ramme med et resumé af de vigtigste råd og anvisninger inden for det pågældende emne. Bogen er forsynet med et omfattende og detaljeret emneregister og med en fyldig litteraturliste. *EB*

Jacobsen, Henrik Galberg og Peder Skyum-Nielsen: Erhvervsdansk Grundbog. 2. udg. under medvirken af Nanna Burcharth. Schönberg, København 1988. 196 s.

Bogen er en revideret udgave af det tidligere bind 1 i serien *Erhvervsdansk* (omtalt i *Sprog i Norden* 1986, s. 119). Den nye udgave adskiller sig fra den gamle ved at der er tilføjet et kapitel (af *Nanna Burcharth*) om erhvervs-korrespondance og ved at kapitlerne om fonetik og skønlitterær læsning er udgået. Derudover er kapitlet om principper for tekstproduktion udvidet med en række nye afsnit med anvisninger på hvordan man skriver 'godt'. *EB*

Jakobsen, Finn: Fælder i sproget. Påvirkning og manipulation. Gyldendal, København 1987. 92 s.

Bogen er beregnet for folkeskolens ældste klasser og tilsvarende undervisningsstrin. Kapitlerne i den handler bl.a. om holdningsmarkører, konnotationer, forudsætninger, abstraktioner, platheder og argumentation. En stor del af bogen udgøres af opgaver (i alt 62). *HGJ*

Jarvad, Pia: Danskens røgt og pleje. Navne, stillinger og hilseformer. To artikler, hhv. s. 331-340 og s. 564-574, i Dagligliv i Danmark i vor tid, Bind 1: Samfund og familie. Redigeret af Georg Nellemann, Iørn Piø og Birgit Vorre. Nyt

Nordisk Forlag Arnold Busck, København 1988. 574 s.

Pia Jarvad (tidligere Riber Petersen) orienterer i sine artikler om bevægelser i moderne dansk sprogbrug og sprogdebat. *EB*

Jensen, Leif Becker: Ud af elfenbenstårnet – fortælle teknik for fagfolk der vil skrive en god historie. Teknisk Forlag, København 1987. 142 s.

Som titlen også siger er denne bog en vejledning for eksperter inden for bestemte fagområder i at formidle deres faglige stof til en almen læserkreds. Bogen er skrevet klart og instruktivt og vil kunne bruges både af fagfolk der ønsker at skrive populært og af sprogfolk der underviser fagfolk i popularisering. *HGJ*

Jørgensen, Peter Stray: Skoleslang. Ekstra Bladets Forlag, København 1988. 95 s.

Bogen er en causerende, emneinddelt fremstilling af slang som skoleelever bruger på og om deres skole. Den indeholder bl.a. kapitler om slangudtryk for lokaler og ting på skolen, for undervisningen og fagene, og for lærerne og andre voksne. Sidst i bogen er der et kort generelt kapitel – en «udledning» – om de funktioner som (skole)slang har. *HGJ*

Mål & Måle. 12. årgang, nr. 2–3. Redigeret af Erik Hansen, Ole Tøgeby og Carsten Elbro. G.E.C. Gad, København 1988. 32 s. + 32 s.

Ud over sprogbrevkassen «Sprogligheder» indeholder numrene en række artikler. I nr. 2 kan man læse *Erik Hansen: Velbekomme!* Om stavefærdighed i mad- og restaurationsfaget; *Ole Tøgeby: Underforståelser*, om regler for fordeling af oplysninger i sætningen; *Frans Gregersen: Rasmus Rask 200 år*; *Peter Naur: Programmeringssprog er ikke sprog.* Hvorfor «programmeringssprog» er en vildledende betegnelse. Desuden rummer nummeret en eksempelsamling med konstruktioner af typen *har haft skrevet* fra danske dialekter.

Nr. 3 indeholder bl.a. *Vibeke Dalberg: Indbyggerbetegnelser i dansk*; *Ib Poulsen: Radioavisen og forståeligheden*; *Christian Kock: Hvordan man jonglerer med én bold ad gangen*, om skriftlig fremstilling. *EB*

Nissen, Gunnar: Hvad betyder forkortelsen? 2. udg. Branner og Korch, København 1988. Upag. (Ca. 200 s.).

Hvad betyder forkortelsen?, hvis 1. udgave kom i 1986, er en revideret og forkortet udgave af samme forfatters *Forkortelsesordbog* fra 1974 (omtalt i *Sprog i Norden* 1975, s. 97–98). Den indgår – ligesom den nedenfor omtalte bog om store og små bogstaver – i Gunnar Nissens serie af små opslagsbøger (omtalt i *Sprog i Norden* 1986, s. 121–122). Selvom bogen er mindre omfattende end 1974-udgaven, er den stadig den største danske forkortelsesordbog. *HGJ*

Nissen, Gunnar: Skal det med stort eller lille? Branner og Korch, København 1987. Upag. (Ca. 200 s.).

Bogen er den seneste i Gunnar Nissens serie af små opslagsbøger om sproglige emner (se nærmere ovenfor). Hoveddelen i den er et alfabetisk ordnet leksikon med ord og ordforbindelser der kan tænkes at give anledning til tvivl mht. brugen af store og små bogstaver. Foruden den alfabetiske del indeholder bogen en indledning med generelle regler for brugen af store og små bogstaver. Grundlaget for bogen er reglerne i *Retskrivningsordbogen* fra 1986. *HGJ*

Olsen, John og Bjørn Schiønning: Fodboldslang. Ekstra Bladets Forlag, København 1988. 94 s.

Bogens kapitler gennemgår systematisk de forskellige slangbelagte områder inden for fodboldsporten. De danske *roligans* (dvs. (nogenlunde) fredelige fodboldtilskuere) har særlige gloser for enhver ting og aktivitet: *klatten* eller *læderdyret* ('bolden') skal gerne sendes i *buret* ('målet') uden om *dyretammeren* ('målmanden') så mange gange at man kan tale om en rigtig *målfest*. Under kampen er det nødvendigt at stimulere sig med medbragt *heppevæske* ('øl'), evt. af typen *taskemissiler* ('dåseøl'). Spillerne er bl.a. iført *vortemokkasin* ('fodboldstøvler') og *bolcheposer* ('trøjer med reklamer'), tilskuerne bl.a. *vinkekasketter* ('klappehatte').

Bag i bogen er der en ordliste, *Fodboldslang A–Å*, der går fra det neutrale udtryk til slangudtrykket. *EB*

Pedersen, Viggo Hjørnager: Essays on Translation. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København 1988. 148 s.

Bogen indeholder 10 essays fra 1975–87 om oversættelsesproblemer. Af særlig interesse er Translation and Linguistic Change as Exemplified in a Number of Translations into Danish within the EEC (s. 47–60). Den handler om ændringer i dansk grammatik, idiomatik og ordforråd som må antages at skyldes påvirkning fra især engelsk og fransk via oversættelse af EF-dokumenter. I de fleste tilfælde er der tale om forskydninger som også tidligere er registreret i dansk, men som formentlig forstærkes af EF-oversættelserne. *HGJ*

SPRINT. Sproginstitutionernes tidsskrift. 1988, nr. 1–3. Udgivet af Handelshøjskolen i København. 74 s. (+ 24 siders register) + 61 s. + 79 s. Distr.: SPRINT, Handelshøjskolen i København, Dalgas Have 15, DK-2000 Frederiksberg.

Af særlig interesse er *Carl Vikner*: Data, lingvistik – og trykhedsbehov (om videnskabsteoretiske fordomme i lingvistikken) (nr. 1). Desuden er der i nr. 1 indhæftet et register over indholdet i SPRINT 1977–87 (ordnet efter emner og forfattere). Nr. 2 er et særnummer om dansk, der er forholdsvist nyt som selvstændigt fag på Handelshøjskolen. Det indeholder bl.a.: *Anne-Lise Ebbeskov Larsen og Jan Sørensen*: Hvis sokkelen er i orden, bliver muren så stående? Om praktisk sprogrigtighed i dansk; *Vibeke Rehfeld*: Teknikeren og almensproget – problemer i praksis; *Peter Harms Larsen*: Giv sproget en på frakken. Om at oversætte fra dansk til dansk. *HGJ*

Sprog og følelser. Modersmål-Selskabets Årbog 1988. København, C.A. Reitzels Forlag. 132 s.

Årbogen indeholder 16 bidrag af kunstnere, læger, teologer mv. om sprogets betydning for deres fagområde. Desuden indeholder bogen formandens beretning til generalforsamlingen i 1988. *HGJ*

Sprog og samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 6. årgang, 1988, nr. 1–4. 48 s. + 12 s. + 12 s. + 4 s. Redigeret af Rasmus Bjørgmose. Distr.: Kassereren, Hegnskrogen 22, DK-2800 Lyngby.

Årgangens første nummer er et særnummer om læsning og forståelse med titlen «Læse og forstå – gør vi?». Det inde-

holder 16 bidrag, bl.a.: *Mogens Jansen*: Hvorfor kan vi ikke læse fagtekster? og *Bent Møller*: Ord i statens tjeneste (om forståelsen af fagord). I øvrigt kan nævnes *H.A. Koefoed*: Hvad er rigsdansk (nr. 3). *HGJ*

FINLAND

Av Charlotte von Herten (CvH) och Mikael Reuter (MR)

Brunell, Viking: Kring språktillägningens ekologi. Sammanfattning av sex studier kring skolprestation i modersmålet och finska i den finlandssvenska grundskolan. Jyväskylä universitet, Pedagogiska forskningsinstitutet, Publikationsserie A, Forskning 13. Jyväskylä 1988. 153 s.

Viking Brunells doktosavhandling sammanfattar och diskuterar resultaten från ett drygt decenniums forskning kring elevernas skolprestationer i svenska som modersmål och finska som det s.k. andra inhemska språket i den finlandssvenska skolan. Resultaten visar att såväl skolan som de sociokulturella förhållandena utanför skolan är av stor betydelse för språktillägningen. Framför allt skolprestationerna i finska är tydligt förbundna med hur starkt det finska inflytandet i uppväxtmiljön är, medan resultaten i modersmålet är beroende av mer komplicerade faktorer.

Liksom flera tidigare undersökningar visar Brunells rapport att grundskolan, trots sina mål, inte hittills har lyckats jämnat ut de språkliga skillnader som är relaterade till elevernas socioekonomiska förhållanden. Skillnaden tycks vara av bestående art från och med årskurs tre, och skolan lyckas inte ens minska deras storlek.

Ett problem inom dagens finlandssvenska skola är att de didaktiska traditionerna har utformats för en annan språklig verklighet än den som råder i dag, med en omfattande tvåspråkighet och för vissa elevers vidkommande en klar dominans för finskan. Genom att utveckla och bättre än hittills anpassa både modersmåls- och finskundervisningen till ele-

vernans språkliga förhållanden kan skolan bättre möta den verklighet som eleverna i de finlandssvenska skolorna befinner sig i. Undervisningen och läromedlen bör så vitt möjligt differentieras dels enligt de enskilda individernas varierande behov, dels enligt de olika språkmiljöerna: finskdominerade miljöer, olika typer av dialektala miljöer och miljöer där elevernas språk närmar sig standardsvenskan. För bevarad finlandssvensk livskvalitet behövs också språkstödjande och kulturutvecklande åtgärder utanför skolan, särskilt i finskdominanta miljöer som bl.a. Helsingforsregionen. *MR*

Hansén, Sven-Erik: Folkets språk i folkets skola. Studier i modersmålsämnets mål- och innehållsfrågor i den svenska folkskolan i Finland 1866-1927. Åbo Akademis förlag, Åbo 1988. 343 s.

I denna doktorsavhandling i pedagogik granskas modersmålsundervisningens mål och innehåll i den svenskspråkiga delen av den folkskola som skapades i Finland genom folkskoleförordningen 1866. Utvecklingen följs fram till 1927 då den första egentliga läroplanen tillkom. Trots att den aldrig antogs officiellt kom den i hög grad att påverka folkskolans inre utveckling. Hansén sammanfattar undersökningens frågeställningar i fyra punkter:

1) Det finländska samhället genomgick under den aktuella tidsperioden genomgripande förändringar som kännetecknades av bl.a. motsättningar mellan svenskt och finskt. På vilket sätt inverkade dessa förändringar av social och kulturell art på folkskolans funktion och därmed eventuellt på modersmålsundervisningens funktion och position?

2) Pedagogiskt sett kan man särskilja olika strömningar som medverkade till att forma folkskolans läroplan. Vilken uppgift skulle modersmålsämnet ha enligt dessa olika uppfattningar, och vilka eventuella spår av dessa strömningar kan iaktas i modersmålsämnet?

3) Språkforskningen och språkvården upplevde från 1800-talets mitt en storhetstid som förändrade synen på språkets och modersmålets roll. På svenskt håll i Finland började de finlandssvenska särdragen uppmärksammas genom A.O.

Freudenthals, K. Lindströms och under periodens senare del H. Bergroths insatser. På vilket sätt kom språkforskningen och språkvården att påverka modersmålsämnets funktion och position i folkskolan?

4) Modersmålsämnets moment läsning, skrivning och grammatik bildade tillsammans detta läroämne under den undersökta perioden. På vilka grunder togs momenten in i modersmålsämnet och vilket var innehållet i dessa? Hur förhöll sig de förskjutningar och varierande kombinationer momenten genomgick och ingick i till frågeställningarna under de föregående punkterna?

När Hansén söker svar på dessa frågor beaktar han de tre traditioner som på olika sätt inverkat på folkskolans modersmålsundervisning: arvet från kyrkans folkundervisning och från den lärda skolan samt det språkliga inflytandet från Sverige. *CvH*

Ivars, Ann-Marie: Närpesdialekten på 1980-talet. Studier i Nordisk filologi 70, Helsingfors 1988. 270 s.

Dialekten i den svenskspråkiga kommunen Närpes i södra Österbotten har genom sin särprägel varit föremål för många forskares intresse. Banbrytaren inom finlandssvensk dialektforskning, Axel Olof Freudenthal, disputerade 1878 på en avhandling om Närpesmålet och gav samma år ut en ordbok över dialekten. Under de drygt hundra år som gått sedan dess har samhället genomgått stora förändringar. Den gamla isoleringen mellan stad och bygd, mellan dialekt och riks-språk, har brutits. Genom att lägga upp sin bok som en jämförelse med Freudenthals avhandlingar har Ann-Marie Ivars kunnat beskriva de språkförändringar som skett inom dialekten under de gångna hundra åren på ett sätt som har ett intresse inte bara för studiet av Närpesmålet utan för vår kunskap om språket och dess utveckling över huvud.

Utmärkande för dialekten i Närpes är att den fortfarande har en dominerande ställning som lokalt talspråk. Den har till och med stärkt sin ställning och används nu i fler sammanhang än för något årtionde sedan. Dialekten är det språk-

liga uttrycket för en stor del av den kultur som skapas i Närpes av i dag, också inom t.ex. rockmusiken.

En omständighet som enligt författaren inger bekymmer för framtiden är de talrika riksspråksorden som på längre sikt kan bli ett hot mot dialekten, inte bara mot dess ordförråd utan framför allt mot dess uttal, böjning och syntax. Boken innehåller en tjugosidig förteckning över riksspråkliga lån i dialekten med uppgifter om uttal och böjning.

Som avslutning tar Ivars upp tanken på något slags dialektvård, men förkastar den själv omedelbart. Hur dialekten kommer att gestalta sig i framtiden bestäms helt och hållet av språkbruket, av människorna som talar dialekten. *MR*

Åländskt språk mellan öst och väst. Ålands högskola 1988: 1. Åbo Akademis kopieringscentral, Åbo 1988. 193 s.

Åländskt språk mellan öst och väst inleder Ålands högskolas skriftserie och är en rapport från det första vetenskapliga symposiet om språket på Åland. De nio föredragen som ingår i rapporten har utgångspunkter i arkeologi, historia, kulturhistoria och språkvetenskap och ger en intressant och sammansatt bild av det kulturella och språkliga inflytandet på Åland. De rent språkvetenskapliga bidragen är följande: Peter Slotte: «De åländska bebyggelsesnamnen – vittnesbörd om sentida kolonisation västerifrån», Väinö Solstrand: «Några ord om språket i Åland» (1920), Helena Solstrand-Pipping: «Efterskrift till Några ord om språket i Åland» (1980), Gunilla Harling-Kranck: «Dialektgränsen vid Skiftet. De åländska dialekternas östra gräns», Maj-Len Rönkä: «Åland och 'den skandinaviska hästskon',» (dialektgeografi), Ralf Svenblad: «Ord från öster», Marika Lönn och Hedvig Wallin: «Åländska elevers språkbruk», Kristina Johansson och Inga-Lill Pettersson: «Hur upplever åländsk skolungdom sitt språk?», Pernilla Cammert: «Ålands radiospråk», Ing-Marie Loman: «Bröllopsdikten från Föglö i språkhistoriskt perspektiv» och Erik Andersson: «Ålands litterära språk mellan öst och väst». *CvH*

Sanastotyön käsikirja. Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät (Handbok i terminologiarbete. Principer och metoder i tillämpad terminologi). Red. av Centralen för Teknisk Terminologi. SFS-käsikirja 50, Suomen Standardisoimisliitto SFS, Helsingfors 1988. 222 s.

Termarbete, framför allt på teknikens område, har fått en allt större betydelse. Inte minst det flerspråkiga termarbetet har blivit viktigare i det nordiska samarbetets och den europeiska integrationens tid, och samtidigt är de krav som ställs på termarbetet större än tidigare.

Termarbete utförs på många håll, på myndigheter, i företag och organisationer och av enskilda personer. Ett problem har varit bristande enhetlighet och okunskap om de grundläggande terminologiska principerna. Den finska handbok i termarbete som Centralen för Teknisk Terminologi i Helsingfors har gett ut fyller en lucka och fungerar som ett viktigt hjälpmedel för den som arbetar med terminologi. Den konkreta exemplifieringen och den praktiska uppläggningsen gör boken särskilt användbar. I ett särskilt kapitel behandlas svenskan i det finländska termarbetet. På några få sidor ges information om allt det grundläggande man behöver veta när man arbetar med svenska termer i Finland.

Genom att boken är skriven på finska (även om många av exemplen omfattar svenska och/eller engelska) är den tyvärr inte tillgänglig för en större nordisk publik. *MR*

Terminfo. Centralen för Teknisk Terminologi och Statens tryckericentral. 4 nr a 20 s.

Centralen för Teknisk Terminologi ger sedan början av 1988 ut sin tidskrift *Terminfo* på Statens tryckericentrals förlag i ett större format än tidigare. Tidskriften är tvåspråkig, även om finskan klart dominerar. Ur innehållet kan nämnas en preliminär ordlista över beteckningar för specialskrivtecken (nr 1), en artikel på svenska om begrepp och termer inom begreppsområdet kraftverk (nr 3), en artikel på svenska om sambandet mellan träd, trä, ved och virke (nr 3), en ordlista med termer som hänför sig skivminnen i datorer (nr 4) och en ordlista över olika slag av byggnadsareor

med en jämförelse mellan de finska och de svenska begreppen (nr 4). MR

NORGE

Av Vigeik Leira (VL) og Ståle Løland (SL)

Bjørlykke, Bjørn: Språkutvikling og språklæring, språksystem og kommunikasjon hos barn i førskulealder. LNU/Cappelen 1988. 182 s.

Boka gir en teoretisk innføring i språkutvikling hos barn fram til skolealderen. Den er skrevet med særlig tanke på lærerutdanningen, men kan også brukes i norskundervisningen på andre områder. Forfatteren legger vekt på å sette barns språkutvikling inn i en vid kommunikativ sammenheng, og han trekker inn kroppsspråk og ikke-verbale lyd-språk. Dessuten understreker han den nære sammenhengen mellom erfaring, kommunikasjon, språk og tanke. Framstillingen bygger på et omfattende språkmateriale, som er samlet inn fra flere barnehager i Hordaland og Rogaland. SL

Dysthe, Olga: Ord på nye spor. Innføring i prosessorientert skrivepedagogikk. Det Norske Samlaget 1987. 174 s.

Boka gir en elementær innføring i prosessorientert skriveopplæring. Denne metoden har mange elementer som er velkjent i skolen. Når den likevel blir opplevd som ny av mange lærere, er det fordi det blir lagt mer vekt på skrivning som en prosess enn før, og fordi alle de metodiske enkelt-delene blir satt inn i en helhetlig sammenheng. Forfatteren gjør greie for både den pedagogiske bakgrunnen og tankegangen som ligger til grunn for denne metodikken, og gjennomgår systematisk skriveprosessen fra idéstadiet til ferdig tekst. Boka er praktisk orientert med mange eksempler, samtidig som den er et aktuelt debattinnlegg om prosessorientert skrivepedagogikk og skriveopplæring i skolen. SL

Fjeld, Ruth Vatvedt: Norsk til kontorbruk. Universitetsforlaget, 1988. 234 s.

Undertittelen for denne boka er 'God norsk i administrasjon og forvaltning', og truleg er det offentleg tilsette som vil ha størst nytte av ho. Boka har med mykje av gjengangarstoffet: teiknsetjing, stor og liten førebokstav, og/å, brevoppsett osv. Vidare er mållova gjengjeven, og Norsk språkråd er omtala. Eit nyttig punkt for mange er nok ei urgreiing om det å slå opp i ordbøker, og om kva ein kan finne der. *VL*

Flaten, Gro og Aage Rognsaa: Lærebok i norsk for den videregående skolen. Gyldendal Norsk Forlag 1987. 230 s.

Boka henvender seg til elever på allmennfaglig studieretning i den videregående skolen, men den kan også leses med utbytte av andre. Den tar opp emner som kommunikasjon, muntlig og skriftlig framstilling, argumentasjon, språklige virkemidler, tekstsammenbinding, grammatikk og skrivereglar. Prinsippene i prosessorientert skrivepedagogikk går som en rød tråd gjennom hele boka. Forfatterne legger vekt på at elevene skal få kunnskaper om språket, samtidig som de selv lærer å bruke det. *SL*

Frå smått til stort. Nordistikk i Bergen gjennom 70 år. Redigert av Jarle Bondevik. Eigenproduksjon Nr 33/1988, Nordisk institutt, Bergen. 196 s.

I 1918 vart det oppretta eit professorat ved Bergens Museum i 'vestlandsk dialektforskning', no professorat i 'norsk målvitskap' ved Universitetet i Bergen. Egil Pettersen overtok professoratet i 1970. Boka gjev eit oversyn over verksemda til dei fem som har sete i stillinga før han: Torleiv Hannaas (1918–1929), Gustav Indrebø (1930–1942), Olai Skulerud (1944–1951), Mikjel Sørli (1952–1958) og Per Thorson (1959–1969). Boka har og eit oversyn over tilsette i vitskapelege stillingar og uteksaminerte hovudfags- og magistergradsstudentar ved Nordisk institutt i Bergen fram til 1988. *VL*

Faarlund, Jan Terje: Morfologi, bøyingsystemet i nynorsk og bokmål. Det Norske Samlaget 1988. 134 s.

Boka dekker morfologi-delen av grunnfagspensumet i norsk ved universiteter og distriktshøyskoler, og den kan også brukes i lærerutdanningen. Forfatteren har to siktemål med boka: Den skal være en systematisk innføring i fleksjonsmorfologien i bokmål og nynorsk, og den skal tjene som en praktisk håndbok i rettskrivning. Perspektivet er for det meste synkront. Diakrone forhold er trukket inn bare når de kan forklare synkrone forhold som ellers ville virke tilfeldige eller umotiverte. Boka har tre deler: en allmenn del og to spesielle deler, en for hver av de offisielle målformene. *SL*

Golden, Anne; Kirsti Mac Donald og Else Ryen: Norsk som fremmedspråk. Grammatikk. Universitetsforlaget 1988. 372 s.

Tre av lærarane ved *Institutt for norsk som fremmedspråk* ved Universitetet i Oslo har gått saman om å lage denne boka. Ho føreset ein god del grunnlagskunnskapar og tek mellom anna opp emne som grunnfagsstudentar vil kjenne seg att i. Dei tre hovudbolkane i boka er kalla *Bøyning, Setningsstrukturer* og *Uttrykksmåter*. I setningskapitlet er dei to leddstillingsskjemaa omtala. Diderichsen er vel enno miskjend blant mange norsk lærarar, men nett i undervisning av frammandspråklege har feltanalysen vist seg å ha nytteverdi, til dømes når ein skal greie ut om *ikkje*, som så ofte blir feilplassert av utlendingar. Bolken med uttrykksmåtar tek for seg mange praktiske problem, slike ting som også nordmenn kan ha vanskar med, eksempelvis *i/på* ved stadnemningar og annan preposisjonsbruk. Boka er eit verdfullt tilskot til den norske grammatiske litteraturen og vil vere nyttig også for folk med norsk som morsmål. *VL*

Grepstad, Ottar: Retorikk på norsk. Det Norske Samlaget 1988. 314 s.

Grepstad er redaktør i tidsskriftet *Syn og Segn*. I denne boka har han samla ei rad sjølvskrivne artiklar, tidlegare publiserte fleire stader. Med ein nyskriven artikkel *Retorikk*

i teori og praksis som utgangspunkt har han prøvd å plassere dei inne i ein heilskap. Emna han tek opp til drøfting er mangslungne, mellom anna James Bond-filmar, kamponggar under EF-striden, språkbruk i partia Høgre og Venstre, den norske målrørsla, politiske utspørjingar i Norsk rikskringkasting. Boka er jamt over interessant, men klårt i utkanten av det språkvitskaplege feltet. VL

Grønstøl, Sigrid Bø og Hallstein Grønstøl (red.): Landet nord for Sinsenkrysset. Regionalismen i norsk kultur. Det Norske Samlaget 1988. 155 s.

Boka inneheld tolv artiklar som tar opp forskjellige sider ved norsk kulturliv frå morsmålsopplæring til malerkunst. Forfatarne hevder at det er det regionale kulturlivet som blomstrar i dag, mens «finkulturen» i hovudstaden på mange måter er inne i en krise. I artikkelen «Skolen, språket og landsdelen» skriver *Tove Bull* om forholdet mellom dialekt og skriftspråk i skolen og om den livlige diskusjonen i forbindelse med den nye mønsterplanen for grunnskolen. *Idar Stegane* skriver om nynorsk boksalg i bygdene, og *Stephen Walton* sammenlikner den walisiske språkstriden med den norske. SL

Hertzberg, Frøydis, Wenche Vagle og Terje Spurkland: I klartekst. Festskrift til Bernt Fossestøl på 60-årsdagen 30. juli 1988. Novus forlag 1988. 184 s.

Festskriftet inneheld disse artiklene: *Bjørg Adine Michalsen*: Delikatesser fra barnefonologien (om utviklingshemmede barn med lite utviklet språk), *Synnøve Hilden*: I begynnelsen var ordet. Semantiske kjeder i Johannes-prologen (Joh 1, 1–18), *Gunvor Mejdell*: Retorikk og kodebruk. President Mubaraks tale til det arbeidende egyptiske folket 1. mai 1987, *Kjersti Fløttum*: Overflødig informasjon i en tekst – en resymørs vurdering, *Norunn Askeland*: Poetisk og semantisk struktur og retorisk strategi i eit dikt av Olav H. Hauge, *Liv Blikrud*: «. . . som taarens liv i rav». Lidelse og visjon i Claes Gills lyrikk, *Ingeborg R. Kongslie*: Skrivemåte og verdisyn i Ivar Aasens lyrikk, *Ruth Vatvedt Fjeld*: Noe vagt om vaghet, *Eli Glomnes*: Kommunikasjon i handlings-

teoretisk perspektiv, *Reidunn Guldal*: «Siden du spør, og fordi jeg liker deg så godt, . . .» (om bruken av årsakskonjunksjoner), *Dagfinn Worren*: Berre ord (om ordforklaringer i ettspråklige ordsamlinger på allmennspråk), *Frøydis Hertzberg*: Amerika! eller en sjuårings vei til skriftspråket, *Tove Berg*: Språkforskeren og pedagogen (om Bernt Fossetøl). *SL*

Mangerud, Turid: *Analyse av tyrkiske grunnskoleelevers norske mellomspråk*. Institutt for norsk som fremmedspråk, Universitetet i Oslo 1989. 112 s.

Dette er nr. 9 i ein skriftserie som instituttet kallar «NOA - norsk som andrespråk». I det norske skuleverket er norsk som andrespråk no eit eige fag med eigen læreplan og egne vurderingskriterium. Faget står truleg framfor ei snøgg utvikling med aukande tyngd i skule og samfunn. Det er difor viktig å få fram forskning som kan vere med å betre både elevundervisninga og læraropplæringa. *Mellomspråk* er eit nyord i norsk (frå byrjinga av 80-åra) og også eit temmeleg nytt omgrep i språkvitskapen, visstnok introdusert som *interlanguage* i 1972. Mellomspråket står mellom *morsmålet* og *målspråket* og er den verkelege språkvarianten som kvar einskild elev sit inne med til kvar tid på vegen mot det å kunne meistre målspråket. Mangerud byggjer sin analyse på setningsskjemaet til Diderichsen. Boka er ein forkorta versjon av ei hovudfagsoppgåve. *VL*

Norsk lingvistisk tidsskrift. 1 og 2 1988. Redaktør: Ernst Håkon Jahr. Novus forlag 1988. 319 s.

Heftet inneheld foredrag fra det andre møtet om norsk språk (MONS 2), som ble holdt i Trondheim 13.-14. november 1987. Blant emnene som blir tatt opp, kan vi nevne: datalingvistikk (Helge Dyvik), lærebokspråk (Ingvild Eknes), spredning av skarre-r (Arne Kjell Foldvik), språket i fotballreferater i tre Oslo-aviser (Jan Hoel), jamstillingsvedtaket i 1885 (Ernst Håkon Jahr og Ingrid M. Schanke). Dessuten inneheld heftet anmeldelser av disse bøkene: Wilhelm Gerdener: *Der Purismus im Nynorsk*, Helge Sandøy: «Han er åt og kjem seg». Om ein vestnordisk aspektkon-

struksjon, Kjell Ivar Vannebo: En nasjon av skriveføre: Om utvikling fram mot allmenn skriveferdighet på 1800-tallet, Egil Børre Johnsen (red.): Vårt eget språk 1-3. *SL*

Omdal, Helge (red.): Informasjonskløftene og demokratiet. Universitetsforlaget 1988. 184 s.

Denne artikkelsamlingen tar utgangspunkt i foredrag og innlegg som ble holdt på en nordisk konferanse om «Informasjonskløftene og demokratiet» i Kristiansand 4.-6. november 1985. Forfatterne kommer fra forskjellige fagområder som språkvitenskap, sosiologi, statsvitenskap, jus, psykologi, pedagogikk, informasjonsvitenskap og medieforskning. Artiklene belyser informasjonskløftene i samfunnet og drøfter den faren de representerer for våre moderne demokratier. Språkkjøftene er en vesentlig del av informasjonskløftene. Dette blir behandlet i flere artikler. *Claes Eklundh* skriver om «Rättsspråket – var mans egendom eller bara för jurister?» I artikkelen «Den offentliga svenskan under 10 år – en presentation och några reflektioner av en språkvårdare» gir *Kenneth Larsson* en oversikt over alt det som blir gjort i Sverige for å motarbeide myndighetenes og politikernes «krångelsvenska». Det offentlige språket er også emnet for *Liisa Huovinen-Nybergs* artikkel om «Ämbetsspråket och demokratin – möjligheter och gränser i arbetet på ett bättre offentligt språk». Dessuten kommer hun inn på en del av det språkgranskings- og rådgivningsarbeidet som Forskningscentralen för de inhemska språken driver i Finland. I artikkelen «Språket er vårt?» drøfter *Helge Omdal* spørsmålet om hvem lovspråk og offentlige dokumenter egentlig er skrevet for, og hva grunnen kan være til at en i hvert fall i Norge ser så få resultater av arbeidet med byråkratspråket. *SL*

Sandøy, Helge (red.): Talemål i Bergen 4. Målføresamlinga Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, 1988. 138 s.

I åra 1977-83 samla Nordisk institutt i Bergen inn materiale til prosjektet «Talemål hos ungdom i Bergen». Materialet er no lagt til Målføresamlinga og er grunnlag for ein skriftserie. Det fjerde heftet i serien har artiklar av Johan Myking

om «Grammatiske kv-ord som sosiolingvistisk variabel» og av Jon Erik Hagen om «Bergensmålets fleksjonsmorfologi». Fleire av standardverka om måla i dei store byane i Noreg skriv seg frå dei to–tre første tiåra av dette hundreåret. Særleg med talemålsundersøkingane i Oslo og Bergen har ein teke til med å ajourføre kunnskapane på dette feltet, og bymåla byrjar å få ein meir rettvis plass i målføregranskingska. *VL*

Skrijving i skolen 1. Halvårsskrift for prosessorientert skrivepedagogikk. Redigert av Marte Halse, Torlaug Løkensgard Hoel og Jan Smidt. LNU/Cappelen 1989. 118 s.

Hefet inneholder bidrag fra elever, lærere og forskere som har erfaring med prosessorientert skrivepedagogikk. Bidragene spenner fra barnetrinnet i skolen til universitetene. Hefet inneholder blant annet praktisk-pedagogiske undervisningsopplegg, skrivepedagogikk for elever med dysleksi, teoretiske artikler og kritiske betraktninger om skrivepedagogikken. Det er meningen at publikasjonen skal gå inn i en serie som tar opp spørsmål med tilknytning til prosessorientert skrivepedagogikk. *SL*

Tekstkritisk teori og praksis. Redigert av Bjarne Fidjestøl, Odd Einar Haugen og Magnus Rindal. Novus 1988. 156 s.

Boka inneheld dei innlegga som vart haldne på det nordiske forskarsymposiet i tekstkritikk i Godøysund 19.–22.5. 1987. Symposiet med norrønfilologar og andre mellomalderforskarar var det første i sitt slag i Norden. Mellom dei emna som vart drøfta, kan nemnast utdanning av mellomalderfilologar og bruk av datamaskin i handskriftsanalyse og i tekstutgjeving. Boka har eit oversyn over planlagde tekstutgjevingar i prent og faksimile. *VL*

Ung i Norden. Den røde tråden. Redigert av Kirsten Borberg, Barbro Cronberg, Hein Ellingsen, Chris Nyström. LNU/Cappelen, Gyldendal, Esselte 1988. 134 s.

Boka er en oppfølging av *Barn i Norden*, som kom ut i 1984. Det er en antologi med tekster på norsk, svensk og

dansk til bruk i grannespråksundervisningen på ungdomstrinnet. Det er også med korte prøver på finsk, islandsk, grønlandsk, færøysk og samisk, i originalversjon og oversettelse. Tekstene er hentet fra skjønnlitteratur, intervjuer, ukebladinnlegg, leksikonartikler osv. Målet har hele tiden vært å finne fram til tekster som vil engasjere ungdommen. Bak i boka er det en metodisk del som legger opp til forskjellige former for tekstarbeid, både individuelt og i gruppe. Dessuten er det en ordliste med oversettelse av vanskelige ord og en oversikt over nyttige adresser i Norden. Boka er laget med støtte fra Nordisk ministerråd som et ledd i en handlingsplan for bedre språkforståelse i Norden. *SL*

Vikør, Lars S.: Språkplanlegging. Prinsipp og praksis. Novus 1988. 176 s.

Medvitne inngrep i språkbruk, forbod og påbod i språkspørsmål, det er slikt som statlege språknemnder og private språkakademi steller med. I den daglege verksemda i slike organ skortar det nok ofte på at ein stiller spørsmål til seg sjølv om *kva* ein gjer, med *kva* rett og *kva* siktemål ein gjer det ein gjer. Forfattaren arbeidde sjølv som konsulent i Norsk språkråd eit par år på 70-talet. Han kjende då behov for å ta opp til drøfting haldningar og prinsipp bakom arbeidet og avgjerdene i slik verksemd. Vikør drøftar mellom anna dei grunnleggjande omgrepa som er knytta til ord som *norm*, *normal*, *normering*, *språkrøkt*, *språkplanlegging* osv. Han seier at det knapt kan tenkjast ei verdinøytral språkplanlegging, og han meiner at språkplanleggingsvitskapen har til oppgåve å greie ut om dei kreftene som påverkar og styrer språkbruk. Boka gjev eit godt grunnlag for vidare studium på dette feltet. *VL*

Vinje, Finn-Erik: Måltrøst. Regler for god språkbruk. Universitetsforlaget 1988. 192 s.

Boka er ei samanpressa utgåve av *Moderne norsk* og *Skriveregler*. Vinje samlar her ei rekkje av dei mange råda han har å gje om korrekt og god språkføring. For ålmenta vil truleg denne boka vere greiare å ty til enn dei to andre. *VL*

Vinje, Finn-Erik: Rent ut sagt – . NKS-forlaget 1989. 200 s.

Med denne nye boka skiftar Vinje emne frå skrift til tale. Undertittelen er «En veiledning i østnorsk standardtalspråk», og med det er det sagt mykje om siktemålet med boka. Innafor ramma av den austnorske standarden blir det gjeve råd og rettleiing om det å tale rett og tydeleg når ein vender seg til ålmenta, til dømes i NRK. Gjennomgangsproblem som trykk, tonem, intonasjon, uttale eller ikkje av bokstavar, blir drøfta og dei korrekte variantane gjevne. Vinje har også sitt å seie om talesnøggleik, pausar, ordval og setningsbygging. Boka er utgjeven i samråd med Norsk rikskringkasting og Forbrukar- og administrasjonsdepartementet. *VL*

Aase, Laila: Stilskrivning og danning. Om skriveopplæring i videregående skole. Landslaget for norskundervisning/Cappelen 1988. 154 s.

Boka er utformet som et debattinnlegg om skriveopplæring. Framstillingen bygger på et utviklingsprosjekt der en gruppe norsklærere ved Bergen Katedralskole deltok. Forfatteren av boka ledet prosjektet. Hun drøfter spørsmål som: Hva er en god tekst? Hvilke krav kan vi stille til elevenes sjangerforståelse? Hva er den beste progresjonen i skriveopplæringen? Hvordan kan vi diagnostisere elevtekster, og hvilke konsekvenser får dette for veiledning og rettepraksis? *SL*

SVERIGE

Av Birgitta Lindgren (BL), Lena Moberg (LM), Jan Svanlund (JS) och Margareta Westman (MW).

Chrystal, Judith-Ann: Engelskan i svensk dagspress. Skrifter utg. av Svenska språknämnden 74. Esselte Studium 1988. 246 s. Ak. avh.

I sin avhandling redovisar författaren den mest omfattande undersökning som gjorts om engelska lån i svenskan.

Som framgår av titeln utgörs materialet av dagstidningar. Lånens grad av etablering och anpassning till svensk stavning och böjning behandlas, liksom vilken funktion lånen har. Används de när man saknar något svenskt ord eller används de i stället för ett svenskt ord, därför att engelskan har högre prestige? *BL*

Dagens Nyheters Skrivregler. Dagens Nyheters förlag 1988. 33 s.

Dagens Nyheters Skrivregler har kommit ut i en ny, totalt omarbetad version, som också har fått en mer läsvänlig grafisk utformning. Innehållet i reglerna har dock inte förändrats på något revolutionerande sätt sedan förra upplagan. Det är främst presentationen som är ny.

DN:s Skrivregler behandlar i första hand de formella sidorna av skrivandet: bruket av skiljetecken, stor och liten bokstav, stavning och böjning etc. *JS*

Ekerot, Lars-Johan: Så-konstruktionen i svenskan. Konstruktionstypen »Om vädret tillåter, så genomföres övningen» i funktionellt grammatiskt perspektiv. Lundastudier i nordisk språkvetenskap 42. Lund University Press 1988. 292 s. Ak. avh.

Så tillhör de förföljda småorden i svenskan. Ordet betraktas ofta som talspråkligt och onödigt. Språkvårdare har traditionellt kunnat godta skriftspråkligt *så* i konditional satsfogning och måhända vid långa fundament som markör för att fundamentet är slut och eftersatsen börjar. I övrigt brukar ordet brännmärkas, särskilt i skolundervisningen.

Ekerot visar i sin doktorsavhandling att ordet har många fler funktioner och att ett *så* inte sällan påverkar tolkningen av en mening. Framför allt används ordet, menar Ekeroth, som ett sätt att manifesteras att det rör sig om en påståendemening vid vissa konstruktioner där ordföljdsskillnader inte kan signalera detta. *Så* skulle här ha en sorts platshållarfunktion liknande den som tillkommer det formella subjektet *det*.

Författaren undersöker också noga vid vilka konstruktioner *så* är användbart, mindre användbart respektive omöjligt.

I sin fortlöpande analys av *så*-konstruktionen berör Ekerot också en mängd svåra språkteoretiska problem, vilket gör avhandlingen intressant också för dem som kanske tror att *så* är ett alltför futtigt ord att beskriva grammatiskt. JS

Garme, Birgitta: Text och tanke. Liber 1988. 189 s. Ak. avh.

Material för denna undersökning är 108 fria elevuppsatser av skolungdomar från sjunde, nionde och elfte skolåret. Författaren analyserar och diskuterar uppsatsernas innehåll, olika sätt att anknyta till den givna uppgiften, olika sätt att avgränsa ämnet och hantera berättarens respektive berättelsens tid. Vidare tar hon upp skilda användningar av direkt anföring och återgivet tal, skribenternas hållning till sin text och värderande inslag i berättelserna. Utöver analyserna redovisas också en elevenkät.

Analyserna rör framför allt vilken roll olika skrivstrategier kan spela för utvecklingen av barns skrivförmåga. Särskilt intressant är diskussionen om dialogformens betydelse för en ovan skribent att komma vidare med den egna texten.

MW

Jarrick, Arne och Josephson, Olle: Från tanke till text. En språkhandbok för uppsatsskrivande studenter. Studentlitteratur 1988. 129 s.

Boken är »en vägledning i konsten att ordna tankarna till text». Här behandlas hur man bygger upp meningar, stycken, avsnitt och kapitel. Men också skrivandet som en process berörs: hur man planerar, strukturerar, formulerar, skriver och skriver om.

Det är dock inte bara skrivandet i snäv bemärkelse som diskuteras. Författarna visar hur man för forskningsdagbok, de talar om hur man bestämmer ett preliminärt syfte och om teories roll i arbetet.

Jarrick och Josephson för alltså en mycket nyttig diskussion om skrivandets roll i forskningsarbetet. Det finns ju faktiskt många som tror att tänkandet är en sak som när den är utförd bara ska kläs i ord. MW

Ljung, Magnus: *Skinheads, hackers & lama ankor*. Trevi 1988. 193 s.

I populärvetenskaplig form presenterar författaren, som är professor i engelska, sin undersökning av engelska ord och uttryck i svenskan och svenskers attityder till engelska lån. Han ger också en historisk bakgrund till engelska lånord i svenskan och en genomgång av engelskans ställning i världen, som långgivare och som »världsspråk». *BL*

Lundbladh, Carl-Erik: *Adjektivets komparation i svenskan. En semantisk beskrivning*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap 40. Lund University Press 1988. 196 s. Ak. avh.

I denna doktorsavhandling beskrivs vilken innebörd ett komparativt eller superlativt adjektiv har. Beskrivningen omfattar såväl ändelseböjning (*vackrare* – *vackrast*) som konstruktion med *mer/mest*, och vissa betydelskillnader mellan de båda komparationsformerna påvisas. Komparationsformernas gradbetydelse beskrivs med olika skalor. Författaren visar vidare att komparerbarheten hos ett adjektiv inte bara sammanhänger med adjektivets egen betydelse utan också med adjektivets semantiska relation till ett substantiviskt huvudord. Slutligen beskrivs vilka jämförelser vi kan göra med komparativer och superlativer samt vilken betydelse bestämningsord som *mycket*, *ännu*, *desto*, *allra* har i förbindelse med ett komparerat adjektiv. *LM*

Löfgren, Orvar (red): *Hej, det är från försäkringskassan. Informaliseringen av Sverige*. Natur och Kultur 1988. 218 s.

Temat för den här skriften är den informalisering – eller intimisering – som Sverige anses ha genomgått under de senaste decennierna. Frågan har stötts och blötts i ett tvärvetenskapligt samarbete vid Lunds universitet mellan forskare från skilda humanistiska discipliner: etnologi, idéhistoria, konstvetenskap, lingvistik och nordistik. Resultatet har blivit denna bok, där man bl.a. kan läsa om akademikers informallitet, ämbetsmannaideologi, socialarbetares möten med klienterna samt utvecklingen inom myndighetsarkitektur, myndighetsbroschyrer, etikethandböcker och ungdoms-

böcker. De sistnämnda ska illustrera kommunikationsmönstren inom familjen. Du-reformen förs ofta på tal, men flera författare tar också upp dagens tendens till reformalisering, alltså en återgång till mer formella kommunikationsstrategier. JS

Löfqvist, Gert: Studier av elevers skrivförmåga. Uppläggnings och innehåll. Pedagogisk orientering och debatt, nr 80. Studentlitteratur 1988. 187 s.

The International Association for the Evaluation of Educational Achievement, IEA, satte 1980 i gång en stor internationell undersökning av skolungdomars skrivförmåga. Författaren till denna bok var ansvarig för den svenska delundersökningen och redogör här dels för den allmänna teoretiska bakgrunden, dels för den praktiska uppläggnings av det svenska projektet.

Sammanlagt deltog i Sverige ca 4 400 elever med ca 11 000 uppsatser. Dessutom genomfördes rätt stora enkäter, både bland elever och bland skolledare och lärare. En kardinalpunkt i hela undersökningen är naturligtvis bedömningen av uppsatserna, och Löfqvist presenterar och exemplifierar hur detta gick till. (Se även nästa bok.) MW

Löfqvist, Gert: Elever skriver uppsats. Pedagogisk orientering och debatt, nr 79. Studentlitteratur 1988. 115 s.

En uppgift i den internationella undersökningen av skolungdomars skrivförmåga bestod i att eleven skulle ge en yngre kamrat minst fem goda råd om hur man skriver en bra uppsats. I Sverige utfördes uppgiften av drygt 2 100 elever från nionde, elfte och tolfte skolåret.

En tredjedel av uppsatserna har analyserats noggrant efter arten av de råd som gavs. För analysen utarbetades ett schema över de olika kategorier som råden kunde hänföras till. Löfqvists redogörelse ger en nyanserad bild av svenska skolelevers uppfattning om vad som är viktigt i uppsatsskrivning i skolan.

Detta är alltså bara en delrapport från det stora svenska delprojektet. Vi kan vänta oss fler rapporter om detta stora, värdefulla material. *MW*

Mårtensson, Eva & Svensson, Jan: Offentlighetsstruktur och språkförändring. Nordlund 14. Institutionen för nordiska språk vid Lunds universitet 1988. 217 s.

I denna volym redovisas resultatet av planeringsarbetet inför ett projekt om det offentliga samtalet i Sverige under efterkrigstiden. Jan Svensson inleder med uppsatsen *Det offentliga samtalet – kommunikationsteoretiska utgångspunkter*, där de karakteristiska dragen i det moderna samhällets offentlighetsstruktur diskuteras med utgångspunkt i Jürgen Habermas offentlighetsteori. Ordet *offentlighet* används i denna diskussion i betydelsen »en arena för diskussion av gemensamma angelägenheter» och uttrycket *det offentliga samtalet* i betydelsen »det språkbruk som förekommer i denna offentlighet».

I en följande uppsats, *Kommunikationsförhållanden i efterkrigstidens Sverige*, diskuterar Jan Svensson vidare hur förutsättningarna för det offentliga samtalet har utvecklats under efterkrigstiden, och hur förändringarna av offentligheten reflekteras i det offentliga språkbruket.

Med uppsatsen *Förändringar i 1900-talets svenska. En litteraturgenomgång* ger Eva Mårtensson en värdefull sammantällning av dokumentationen kring de språkliga förändringar som skett under 1900-talet. Sociala och regionala förskjutningar, ändrade kommunikationsmönster och nya ideologiska betraktelsesätt har påverkat språkutvecklingen mot större enkelhet. I kontrast mot denna utveckling, som gör det lättare för alla att behärska språket, står emellertid en tendens till att använda komplicerade fackspråk med hög abstraktionsnivå och svåra ord som i stället vidgar språkklyftorna i samhället. Olika krafter styr språkbruket i olika riktningar, och det är svårt att säga vilka krafter som till slut kommer att visa sig starkast. *LM*

Nysvenska studier 67, 1987. Tidskrift för svensk stil- och språkforskning. Almqvist & Wiksell 1988. 202 s.

Boken innehåller bl.a. följande artiklar. Mats Thelander: *Nu eller alltid? Perspektiv på 110 års nusvenska*. Ulf Teleman: *De svenska svordomarna och deras grammatik*. Barbro Söderberg: *Svensk språkvård och ofödda lammskinn. Om förledsbestämning*. BL

SLÅ 1988 – Grannspråk i samspråk. Svenskläraryrkesförbundet 1988. 224 s.

Temat för boken är alltså den nordiska språkgemenskapen. Den inleds med en artikel av Per Ivar Vaagland: *Grannspråk – ein nødvendig 'luksus'*. Därefter följer artiklar av författare, lärare och lärarutbildare från hela Norden. Syftet är enligt förordet: »både att öka kunskapen hos svensklärare om de nordiska grannländernas kultur och att stimulera till ökade undervisningsinsatser». BL

Strömquist, Siv: Skrivprocessen. Teori och tillämpning. Studentlitteratur 1988. 112 s.

Skrivundervisningen i svenska skolor har diskuterats alltmör. Många anser det mindra lyckat att bara bedöma färdiga skrivprodukter och påpeka fel i dem. I stället vill man ha ett annat undervisningssätt, där de olika faserna i processen att skriva en text med innehåll och syfte lyfts fram och tränas.

I den här boken förklarar författaren, som är högskolelektor, grundidéerna bakom de nya tankarna. Många av dem är utvecklade i amerikanska projekt men har sina rötter i antik retorik. Hon tar upp förstadiet, skrivstadiet och efterstadiet men betonar samtidigt att de olika faserna flyter in i varandra.

I bokens andra huvudavsnitt om processororienterad skrivundervisning diskuteras konsekvenserna för skolan. Hon illustrerar olika aspekter, bland annat med hjälp av verkliga skoluppsatser.

Strömquists framställning ger en god översikt över grundtankarna och hon utvecklar dessutom hur de kan utnyttjas i skolans skrivundervisning. Hon betonar att detta inte inne-

bär en fast metod; det är läraren som måste utforma själva undervisningen. Författaren ger dock en hel del goda råd och tips och dessutom litteraturförslag. *MW*

Svarta listan 1988. Ord och fraser som kan ersättas i författningsspråk. Utgiven av Statsrådsberedningen. 9 s.

I denna lista föreslås alternativ till olämpliga kanslispråkliga uttryck. Den är alfabetiskt uppställd och tar upp två kategorier av ord och fraser. Den ena består av ålderdomliga och ovanliga uttryck eller ord som är bekanta för flertalet språkbrukare i en annan betydelse. Den kanslispråkliga användningen är således obegriplig eller vilseledande för många. Den andra kategorin utgörs av uttryck som är stela och uppstyltade. De behöver alltså inte vara svåra att förstå, men de ger texten en översåtlig ton som dagens medborgare ofta har svårt att acceptera.

Trots titeln är kanslispråksfraserna inte totalt förbjudna hädanefter. Departementstjänstemännen ska inte mekaniskt ersätta de svartlistade uttrycken med listans alternativ. Rekommendationerna är ofta nyanserade och fråntar inte författarna skyldigheten att själva reflektera över språkformen – och ta ansvar för den. *JS*

Svenska i skolan 29–32 1987, 1–4 1988. En fortbildningstidskrift om språk, litteratur och kultur i skolan. Utg. av Utbildningsförlaget.

Som tema för numren under 1987 anges: nr 29 »Tipsextra 1» (innehåller tips om uppläggning av lektioner i svenskämnet), nr 30 »Svenska för alla», nr 31 »Ämne i utveckling», nr 32 »Om skrivning».

Från år 1988 numreras tidskriften årsvis. Nr 1: »Läsa och skriva», nr 2 »Kompletteringsfortbildningen» (dvs. fortbildning av nu verksamma lärare med anledning av den nya lärarutbildningen), nr 3 »Den nya lärarutbildningen, nr 4 »Barns och ungdomars levnadsvillkor och språkförmåga». *BL*

Svenskans beskrivning 16. Förhandlingar vid sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning. Vol. 1-2. SIC 21a. Tema Kommunikation vid Linköpings universitet 1988. 545 s.

Sammankomstens tema var *Svenskan i bruk*. Bland de 36 bidragen kan nämnas Claes-Christian Elert: *Förändringar i svenskt uttal under de senaste hundra åren*, Mona Lansfjord: *Elevers språkliga utveckling i gymnasieskolan*, Kristina Nikula: *Finlandssvenska - vad är det?*, Margareta Westman: *Åsikter om svenskt språkbruk. BL Svenskläraren 1-4 1988. Medlemsblad för Svenskläraryöreningen.*

Tidskriften har inte temanummer utan varje nummer innehåller artiklar med skilda innehåll. Speciellt nummer 1 och 2 innehåller flera artiklar som ägnar sig åt den språkliga sidan av ämnet. *BL*

Nye ordbøger og ordlister

DANMARK

- Albertus, Flemming efter Vilh. Ludvigsen: Dansk Skoleordbog. Retskrivnings- og Fremmedordbog.* 29. udgave. Gjellerup og Gad, København 1987. 297 s.
- Albertus, Flemming: Gjellerups Fremmedordbog.* Gjellerup & Gad, København 1988. 485 s.
- Andersen, Knud, Måfer, Giovanni og Juul Madsen, Carla & H.: Italiensk-dansk Ordbog.* 2. udgave, 3. oplag. Gyldendal, København 1988. 485 s.
- Axelsen, Jens: Engelsk-dansk Ordbog.* 11. udgave. Gyldendal, København 1988. 631 s.
- Bertelsen, Tue mfl.: Børsens Informatik-Leksikon.* Børsens Forlag, København 1987. 428 s.
- Bolt, Dieter: Min edb ordbog.* Informatikserien. Munksgaard, København 1988. 63 s.
- Brink, Lars: Dansk-svensk ordlista. De 1000 vanligaste danska orden bortsett från de 856 självklara.* Nordisk språksekretariat og Bokklubben Norden 1988. 43 s.
- Brüel, Sven og Nielsen, Niels Åge: Gyldendals Fremmedordbog.* 10. udgave. Gyldendal, København 1987. 641 s.
- Brøndegaard, V.J.: Hvorfor hedder den det? Plantenavnenes ABC.* Rosenkilde og Bagger, København 1987. 157 s.
- Eriksen, Jørgen og Hamburger, Arne: Forkortelser i hverdagen.* Dansk Sprognævns skrifter 13. Gyldendal, København 1988. 115 s.
- Fjernvarmeordbog.* 2. udgave. Nordvarme. 1987 (dansk, finsk, islandsk, svensk, engelsk, tysk).

- Fog, Jørgen (red.): Politikens Jagtbog. 2. udgave. Politikens Forlag, København 1988. 392 s. (Ordlister: s. 380-387).*
- Färg- och lackteknisk ordlista. Svensk-engelsk-fransk-tysk-dansk-norsk-finsk. TNC 88. Tekniska nomenklaturcentralen, Stockholm 1988. 288 s.*
- Geologisk ordlista. Sv-E-F-S-D-Da-No-Fi. TNC 86. Tekniska nomenklaturcentralen, Stockholm 1988. 482 s.*
- Glossarium. Fiskeredskaber. Europæiske Fællesskaber, Kommissionen, Luxembourg 1987 (spansk, dansk, tysk, græsk, engelsk, fransk, italiensk, hollandsk, portugisisk). 381 s.*
- Greimas, Algirdas Julien og Courtés, Joseph: Semiotik. Sprogteoretisk ordbog. Dansk redaktion: Per Aage Brandt og Ole Davidsen. Aarhus Universitetsforlag, Århus 1988. 311 s. (Fransk-dansk-engelsk ordliste: s. 297-311).*
- Hauschildt, Gurli: Handelsfaglig ordbog. Dansk-Fransk. Forlaget ålække, Horsens 1988. 362 s.*
- HHK Ordbog. Tillæg til Kræmmerhuset. Handelshøjskolen i København 1988. 8 s.*
- Holberg-Ordbog. Ordbog over Ludvig Holbergs Sprog V: St-Ø. Redigeret af Aage Hansen og Sv. Eegholm-Pedersen. Under medvirken af Christopher Maaløe. Det danske Sprog- og Litteraturselskab, København 1988. 1598 spalter.*
- Holm, Eigil: Debatbog om narkomaner. Eigil Holms Forlag, Gedved 1982. 72 s. (Narko-ordbog: s. 59-65).*
- Høedt, Jørgen mfl.: Fagordbog, dansk-engelsk. IFF Ordbøger, Kbh. 1988. 740 s.*
- Høedt, Jørgen mfl.: Fagordbog, engelsk-dansk. IFF Ordbøger, Kbh. 1988. 731 s.*
- Interlingua, kort introduktion og mini-ordbog. Dansk Interlingua Union 1988. 16 s.*
- Johansen, Birgit: Den skjulte lyst. En bog om fetichisme. Ekstra Bladets Forlag, København 1988. 143 s. (Ordlister: s. 138-141).*
- Jørgensen, Peter Stray: Skoleslang. Ekstra Bladets Forlag, København 1988. 95 s. (Skoleslang A-Å: s. 85-95).*

- Karker, Allan: Politikens Synonymordbog.* 9. udgave. Politikens Forlag, København 1988. 332 s.
- Katalog 1988. Frimærker DANMARK/GRØNLAND.* Postens Frimærkecenter, København. 54 s. (Ordlister: s. 12–13 [dansk, engelsk, tysk, fransk]).
- KTAS. Lokal-telefonbog 1988. Amager-Christianshavn.* (Hvad betyder det?: s. 40).
- Kul. Terminologi.* Dansk Standard. DS 2343. Dansk Standardiseringsråd, København 1988. 23 s.
- Kvalitet - Ordlister.* Dansk Standard. DS/ISO 8402. Dansk Standardiseringsråd, København 1988. 14 s.
- Lewis, Roland: Optag med videokamera.* Politikens Forlag, København 1988. 224 s. (Ordforklaringer: s. 214–219).
- Lucie-Smith, Edward: Kunst.* Oversat og bearbejdet af Bjarne Jørnæs. Gyldendals opslagsbøger. Gyldendal, København 1987. 213 s.
- Maksimov, Vladimir mfl.: Teknisk ordbog – dansk-russisk.* Gyldendal, København 1987. 674 s.
- Nissen, Gunnar: Hvad betyder forkortelsen?* 2. udgave. Braner og Korch, København 1988.
- Nygaard, Jens Jørgen: Den nyreligiøse verden.* Forum, København 1988. 43 s. (Ordlister: s. 42).
- Nygaard, Jens Jørgen: Sikhismens verden.* Forum, København 1987. (Ordlister: s. 42).
- Olsen, John og Schiønning, Bjørn: Fodboldslang.* Ekstra Bladets Forlag, København 1988. 94 s. (Fodboldslang A–Å: s. 90–94).
- Plasi. Definitioner.* Dansk Standard. DS/ISO 472. Dansk Standardiseringsråd, København 1988. 98 s.
- Poulsen, S.O.: Dansk-tysk handelsordbog.* 4. udgave. A.M. Kjærs Bogtryk og Forlag, Harlev J. 1987. 508 s.
- Referencebetegnelser til elektroteknisk brug.* Dansk Standard. DS 5015. Dansk Standardiseringsråd, København 1988. 27 s.
- Rona, Georg: Politikens Rimordbog.* 2. udgave. Politikens Forlag, København 1988. 272 s.
- Schumacher, Kim: Schumachers lille filosofiske ordbog i mundret udansk.* Apostrof, København 1987. 78 s.

- Sherwood, Martin og Sutton, Christine (red.): Den fysiske verden.* Oversat og bearbejdet af Per Mark og Anders B. Wulff. Politikens Forlag, København 1988. 256 s. (Ordlister: s. 249–251).
- Simonsen, Andreas: Tænk skarpt. Skriv klart. Præcisionsøvelser til skriftlig dansk.* Akademisk Forlag, København 1987. 79 s. (Forklaring på de anvendte betegnelser: s. 79).
- Smith, Ray: Politikens Kunstnerhåndbog.* Oversat fra engelsk. Politikens Forlag, København 1988. 352 s. (Ordlister: s. 338–342).
- Store videnskabsmænd.* Redaktion: Professor Jack Meadows. Oversat og bearbejdet af Henning Dehn-Nielsen og Jerk W. Langer. Politikens Forlag, København 1988. 256 s. (Ordlister: s. 249–251).
- Sørensen, Inge Brandrup: Edb mini-ordbog, engelsk-dansk.* IFF Ordbøger, København 1988. 54 s.
- Tolv ord i AIDS-debatten.* Sundhedsstyrelsen 1988. 19 s.
- Tudge, Colin: Mennesket, naturen og samfundet.* Oversat og bearbejdet af Benedicte Albrechtsen og Jerk W. Langer. Politikens Forlag, København 1988. 256 s. (Ordlister: s. 249–251).
- Unnerup-Madsen, Dorthe: «For many reasons». – En dansk-engelsk handelsordbog med hovedvægt på forholdsordsforbindelser.* 2. udgave. Forlaget Ventus, Holstebro 1988. 115 s.
- Valg af mikrodatamat version 2.0.* UNI-C 1988. 472 s. (Appendiks 2: Ordforklaring: s. 437–447).
- Vries, Geerte de: Deens-Nederlands, Nederlands-Deens woordenboek = Dansk-nederlandsk, nederlandsk-dansk ordbog.* 1. deel = bind 1. Deens-Nederlands = Dansk-nederlandsk. 371 s.; 2. deel = bind 2. Nederlands-Deens = Nederlandsk-dansk. 274 s. 2. reviderede udgave. Elsevier, Amsterdam 1986.
- Åndedrætsværn. Definitioner.* Dansk Standard. DS/EN 132. Dansk Standardiseringsråd, København 1988. 5 s.
- Åndedrætsværn. Ordliste.* Dansk Standard. DS/EN 135. Dansk Standardiseringsråd, København 1988. 18 s.

Åndedrætsværn. Terminologi for komponenter. Dansk Standard. DS/EN 134. Dansk Standardiseringsråd, København 1988. 18 s.

FINLAND

Granvik, Bror-Anton: Puu- ja metsäteknologian peruskäsitteitä ja termejä. Trä- och skogsteknologiska grundbegrepp och termer. Finsk-svensk. Helsingin yliopiston metsäteknologian laitoksen tiedonantoja n:o 51. Helsinki: Helsingin yliopiston metsäteknologian laitos – Institutionen för skogsteknologi vid Helsingfors universitet, 1988. 176 s.

Hengityssuojaimet: termit. Andningskydd: terminologi. Finsk-svensk-engelsk. SFS 5195. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto – Finlands Standardiseringsförbund, 1988. 20 s.

Hongelin, Hannele – Nurmikivi, Leila: Matkailualan ammattisanasto (finsk fackordlista för turistbranschen). Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1987. 130 s.

Huonekalut: nimikkeistö. Möbler: nomenklatur. Endast finska. SFS 5427. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto – Finlands Standardiseringsförbund, 1988. 37 s.

Itkonen, Terho: Kieliopas (finsk språkhandbok med ordregister). Fjärde, rev. upplagan. Helsinki: Kirjayhtymä, 1988. 473 s.

Kotitaloussähkölaitteet: sanasto. Elektriska hushållsapparater: ordlista. Finsk-svensk-engelsk-tysk. SFS 3384. 3. uppl. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto – Finlands Standardiseringsförbund, 1988. 165 s.

Kuormalava: sanasto. Lastpall: terminologi. Finsk-svensk-engelsk-tysk-fransk-rysk. SFS 3648. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto – Finlands Standardiseringsförbund, 1988. 33 s.

Laatusanasto. Quality: vocabulary. Finsk-engelsk-fransk. SFS-ISO 8402. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto – Finlands Standardiseringsförbund, 1988. 12 s.

- Lentoyhtiösanasto: englanti-suomi-englanti. Airline Glossary: English-Finnish-English.* Tredje uppl. Helsinki: Finna-ir, 1988. 407 s.
- Lieriömäiset kierteet: sanasto. Cylindriska skruvgångor: nomenklatur.* Finsk-engelsk. SFS-ISO 5408. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto – Finlands Standardiseringsförbund, 1988. 11 s.
- Lundström, Petra Maria: Matematisk ordlista: finsk-svensk.* Espoo: Otakustantamo, 1988. 35 s.
- Pihdit ja leikkurit: nimistö. Tänger: terminologi.* Finsk-engelsk-rysk-fransk. SFS-ISO 5742. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto – Finlands Standardiseringsförbund, 1988. 20 s.
- Porko, Leena: Ajankohtainen sihteerin perussanasto.* Finsk-engelsk-finsk. Åttonde, rev. uppl. Helsinki: Gaudeamus, 1988. 112 s.
- Rikkomaton aineenkoetus: ultraäänitarkastus. Sanasto. Oförstörande provning: ultraljudprovning. Terminologi.* Finsk-svensk-engelsk. SFS 5489. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto – Finlands Standardiseringsförbund, 1988. 60 s.
- Sijoittajan sanasto (ordlista för investerare).* Red. Sirkka-Liisa Roine, Leea-Mari Sipilä. Finsk-svensk-engelsk; finska definitioner. Helsinki: Taloustieto, 1988. 120 s.
- Suomen murteiden sanakirja II: emaaIi – havuvasta (finsk dialektordbok, andra delen).* Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1988. 1031 s.
- Sähkötermien hakemisto. Eltermregister.* Finsk-svensk-engelsk-tysk. SFS-käsikirja 104. Helsingfors: Suomen Standardisoimisliitto – Finlands Standardiseringsförbund, 1988. 536 s.
- Teknisten alojen tutkinto- ja tehtävänimikkeitä. Examens- och yrkesbenämningar inom de tekniska branscherna.* Finsk-svensk-dansk-isländsk-norsk-engelsk-tysk-fransk-japansk. Tekniikan Sanastokeskus – Centralen för Teknisk Terminologi, TSK 13. Helsinki: Valtion painatuskeskus. 1987. 40 s.

Työterveyslaitoksen monikielinen toiminimikkeistö (yrkesbenämningar vid Institutet för Arbetshygien). Finsk-svensk-engelsk-tysk-fransk. Helsinki: Työterveyslaitos, 1988. 26 s.

Vesiensuojelun sanakirja. Ordbok för vattenskydd. Toim. Aleksander Maastik, Seppo Mustonen. Finsk-engelsk-tysk-svensk-rysk-estnisk. Helsinki: Valtion painatuskeskus – Vesi- ja ympäristöhallitus, 1988. 350 s.

Videosanasto. Videoordlista. Finsk-svensk-engelsk; finska definitioner. Tekniikan Sanastokeskus – Centralen för Teknisk Terminologi, TSK 10. Helsinki: Valtion painatuskeskus, Valtion audiovisuaalinen keskus, 1988. 63 s.

Ydintekniikan sanakirja I–II (ordbok över kärnteknik). Red. Heikki Kalli. Fransk-engelsk-finsk. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu, energiatekniikan laitos – Tekniska högskolan i Vilmanstrand, institutionen för energiteknik, 1988. 305 s.

Ydinvoimatekniikan sanasto. Kärnkraftteknisk ordlista. Finsk-svensk-engelsk-tysk. Vantaa: Suomen Atomiteknillinen Seura r.y., 1988. 156 s.

NORGE

Chaffey, Patrick: Norsk-engelsk administrativ ordbok. Universitetsforlaget 1988. 191 s.

Hellevik, Alf og Håvard Hjulstad: Ordliste for grunnskulen. Nynorsk. 2. utg. Det Norske Samlaget 1988. 183 s.

Lydersen, Aksel og Ingrid Dahlø: Ordbok for kjemiteknikk. Norsk-engelsk, engelsk-norsk. Tapir 1988. 216 s.

Hvenekilde, Anne og Mubarik Ahmad: Norsk-urdu ordliste til språkkurset Snakker du norsk? Ny utg. 2. oppl. Cappelen 1988.

Henrik Ibsens ordsfatt: vokabular over hans diktning. Redigert av Harald Noreng, Knut Hofland, Kristin Natvig. Universitetsforlaget 1987. 473 s.

- Ilstad, Steinar. Psykologisk ordbok.* Tapir 1987. 79 s.
- Kirkeby, Willy Arvid. Engelsk-norsk ordbok.* Universitetsforlaget 1988. 809 s.
- Krogstrup, Torgeir. Norsk rettskrivningsordliste.* Av Krogstrup og Seip. Ny utg. ved Finn-Erik Vinje. Cappelen 1988. 189 s.
- Manne, Gerd: Ordliste til Ny i Norge: norsk-engelsk-spansk-serbokratisk-tyrkisk.* 2. utg. Fag og kultur 1988.
- Norsk-dansk ordbok: med nynorsk-dansk ordliste.* Redigert av Hallfrid Christiansen og Niels Åge Nielsen. Kunnskapsforlaget 1987. 507 s.
- Norsk språkråds komité for dataterminologi: Norsk dataordbok.* 4. rev. utg. Redigert av Knut Hofstad, Ståle Løland, Per Scott. Universitetsforlaget 1987. 258 s.
- Nøkleby, Kjell: Medisinske ord og uttrykk.* Universitetsforlaget 1987. 223 s.
- Offshore Dictionary.* Norsk-engelsk, engelsk-norsk. Utgitt av Oil Information Services Norway AS 1988. 96 s.
- Praktisk engelsk-norsk ordbok.* Redigert av Tormod Ropeid, Bjørn Østby. 4. oppl. Teknologisk forlag 1987. 416 s.
- Rådet for teknisk terminologi: Ordbok for plast- og gummiteknikk.* Tapir 1988. 428 s.
- Rådet for teknisk terminologi: Ordbok for fluidteknikk.* Norsk, tysk, engelsk, fransk, svensk. Tapir 1988. 206 s.
- Seeberg, Elisabeth S.: English-Norwegian-Norwegian-English dictionary of archaeology: the archaeological terminology of Great Britain and the North up to and including the Anglo-Saxon period and the Viking Age: definitions in English, together with Norwegian synonyms.* E.S. Seeberg 1988. 231 s.
- Øyri, Audun: Norsk medisinsk ordbok.* Det Norske Samlaget. 1988. 895 s.
- Aasen, Ivar Jardar. Edb-ordboken: kort, norsk og enkelt om våre vanligste edb-uttrykk.* 2. utg. TANO 1987. 135 s.

SVERIGE

Den svenska listan har utarbetats i samråd med Tekniska nomenklaturcentralen

755 svenska organisationer på fyra språk. Addax språkförlag 1987. 105 s.

Beskattningsordlista. Utg. av Riksskatteverket 1988. 66 s.

Compulexikon. Handbok för nyfikna. Walters lexikon 1988. 299 s.

Fordonsorden. Esselte 1986. 108 s.

Fransk-svensk fackordbok. Handel, ekonomi, juridik, förvaltning. Natur och kultur 1986. 298 s.

Försäkringstermer. Definitioner, kommentarer, förkortningar. Svenska försäkringsföreningen 1987. 175 s.

Lilla engelska ordboken. Engelsk-svensk, svensk-engelsk. Esselte Studium 1987. 747 s.

Ord och inga visor. 2 000 svenska idiom i engelsk översättning. Red. Lars Hübinette & Bengt Odenstedt. Studentlitteratur 1988. 161 s.

Samhällstermer översatta till polska. Termin (Samhällstermer på invandrarspråk) 1. Utg. av Språkdata, Statens invandrarverk och Svenska språknämnden 1987. 163 s.

SIPUs svensk-engelsk, engelsk-svensk ordlista. Utg. av SIPU 1988. 136 s.

Skråddarlexikon. Red. Ragnar Björkman. Sveriges skrådderiidkareförbund 1988.

Skånska orter och ord. Av Bengt Pamp. Corona 1988. 120 s.

Språkguiden för restauranger. Permator 1986. 146 s.

Stora svensk-engelska ordboken. Esselte Studium 1988. 1 108 s.

Svarta listan 1988. Ord och fraser som kan ersättas i författningsspråk. Utg. av Statsrådsberedningen 1988. 9 s.

Svensk-polskt lexikon. Lexins minilexikon. Esselte Studium 1987. 511 s. + 64 bilds. Ill.

Svensk-tjeckiskt lexikon. Lexins minilexikon. Esselte Studium 1987. 479 s. + 64 bilds. Ill.

OM FORFATTERNE

Else Bojsen, f. 1942. Amanuensis i Dansk Sprognævn siden 1979.

Alvar Ellegård, f. 1919. Professor i engelska vid Göteborgs universitet 1962-.

Henrik Galberg Jacobsen, f. 1944. Amanuensis i Dansk Sprognævn siden 1982.

Charlotte von Herten, f. 1952. Hum. kand., talterapeut. Forskare vid Svenska språkbyrån (i Finland) sedan 1982.

Allan Karker, f. 1926. Lektor i nordiske sprog ved Aarhus Universitet. Medlem af Dansk Sprognævn siden 1970, formand 1973-85. Formand i Nordisk Sprogsekretariat siden 1987.

Vigleik Leira, f. 1931. Førstekonsulent i Norsk språkråd siden 1987, konsulent siden 1975.

Birgitta Lindgren, f. 1945. Fil.kand. Forskningsassistent vid Svenska språknämnden sedan 1974.

Jørn Lund, f. 1946. Professor ved Danmarks Lærerhøjskole siden 1980. Medlem af Dansk Sprognævn siden 1980.

Einar Lundeby, f. 1914. Professor ved Universitetet i Oslo 1971-84. Medlem av Norsk språkråd 1980-87.

Ståle Løland, f. 1945. Cand.philol. Daglig leder av Nordisk språksekretariat siden 1978.

Lena Moberg, f. 1936. Fil.mag. Forskningsassistent vid Svenska språknämnden sedan 1981.

Egil Pettersen, f.1922. Professor ved Universitetet i Bergen. Medlem av Norsk språkråd siden 1972.

Jóhan Hendrik W. Poulsen, f. 1934. Professor. Leder for afdelingen for færøysk språk ved Fróð skaparsetur Føroya, Tórshavn.

Paavo Pulkkinen, f. 1930. Bitr.prof. i finska vid Jyväskylä universitet sedan 1968. Medl. av finska språknämnden sedan 1979 (vice ordf. sedan 1982).

Mikael Reuter, f. 1943. Fil.lic. Specialforskare vid Svenska språkbyrån (i Finland) och sekreterare för Svenska språknämnden i Finland sedan 1976.

Jan Svanlund, f. 1954. Vikarierande forskningsassistent vid Svenska språknämnden sedan 1989.

Ulf Teleman, f. 1934. Professor i allmän och nordisk språkvetenskap vid Roskilde Universitetscenter 1973–82, i svenska ved Lunds universitet sedan 1982.

Margareta Westman, f. 1936. Docent. Föreståndare för Svenska språknämndens sekretariat sedan 1985.

Johs. Aanderaa, f. 1927. Ekspedisjonssjef i Kultur- og vitenskapsdepartementet, Norge.

Register til Språk i Norden 1980–1989

De årlige beretningene om språksamarbeidet i Norden er ikke tatt med i registeret. Det samme gjelder de bibliografiske avsnittene.

- Aikio, Samuli.* 1985. Terminologiarbete i nordsamiskan. 20–25.
- Árnason, Kristján* se *Kristján Árnason.*
- Baldur Jónsson.* 1982. Isländskans ställning och roll i det nordiska samarbetet. 5–15.
- 1985. Isländsk ordbildning på inhemsk grund. 5–12.
- 1986. Isländska språkbyrå. 65–68.
- 1988. Isländsk språkvård. 5–16.
- Bojsen, Else.* 1989. Dansk under engelsk-amerikansk fortryllelse? 138–45
- Bull, Tove.* 1984. Språkundervisning og språknorm. 66–73.
- Börestam, Ulla.* 1985. Språkförståelse och språkpreferenser i internordisk kommunikation på Island. 71–88.
- Clausén, Ulla.* 1985. Med svenska ord – om ordbildning på svensk botten. 57–64.
- dansk i grenselandet *Fanø 1986, Karker 1981*
dansk språk *Bojsen 1989, Fanø 1986, Karker 1981*
dialekter *Hultgren 1984, Loman 1984, Lund 1984, Venås 1987*
- Dufholm, Lars.* 1981. Nordisk språkkonvention. 64–69.
- Eiríkur Rögnvaldsson.* 1988. Islandske sprogpölitik. 56–63.
- Ellegård, Alvar.* 1989. Engelskan i svenskan. 66–75
- engelsk-amerikansk påvirkning på språkene i Norden *Bojsen, 1989, Ellegård 1989, Kristján 1989, Pettersen 1989, Poulsen 1989, Pulkkinen 1989.*

Fagspråk se terminologiarbeid

Fanø, Knud. 1986. Det danske sprogs stilling i grænselandet. 69–73.

finsk språk *Ruotsalainen 1982, Pulkkinen 1989*

Fosseng, Svenn. 1982. Grannespråk i skolens undervisning. 77–90.

fremmedord *Grønvik 1980, Haarala 1981, Jón 1980, Karker 1980, Lindgren 1988, Molde 1980, Räikkälä 1980, Wessén 1980*

færøysk språk *Poulsen 1982 og 1989, Widmark 1982*
grannespråksundervisning *Fosseng 1982, Landqvist 1980, Lund 1987*

Grünbaum, Catharina. 1980. Språkvårdens kanaler. 75–105.
– 1986. Språknämndernas telefonrådgivning. 74–102.

Grönqvist, Henrik. 1981. Språklagstiftningen i Finland. 5–9.
grønlandsk språk Olsen 1981

Grønvik, Oddrun. 1980. Framandorda og norsk språkutvikling i nyare tid. 39–60.

Haarala, Risto. 1981. Främmande element i finska nyord. 70–79.

– 1983. Språkvård och terminologi. 39–49.

Hagemann, Henrik. 1984. Det udvidede tekstbegrebs betydning for ændringer i normopfattelsen. 74–76.

Halvorsen, Eyvind Fjeld. 1988. Purisme i nordisk språkrøkt. 39–45.

Hansen, Erik. 1985. Orddannelse på hjemlig grund. 65–70.

Hultgren, Sven O. 1984. Dialekt och skola. En orientering om förhållanden i Sverige. 36–46.

Ikola, Osmo. 1985. Ordbildning på inhemska bas i finskan. 13–19.

– 1986. Finsk språkvård i Finland i dag. 17–20.

islandsk språk *Baldur 1982, Kristján 1989, Widmark 1982*

islandsk språkrøkt *Baldur 1986, 1988*

Jón Hilmar Jónsson. 1980. Om skrivemåte og bøyning av fremmedord i islandsk. 61–67.

– 1988. Tendenser og tradisjoner i islandsk orddannelse. 21–23.

- Jónsson, Baldur* se *Baldur Jónsson*
Jónsson, Jón Hilmar se *Jón Hilmar Jónsson*
Karker, Allan. 1980. Stavning og bøjning af fremmedord i dansk. 7-26.
 - 1981. Om tysk og dansk sprog i Sønderjylland. 20-28.
 - 1989. Nordisk Sprogsekretariat: Vedtægt og virksomhed. 5-13.
Koivusalo, Esko. 1980. Allmänspråk - vad är det? 106-115.
 - 1984. Språkvård och språkvetsenskap. 77-83.
 - 1987. Normer för det offentliga talspråket. 5-16.
Kristján Árnason. 1989. Engelsk-amerikansk indflydelse på islandsk sprog. 56-65.
Landfald, Aagot. 1984. Hva ønsker språkrøkten av språkforskningen? Forholdet mellom språkundervisning og språknorm. 62-65.
Landqvist, Åke. 1980. Nordiskt språkår. 116-121.
Laurén, Christer. 1983. Forskning i svenskt fackspråk - en översikt. 79-95.
 - 1986. Det språksociologiska klimatet för svensk språkvård i Finland. 50-53.
Lindgren, Birgitta. 1988. Inhemskt och främmande. 34-38.
Loman, Bengt. 1982. Idéer och motiveringar i nordisk språkplanering under de senaste hundra åren. 45-76.
 - 1984. Dialekterna och modersmålsundervisningen. 47-61.
Lund, Jørn. 1984. Den danske skole og dialekterne. En studie i sejlads uden ror. 19-35.
 - 1986. Det sprogsociologiske klima i de nordiske lande. Kommentarer og påstande. 34-45.
 - 1987. Sproget i radio og tv. 17-30.
 - 1987. Nabosprogene, skolen og læreruddannelsen. 83-88.
 - 1989. Tak for lån. Om kort- og langfristede lån - og om lån man med glæde indfrier. 93-100.
Lundeby, Einar. 1986. Det språksociologiske klima i Norge i 1985. 54-59.
 - 1987. Nye ord i nordisk. 62-69.
 - 1989. Nordisk språk - nordisk identitet. 101-105.
 lånord *Lund 1989*, *Lundeby 1989*

- Moisander, Paula.* 1981. Språkanvändningen i Sverige ur sverigefinnarnas synpunkt. 61–63.
- Molde, Bertil.* 1980. Tillägg till Elias Wesséns artikel [Stavningen av främmande ord i svenskan]. 34–38.
- nabosprogsundervisning, se grannesspråksundervisning
- nordisk språksamarbeid *Karker 1989, Teleman 1989, Aanderaa 1989*
- norsk språk *Vinje 1988*
- nyord *Haarala 1981, Lundeby 1986, Rintala 1988*
- Olsen, Carl Chr.* 1981. Sproglovgivning og sprogudvikling i Grønland. 34–41.
- orddannelse *Baldur 1985, Clausén 1985, Hansen 1985, Ikola 1985, Jón 1988, Poulsen 1985, Pulkkinen 1987, Venås 1985*
- Pettersen, Egil.* 1989. Kampen mot anglonorsk. 76–87.
- Pettersen, Per A.* 1981. Språklagstiftning i Sverige. 51–60.
- Picht, Heribert.* 1983. Terminologiens principper og metoder. 51–69.
- Poulsen, Jóhan Hendrik W.* 1981. Nogle ord om lovgivning og færøsk sprog. 29–33.
- 1982. Det færøske sprogs stilling og rolle i nordisk samarbejde. 17–22.
 - 1985. Orðagerðá heimligum støði. 46–56.
 - 1986. Færøske sprogsprogsmaal. 60–64.
 - 1989. Engelsk påvirkning på færøsk. 46–55.
- Pulkkinen, Paavo.* 1986. Språkvården och det språksociologiska klimatet i Finland. 46–49.
- 1987. Wolmar Schildt-Kilpinen – ordskapare från Jyväskylä. 55–61.
 - 1989. Anglicismerna i finska språket. 88–92.
- Reuter, Mikael.* 1981. Den finländska språklagstiftningen i praktiken. 10–15.
- Rintala, Päivi.* 1988. Om de nyaste nyorden i finskan. 46–55.
- Ruotsalainen, Pirkko.* Finnarna i det nordiska samarbetet. Språkliga synpunkter. 35–43.
- Räikkälä, Anneli.* 1980. Främmande ord i finskan. 68–74.
- Rögnvaldsson, Eiríkur* se *Eiríkur Rögnvaldsson*

- Selander, Einar*. 1983. Termharmonisering – internasjonelt og nordiskt. 71–77.
- Spang-Hanssen, Henning*. 1983. Kommunikasjon og fagsprog. 25–38.
- språkforståelse *Börestam 1985, Teleman 1987*
- språknorm *Bull 1984, Hagemann 1984, Koivusalo 1980, 1987 Landfald 1984, Lund 1984, Widmark 1987*
- språkpolitikk *Dufholm 1981, Eirikur 1988, Grönqvist 1981, Loman 1982, Olsen 1981, Poulsen 1981, Pettersson 1981, Reuter 1981, Venås 1980, Woivalin 1981*.
- språkrøkt *Grünbaum 1980 og 1986, Haarala 1983, Halvorsen 1988, Ikola 1988, Koivusalo 1984, Landfald 1984, Pulkkinen 1986*
- språksosiologi *Laurén 1986, Lund 1986, Lundeby 1986, Poulsen 1986, Pulkkinen 1986, Venås 1986, Westman 1986*
- språkundervisning *Bull 1984, Hultgren 1984, Loman 1984, Lund 1984, Landfald 1984, Lund 1987*
- språkvård, se språkrøkt
- svensk språk *Ellegård 1989, Laurén 1989*
- Teleman, Ulf*. 1987. Om grannspråksforståelse. Hinder og muligheter. 70–82.
- 1989. Det nordiska språksamarbetet. Idéer og framtidsoppgifter. 14–31.
- terminologiarbeid *Aikio 1985, Haarala 1983, Laurén 1983, Picht 1983, Selander 1983, Spang-Hanssen 1983, Vinje 1983*
- Venås, Kjell*. 1980. Høvet mellom bokmål og nynorsk i dag. 42–50.
- 1984. Norsk forskning om dialekt og skule. 6–18.
- 1985. Ordlagning på heimleg grunn. 26–45.
- 1986. Tankar om det språksosiologiske klimaet i Norden. 6–24.
- 1987. Dialekt og talemålsnormering i skulen. 31–44.
- Vinje, Finn-Erik*. 1983. Fagspråk og mediesamfunn. 7–24.
- 1988. På terskelen til et nytt tusenår. En tilstandsrapport om norsk språk. 64–92.

- Wessén, Elias*. 1980. Stavningen av främmande ord i svenskan. 27–34.
- Westman, Margareta*. 1986. Kommentar til Kjell Venås' tankar om det språksociologiska klimatet i Norden. 25–33.
- Widmark, Gun*. 1982. Isländskans och färöiskans ställning och roll i det övriga Norden. 23–33.
- 1987. Växelverkan mellan tal och skrift. 45–54.
- Woivalin, Folke*. 1981. Språksituationen på Åland. 16–19.
- Aanderaa, Johs*. 1989. Idear og framtidsoppgaver for det nordiske språksamarbeidet. 32–37.

Arets nummer av Språk i Norden inneholder hovedinnleggene fra det 35. nordiske språkmøtet i Kristiansund, Norge, 1988: Allan Karker: Nordisk Sprogsekretariat: Vedtægt og virksomhed. Ulf Teleman: Det nordiska språksamarbetet. Idéer och framtidsuppgifter. Johs. Aanderaa: Idear og framtidsoppgåver for det nordiske språksamarbeidet. Else Bojsen: Dansk under engelsk-amerikansk fortryllelse?. Jóhan Hendrik W. Poulsen: Engelsk påvirkning på færøsk. Kristján Árnason: Engelsk-amerikansk indflydelse på islandsk sprog. Alvar Ellegård: Engelskan i svenskan. Egil Pettersen: Kampen mot anglonorsk. Paavo Pulkkinen: Anglicismerna i finska språket. Dessuten er det en artikkel av Jørn Lund: Tak for lån, og en av Einar Lundeby: Nordisk språk – nordisk identitet. Som vanlig inneholder skriftet en rapport om språksamarbeidet i Norden, omtaler av ny nordisk språklitteratur og lister over nye ordbøker.

SKRIFTER UTGITT AV NORDISK SPRÅKSEKRETARIAT

Språk i Norden (årsskrift)
Språkene i Norden (1983). 170 s.
Barn i Norden (1984). 102 s.
Att forstå varandra i Norden (1986). 49 s.
Nordisk grannespråkundervisning (1987). 77 s.
Statsnavn og nasjonalitetsord (1987). 25 s.
Dansk-svensk ordlista (1988). 44 s.
Norsk-svensk ordlista (1988). 44 s.

RAPPORTER

Nordterm. Terminologisk samarbeid i Norden (1979). 43 s.
Internordiske ordbøker (1981). 55 s.
Nordisk språkplanlegging (1981). 153 s.
Språkdok 1981. 56 s.
Språk og samfunn i Norden etter 1945 (1985). 205 s.
De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet (1–3)
1: Skolens og lese- og skriveferdighetens betydning for de nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet (1984). 256 s.
2: Behovet for og bruken av skrift i 1800-tallets forvaltning, næringsliv og privatkommunikasjon (1985). 295 s.
3: Ideologier og språkstyring (1986). 222 s.
Undervisning i skandinaviske språk på Island, Færøyene og Grønland (1988). 194 s.
Språknemndenes telefonrådgivning (1988). 270 s.
Ny giv i grannespråkundervisningen (1988) 116 s.
Brevveksling mellom skoleklasser i Norden (1989).